

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

З ПОДОРОЖІ ПО АМЕРИЦІ

Лев 97

ШАНОВНІ

ЧИТАЧІ І ПЕРЕДПЛАТНИКИ

ВИДАНЬ КЛЮБУ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ!

—o0o—

Висилаємо Вам п'яту книжку (Ч. 29) з III серії видань Клубу.

Усіх випусків III-тя серія буде мати 12, це є від Ч. 25 до Ч. 36.

—o0o—

ПЕРЕДПЛАТА на 12 книжок вносить \$9.00, тобто коло 75 центів за одну книжку, а в книгарському продажі по \$1.25. Заощадіть собі кошти і дешево придбайте гарну бібліотеку.

—o0o—

Просимо всіх хто ще не вплатив передплати на III серію, вислати її негайно.

—o0o—

ЗАМОВЛЕННЯ ПОСИЛАТИ:

UKRAINIAN BOOK CLUB
P. O. Box 3597 Sta. B
WINNIPEG, MAN., CANADA

UKRAINIAN BOOK CLUB
BOOK № 29

J. B. RUDNYC'KYJ

FROM MY AMERICAN DIARY

1956

WINNIPEG

WASHINGTON

IVAN TYKTOR PUBLISHER

КЛЮБ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ
КНИЖКА 29

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

З ПОДОРОЖІ ПО АМЕРИЦІ

1956

diasporiana.org.ua

ВІННІПЕГ

ВАШІНГТОН

ВИДАВЕЦЬ ІВАН ТИКТОР

Обкладинка Мирона Левицького

Бібліографічна довідка:

Переважає більшість матеріалу опублікованого в цій книжці була надрукована в формі репортажів на сторінках "Нового Шляху" (1956) в Вінніпезі.

Printed by

The New Pathway, 184 Alexander Avenue, Winnipeg, Manitoba, Canada

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

"Prof. J. B. Rudnyc'kyj, head of the Department of Slavic Studies at the University of Manitoba was recently honored at a reception given by the Library of Congress in Washington, D.C. Prof. Rudnyc'kyj made a study of the Ukrainian holdings at the Library of Congress and organized an exhibit of rare Ukrainica during his stay in Washington last month."

(Winnipeg Tribune, 157/1956)

"In his survey, Prof. Rudnyc'kyj... evaluated the Ukrainian materials class by class, identified rare Ukrainica, and pointed out specific ways and means of further strengthening the collection.

Every day in the Library was a day of discovery Dr. Rudnyc'kyj says. He segregated dozens of Ukrainian rariora, which have been transferred to the Rare Books Division." (Information Bulletin, LC, Washington, Vol. 15, No. 28/1956)

"В приявності представників української преси, "Голосу Америки", українських співробітників Конгресової Бібліотеки й представників урядових агенцій і преси відкрито дня 22 червня ц. р. першу в історії бібліотеки виставу української книжки..."

(Новий Шлях, Вінніпег, 53/1956)

"...Виставка, яку влаштував проф. Яр. Рудницький, теперішній консультант бібліотеки в справах україніки, обіймала рідкісні книги з фондів Конгресової Бібліотеки від 17-го до 19-го сторіччя, починаючи від славного Требника Петра Могили з 1646 р."

(Свобода, Джерсі Сіті, 129/1956)

"...В офіційному слові з цього приводу д-р С. Якобсон, Голова Слов'янського Відділу КБ заявив, що цією виставкою започатковано в бібліотеці систематичну працю над українікою"

(Українське Слово, Буенос Айрес, 24/1956)

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ВИСТАВА

в Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні, організована автором цієї книжки в червні, 1956.

УКРАЇНА Й НОРТ ДАКОТА

Скільки разів мені доводилось переїздити канадійсько - американську границю коло Нойс у Норт Дакоті, стільки разів пригадувалася мені одна подія з недавнього минулого, що говорить сама за себе:

Один із “діпiстських” таборiв у Захiднiй Нiмеччинi. В таборi крiм маси “запроторенцiв” i втiкачiв наша полiтична елiта з сл. п. През. А. Лiвицьким на чолi. Якось у 1947 р. довелось менi поїхати туди з Гайдельбергу в справi українських студентiв, що тодi студiювали в мiсцевому унiверситетi. Рiч у тому, що пiсля виїзду сл. п. проф. С. Тимошенка до Америки менi припала честь стати головою гайдельберзької “Комiсiї Допомоги Українському Студентству” (КоДУС). Студенти жили в Гайдельберзi як “приватники”, зн. на скупих нiмецьких придiлах i треба було клопотатися, як би то їх “приписати” до котрогось iз сусiднiх таборiв i цим забезпечити їм придiл таборових “благ” — їжi, одягу, цигарок, тощо. Конкретно: треба було переговорити з “вiдповiдними чинниками”, в цьому випадку з американським референтом суспiльної опiки (welfare officer) у таборi. Коли мене врештi допустили до цього “чинника”, то виявилось, що ним була гарненька “мiсс”, лiт коло 20, з . . . Норт Дакоти. Вона прийняла мене досить чемно (я ж не був її “пiдвладний”!) i пiсля з’ясування справи була дещо здивована, що аж коло 50 “дiпi” — українських студентiв вивчають у гайдельберзькому унiверситетi медицину, дентистику, полiтичнi науки, журналістику, тощо. А далi, що в Гайдельберзi iснує позатаборовий “Український Культурний Комiтет”, дiє незалежна вiд таорової адмiнiстрацiї “Група Україн-

ських Науковців”, працює “КоДУС”, відбуваються українські богослуження й т. д. Замість про допомогову акцію ми почали дискутувати про Україну й українську справу взагалі, про історію, вікові незалежницькі змагання. І власне тоді впали з уст цієї північно-дакотської квіточки такі знаменні слова:

“Самостійна Україна! Гм... Це так, як би наша Норт Дакота хотіла стати якоюсь окремою незалежною державою...”

Отже: Норт Дакота й Україна в найпростішому рівнянні одної з типових представниць тодішньої американської адміністрації в окупованій Німеччині нагадується мені завжди, коли минаю Емерсон у Манітобі й переступаю поріг цього штату. Кажуть, що людина найкраще пам'ятає т. зв. “першу любов”; у цьому випадку я запам'ятав перший удар “колом по голові” — першу безпосередню зустріч із . . . Норт Дакотою. А пізніше прийшли другі рівняння: “Україна — Пенсильванія Росії”, “Україна — Вісконсін Росії”, навіть про Колорадо (!?) чув. І хоч як ці порівняння можуть виглядати чи звучати комічно, смішно, гупо, тим не менше вони існують в ментальності пересічного мешканця американського континенту. Ви ще й сьогодні почувте, що українська мова — це діалект російської, прочитаєте, що українці ніколи не мали своєї держави, що модерний український визвольницький рух — це чужа інтрига й т. д. Ось із цими фактами недостатньої поінформованості широкого світу з українською проблемою треба числитися в усіх “високих” і “низьких” політичних діях, у культурницькій і науковій праці, та й узагалі в нашому житті як спільноті.

**
*

Один із важливих засобів розвіювати “мрякобісся” типу “Україна = Норт Дакота” це розбудова й посилення наукових праць не тільки про Україну, але про

ввесь схід Європи, про слов'ян, а в немалій мірі поширення цих праць у міських публічних, університетських, спеціальних і ін. бібліотеках і книгозборах на американському континенті. Треба з великим признанням підкреслити започаткування цієї акції так нашими науковими, як і громадськими установами, а теж і приватною ініціативою одиниць. Отже дещо вже зроблено, але ще більше треба зробити. Одначе насамперед — на нашу думку — треба здати собі справу з фактичного стану україніки в поодиноких осередках на американському континенті. Автор цих рядків від довшого часу займається цією справою, приготівляючи огляд американської й канадійської україніки для англійського видання “Енциклопедії українознавства”.

Використовуючи університетську “передешку” між зимовим семестром і літньою школою, я рішився в травні й червні доповнити свої дотеперішні спостереження в цій ділянці й “поїхати в терен” відкривати невідкрити . . . Америку. Коротко можна цей “вступ” закінчити так:

Час: перше травня, 1956, перша А. М., —

Місце: в поїзді десь у Норт Дакоті по дорозі до Міннеаполісу;

Ціль: студіювання україніки в американських бібліотеках, а зокрема в Конгресовій Бібліотеці у Вашингтоні;

Метода: автопсія, себто “бути й бачити” на місці.

**
*

Ось і все, з чого треба собі на вступі здати справу Читачеві моїх цьогорічних репортажів. Коли ж тут і там Читач знайде яку дигресію, відхилення від самої теми, чи усміхнене (а то й засльозене) речення, то це тільки додаток, сказати б, “ліричне інтермеццо”, щоб ці мої записки не були надто сухі й матеріялові.

МІСТО ОКСАН І ЗЕЛЕНИХ САДІВ...

Міннеаполіс у моїх спогадах залишиться завжди містом Оксан і зелених (на жаль, не “вишневих”!) садів. Оксана Лятуринська, Оксана Вікул, Оксана Дучимінська, Оксана Соловій, щоб не згадувати інших Оксан і Оксаночок... Зелені сади й парки, зокрема ж у південній частині міста, в околиці університету, домінують у цьому городі й уже з початком травня починають “приходити до слова”, тоді коли в нас (зн. у Вінніпегу) ще тільки котики на верболозах віщують прийдешнє...

Оксана Лятуринська своєю духовою сильеткою завжди нагадує мені Лесі Українчине “контра спем сперо”, чи краще “контра спем віво”... Ми з Дружиною відвідали її перед Великоднем. В малій кімнатці на третьому поверсі рух: Оксана пише писанки. Ці для “Українського Музею” в Каліфорнії, ці для “Осередку Культури й Освіти” у Вінніпезі, ці для музеїв у Чикаго, Філадельфії й інших. А ці для тих, що “забули” про Оксану; читаю автентичні підписи на одній коробці:

“Лялі — гуцулка зелена”,

“п. Антонович — скитик”,

“п. Наталі — агнець”,

“п. Олі — хатка на фіялковому”,

“п. Стаховій — гуцулка на червоному”,

“п. Шумовській — хатка на сливовому й пава”...

Заспокоюємо Оксану, що її не забули, так як вона думає: найкращий доказ — прийшли до неї на відвідини. Оксана рада. Хоче передати всі ці нові писаночки через нас до Вінніпегу, бо на пошті, як каже “футбол грають” її посилками й вони приходять в оплаканому стані до адресатів. Покищо можемо взяти тільки посилку для Українського Музею в Чикаго. Решта хай

чекає, коли будемо вертатися до Вінніпегу... Може й з Оксаною, бо пані Оля хоче запросити її “на вакації” до себе.

— А як з поезією, Оксано? — паде питання в розмові. Очі Оксані загоряють дивними вогниками:

— Пане Богдане (чомусь їй любіше моє друге ймення), я вже закінчила перекладати Явора, вибрала найкраще з кількох його збірок... Написала йому, які там умови для друку, а він пише: “Наше видавництво (чеське) бідне!” Мої переговори з видавцем з Вісбадену щось не йдуть, він хоче 1000 марок віддачі гонорару з-перед війни, це коло 250 доларів, де ж я таку суму можу знайти?”

І Оксана стає діловою: тоді за цей гонорар можна було купити 10 пар найлозових панчіх... “А сьогодні за 250 дол. я живу цілий рік...” Від кого ж сподіватися Оксані приходів? Від українських музеїв? Вони ж самі потребують засобів. Ціркулює вітіосус! Виходить, що Оксана тепер живе “завдяки минулорічному ювілеєві” її приятелям, що не забувають...

З Оксаниної кімнати-робітні кудись позникала кераміка, (як це гарно було в 1954 р.), позникали малярки, залишилися... писанки, поезія, й надія на успіх її минулорічного ювілею...

Прощаємося з Оксаною ч. 1. При відході зір затримуються на оригінальному писанковому приладі, який бачу вперше: “дубовая дощечка” на писанки з гніздечками зробленими із вбитих цвяшків — яєчка тримаються на них прекрасно: писанки сохнуть на сонці, набирають барв. “Хоч це й марудний спосіб, але тоді барва не міняється, виходить виразною й чистішою” — пояснює Оксана.

На спогад купуємо дві “соняшні писанки” й одну з останніх керамік...

* * *

Усіх Оксан у Міннеаполісі щось 13. Одна про одну досить добре поінформована. Отак напр. про танкові успіхи Оксани Вікул у Торонті, включно до “Рожевого Каруселя”, я мав змогу довідатися від її приятельки, теж Оксани. Можна зарискувати твердженням, що навіть не зустрічаючися з ніким іншим у Міннеаполісі, як тільки з цією гарною породою українського жіноцтва, є повна можливість від нього довідатися про всеньке життя в цьому місті: і про нашого сеньйора проф. О. Грановського, і про інших науковців та культурно-громадських діячів — Оксани знають усе.

Єдине, чого не могли мені вони вияснити — це відсутність книжок О. Лятуринської, О. Грановського й інших авторів у місцевих бібліотеках. Я даремно шукав на полицях Публічної Бібліотеки в Міннеаполісі “Іскор віри” Грановського й “Княжої емалі” Лятуринської. Можливо, що вони ще колись появляться між книжками українського відділу, і можливо, що у місцевій українській книгарні можна буде купити українську граматику... видання Міннесотського університету. Покищо ані одного, ані другого немає. Бо ж відомо: *nemo propheta in patria sua!*

УКРАЇНСЬКА КНИЖКА В МІННЕАПОЛІСІ

Крім приватних бібліотек, зокрема ж професорів О. Грановського й М. Гайдака, та крім книгарні приміщеної в крамниці українського народнього мистецтва, в Міннеаполісі є два основні місця, де наші земляки можуть шукати за духовим “хлібом насущним” — українською книжкою: університетська бібліотека й міська публічна книгозбірня.

Першу з них я мав змогу відвідати кілька разів, публічну ж бібліотеку в часі цієї поїздки я побачив уперше.

Коли йде про університетську книгозбірню, то вона робить на кожного додатне враження вже своїм прекрасним великим будинком посередині університетських забудовань. Українського відвідувача приємно вражає теж і те, що між багатьма книгами цієї бібліотеки знаходяться й українські видання старших та сучасних авторів, наукові праці поруч із белетристикою, твори про Україну в українській і чужих мовах, англійській, французькій, німецькій, італійській і ін.

Отак, напр., є тут французьке видання Левассера де Бопляна, німецьке (1906) й англійське (1941) видання історії М. Грушевського, шведська монографія про Мазепу А. Єнзена (Люнд 1909), італійські студії Є. Онацького про історію й культуру України (Рим 1939), та інше.

Українська література заступлена головню американськими публікаціями про її історію, хоч є основні твори Шевченка, Франка, Лесі Українки, й ін. авторів в оригіналах, як і в перекладах.

Українська наука назагал слабо репрезентована; є тут деякі еміграційні видання УВАН і НТШ і деякі (головню природничі) видання Академії Наук у Києві, Берлінського Наук. Інституту й ін.

Слабо заступлені: українське мовознавство, фольклор, мистецтво, й ін. ділянки. Найчисленніші (звичайно) українські еміграційні видання на політичні теми в українській і англійській мовах.

Крім україніки, приміщеної в головній бібліотеці, є ще поважна кількість книжок про Україну чи зв'язаних із Україною, що містяться в департаментальних бібліотеках, напр. в історичному, правничому й ін. інститутах. Точний опис цих книжок вимагає окремої

грати й тому треба радіти, надзвичайно відрадным явищем — Український Студентський Клуб задумує в найближчому часі перевести реєстрацію всіх книг, що відносяться до україніки. Дай Боже, щоб це скоро стало дійсністю!

Крім університетської заслугує на увагу в Мінеаполісі теж і міська Публічна Бібліотека в центрі міста при вул. Геннепін і 10-й. Україніка в цій бібліотеці складається з двох відділів: праць про Україну в чужих мовах (всіх коло 50 назв) і українських книжок (цих коло пів тисячі томів). Українська збірка розміщується в окремому чужинецькому відділі разом із німецькими, французькими, російськими, польськими й ін. колекціями. Крім небагатьох давніших видань (напр. В. Щербаківського про українське мистецтво, Київ - Львів 1913, Д. Дорошенка: "Слов'янський світ", Берлін 1922) переважають новіші видання, головно еміграційна белетристика й передруки. При поповненні цієї останньої немалу заслугу має п. М. Палій, що пильно стежить за новими українськими друками й постає їх бібліотеці, чи вказує, де їх можна набути. З цього приводу на деяких книжках і позазначувано крім ціни й прізвище посередника. Якби в усіх більших містах Америки були панове Палії, ми б мали гарні збірки україніки й з другого боку наші видавці не нарікали б, що книжка "не йде". Одначе, що мене вразило в українському відділі Публічної Бібліотеки — це відсутність книжок міннеаполіських авторів: О. Грановського, О. Лятуринської, й ін. Це тим більше, що я сподівався знайти тут принайменше по два примірники "Тесор віри", чи "Княжої емалі", Єдине пояснення — кожен з міннеаполіських земляків "запасся" в приватний примірник цих книжок і тому, маючи його в своїй домашній бібліотеці, не мусить позичати з Публічної... Все ж для історії було б побажане, щоб ця "україніка

міннеаполісіяна” появилася хоч по одному примірникові (може бути й з дедикацією!) на полицях книгозбірні. Те саме й з граматиною української мови, що її вже двічі друкувало університетське видавництво — University of Minnesota Press, а в 1957 р. збирається робити третій наклад. Маємо іскру надії, що він появиться так як “Іскри віри” появляться на полицях бібліотеки...

ЗУСТРІЧ ІЗ ПРОФ. ГРАНОВСЬКИМ

Зустріч із проф. Ол. Грановським (Неприцьким) в Міннеаполісі належала до найприємніших зустрічей у часі моєї подорожі. Щоб не тратити часу на їзду туди й назад до приватного дому Професора (що лежить досить далеко від залізничної станції й центру міста, як про це я мав змогу переконатися, відвідуючи його в 1954 р.), ми умовилися зустрінутися в місті й провели час за милою гутіркою аж до самого від'їзду мого поїзду.

Що насамперед вражає кожного при зустрічі з цією людиною, це її незвичайно витончена культурна поведінка, а далі щире й сердечне відношення до людей і винятково бистре й живе реагування на довілля, чи справи, про які говориться. Проф. Грановський дожив поважного віку, над головою зависла сімдесятка; і хоч з похилої постаті й сивавого волосся Ви пізнаєте поважний вік цієї людини, то ніяк не можете судити про це на основі розмови: перед собою маєте вічно-юного, вічно-усміхненого й вічно-бадьорого оптиміста, якого настрій скоро й Вам передається й Ви підсвідомо молодшаєте...

Проф. Грановський на висоті слави й досягнень. Власне завершився черговий етап його творчого шляху: він дістав формальну емеритуру в університеті з уваги

на свій вік і університетські приписи. Варто було оглянути ті всі статті, світлини, приватні листи, що наспіли з приводу прощання Професора від американських науковців, громадських і політичних діячів, а головню цілої низки вчених — учнів професора. І вірити не хочеться, щоб людина досягнула стільки респекту й признання вже за життя. Адже ж у науковій літературі прізвищем проф. Грановського названо кілька видів комах і вони прийнялися вже в міжнародній латинській ентомологічній номенклатурі як види “Грановськії” — Грановського.

Визнання наукових досягнень і заслуг нашого вченого знайшло свій відгомін і за границею. Ось напр. показує Професор письмо з Іраку, в Малій Азії, куди запрошують його на працю, пропонуючи 1000 дол. у місяць. Єсть і інші пропозиції. Покищо Професор вагається. Але й Міннесотський університет не хоче так легко втратити його дальшу співпрацю. Вже заангажували його як консультора післяградуаційних студій, бо Професор на цім пості має великий досвід та пошану серед наукового доросту. Одне слово, наш науковий і громадський сеньйор у Міннеаполісі має нелегке питання розв'язати на склоні літ. В нашій дружній і сердечній розмові виникає єдина порада: робити все, щоб зберегти здоров'я й “многі літа” для себе, родини й народу й не покидати прибраної батьківщини.

* * *

Хто знає проф. Грановського з його наукової діяльності, а теж як і громадсько-політичного діяча, той ніяк не збагне, як у цій людині знайшла приміщення ще одна душа — душа поета, ніжного лірика й глибоко-призадумливого філософа життя. Грановський (тут власне вже не: професор Грановський) видав уже кілька збірок своїх поезій, остання між ними — згадані вже передше “Іскри віри”, що вийшли два роки тому (правда з датою 1953) й майже розійшлися. Автор — як можна зро-

В наслідок свого поважного віку проф. Ол. Неприцький-Грановський перейшов на пенсію. З багатьох церемоній із цього приводу одною з наймаркантніших було вручення грамоти признання від Міннесотського університету в Ст. Павл, Міни. На світлині президент університету Дж. Л. Моррілл передає проф. Неприцькому-Грановському грамоту в імені академічного збору.

зуміти з натяків — вдоволений з такого обороту справи й друкує нову збірку. Цим разом це вже перерібка — чи як автор хоче — “друга й третя редакція” збірки п. н. “Осінні узори”, що мають вийти незабаром у видавництві “Життя й Мистецтво” в Чикаго. Як і в попередніх книжках ми бачимо тут велике багатство глибоких і щирих почуттів, широкий ліричний діапазон і витончену

легкість поетичного пера. Ось домінанта збірки — вірш “Осінні узори”, що дав назву цілості:

Плоди всі зібрані. Пустіють далі,
Останні одцвіли пахучі квіти.
Мов фіміям курять пекучі жалі,
Як я дивлюсь в позолотілі віти.

І залишок життя, немов стерня,
Багріє у рудавій позолоті
Осіnnіх днів в очікуванні дня
І для душі спочинку по роботі.

Красою все доквілля дій зорить,
Спалахує барвистими вогнями,
Найглибшим відчуттям сумує мить
За світло-юними у щасті днями.

І настрій мій торкається глибин
Душі, немов би вправними руками
Забутих арфи струн... А серця плин
Тече, як плив, бурхливими роками...

(1953)

Коли перелистовувати цю останню збірку, то мимохить насувається аналогія до самого життя поетового. Це осіння пора в його житті, це третій етап його буття, етап завершення й плодів, час збору й тріумфу з минулого... Та не тільки те, автор живе й майбутнім:

Життя людини в денно-творчій праці
Солодке і міцне, як мід.
І труд наш, як оті листки осінні,
Тримає в щасті родовід.

“Осінні узори” — це тільки частина (перша) цілої збірки. Інші, як “Золоті ворота”, “Пастелі”, “На срібних крилах” і “Сонети” відкривають нові обрії так щодо тематики, як і щодо форми. На окрему увагу заслуговують вірші з “американською”, а навіть і “канадійською”

тематикою (пор. напр. “Серед канадійських прерій”). Одне слово, новою збіркою поезій Грановського збагатиться не тільки українська національна література, але Americana й Canadiana. Бажаємо тільки, щоб вона мала не менший успіх, як його мали попередні книжки, а передусім “Іскри віри”.

НА СЛІДАХ ЗЕМЛЯКІВ У МАДІСОНІ, ВІСКОНСІН

Мадісон — столиця стејту Вісконсін і осідок стејтового університету — має всі дані для того, щоб бути ідеальним місцем для одного й другого. Ввесь залитий зеленню дерев, прохолоджуваний озерами з обидвох боків, далекий від великоміського гомону таких осередків як Чікаго, чи Мілвокі, Мадісон — ідеальне місце спокою, контемпляції, інтелектуальної праці й — якщо хочемо — навіть відпочинку. Не уявляю собі кращих вакацій, як у містечку типу Мадісону, де можна й покупатися, входячи просто з дому в завжди тепле (часом за тепле!) озеро, а ввечорі маючи до диспозиції прекрасну університетську бібліотеку, наукові робітні, споруди, тощо.

Наші студенти тільки рідко роблять ужиток із Мадісону, як студійного осередку. Дуже шкода, бо він один із кращих університетів на американському континенті й розмірно недорогий.

Для українського читача буде цікаво знати, що у Вісконсінському університеті починав свою наукову кар’єру проф. О. Грановський і щойно пізніше перенісся до Міннесотського; подібно й проф. М. Гайдак, що сепер працює в Ст. Павлі.

**
*

Якщо це не дивно, а Вісконсінський університет є найближчий до Вінніпеґу університетський центр із

розмірно широко розбудованою славістикою в Америці (понад 800 миль на південний схід від Манітобського університету). Ані Північно-дакотський, ані Міннесотський університети не мають окремих департаментів слов'янських студій і тому славістичний відділ у Мадісоні треба вважати за сусідський найближчий до манітобської столиці американський осередок славістичних студій.

Я мав змогу відвідати “сусідів” у Мадісоні кілька разів, вперше в 1954 р. голову й основника Департаменту, проф. Е. Завацького я знав уже передше з славістичних конвенцій у Нью Йорку, Чикаго й ін. Так само “наукове світило” вісконсінської славістики проф. З. Фолесвського, визначного славіста — літературо-й мовознавця. Цікаво відмітити, що історію східної Європи викладав у 1954 р. наш земляк проф. І. Лисяк-Рудницький, що — на жаль — мав тільки однорічний контракт і відійшов до Нью Йорку. Тепер у Вісконсінському університеті працюють панство Євген і Ліда Рослицькі з Вінніпегу: він робить докторат із мікробіології, вона приготує магістерію. Обидвоє щасливі й вдоволені, хоч переобтяжені працею. Нав'язали контакти з університетськими колами, з кінцем минулого року навіть уладили першу в Мадісоні українську мистецьку виставу, одне слово “рухаються”, як колись у ТУСМ-і у Вінніпегу. Годиться наприкінці відмітити, що у Вісконсінському університеті закінчив магістерію член УВАН із Вінніпегу, Вол. Костюк і вже від довшого часу він виїздить кожного року на літню школу університету разом із дружиною й дочкою. Костюк у Мадісоні “вдома”, його знає багато професорів різних департаментів гуманістичного факультету, в тому й обидва слов'янознавці: Завацький і Фолесвський.

З професорів, що цікавляться й обзнайомлені з українською проблемою треба назвати крім згаданих ще двох: широко-відомого в мовознавчих колах Ф. Г. Кассиді з Англійського Департаменту та Ейнара Гавгена з Департаменту Скандинавських Мов, найвизначнішого сьогодні знавця й теоретика т. зв. білінгвізму. Власне проф. Гавген збирає тепер матеріял до повної бібліографії двомовних взаємин на американському терені, цікавиться Канадою, в тому й українською мовою в Канаді. В 1955 р. підписаний подав йому повну бібліографію українсько-канадійського й слов'янського мовознавства, що відноситься до "мовного контакту", тобто міжмовних взаємин у Новому Світі.

**

Основна вага славістичних студій покладена в Мадісоні на мову й літературу російську й польську. Крім цих викладається ще й староцерковно-слов'янська мова і зорганізовано російський та польський студентські клуби для поглиблення знання обидвох мов. Інших слов'янських мов як це, наприклад, є в Гарварді чи Каліфорнії тут не викладається. Зате є тут добре розбудовані післяградуаційні студії з славістики та порівняльного мово- й літературознавства.

Найбільша атракція славістики в Мадісоні — це славістична колекція в університетській бібліотеці. Крім дуже багатой русіки й полоніки є тут цікавий загально-славістичний відділ та деякі публікації з українознавства. Отак ми ствердили тут наявність цінних "Актів Юго-Западної Росії", французький переклад праці А. Васильчика про "Семейство Розумовських" (три томи), оригінал М. Костомарова: "Слов'янської мітології" (Київ 1847) та багато інших. Є тут відомі американські видання про Україну, публікації американських відділів УВАН і НТШ, а у відділі періодики

“Український Квартальник”, “Український Бюлетень”, “Аннали УВАН”, тощо. Дуже мало є канадійсько-української літератури. Автор передав до цієї бібліотеки деякі видання УВАН у Канаді й “Пропам’ятну Книгу Українського Народного Дому” з Вінніпегу. Досить багато даних про Україну можна знайти в російських та польських книжках. Між іншим є тут рідкісний другий том Вінценцової книжки: “На Високій Полоніне” (Львів 1939), відомого опису нашої Гуцульщини, що недавно вийшов у Нью Йорку по-англійськи.

В цілому мадісонська славістика є посереднім звеном між великими американськими центрами слов’янознавства — Гарвардом, Колумбією й Каліфорнією, та малими осередками, які обмежуються покищо до викладів одної слов’янської мови — російської. Залежно від кількості студентів та їхнього зацікавлення мадісонська славістика матиме дальші вигляди на розвиток, в тому й на українознавство, таке рідке в університетах американського “Мідвест”-у.

У СЕРЦІ “МІДВЕСТУ”

Так званий американський “Мідвест” — себто близький захід має за свій природний центр — місто Чікаго, другу після Нью Йорку — метрополію США. І треба це признати не тільки в економічному географічному, культурному й ін. аспектах: Чікаго є теж до певної міри осередком україніки в центральних стейтах Америки.

Дуже мило вражає кожного українця, що відвідує Чікаго, заіснування в ньому Українського Музею й Бібліотеки. З маленької збірки в пластовій домівці завдяки розумінню справи серед старої та нової емігра-

ції розвинувся Український Музей і Бібліотека й вони сьогодні мають уже свій власний будинок і приступають до систематичного впорядкування архівних матеріалів, музейних експонатів та книжок. Тому що ця справа має глибше коріння, як на перший погляд здається, присвяtimo їй окреме місце в черговому розділі, а тут обговоримо ближче україніку в неукраїнських центрах: Публічній Бібліотеці, Книгозбірні Чиказького Університету й у т. зв. Ньюберрі Ляйббері.

Насамперед треба ствердити, що дуже мило вражає факт видавання місцевою Публічною Бібліотекою час до часу списків нових книжок в українській мові.

Цей добрий звичай датується вперше роком Божим 1918, коли то опубліковано "Каталог русской и украинской литературы Публичной Библиотеки города Чикаго". Хоч титул цього каталога російський, то українські книжки названі в ньому таки по-українськи.

Останній такий каталог був надрукований у 1940 р. З цього можна довідатися тільки про нові вписи, включені до бібліотеки, бо всі давніші докладно описані в загальному картковому каталозі.

Назагал україніка в Публічній Бібліотеці Чикаго — скромна. Є тут звичайно англomовні видання про Україну — історія М. Грушевського, праці К. Маннінга, довідники про українців в Америці, тощо. З рідких цікавіших видань вкажемо на "Літературний Ярмарок" (1929), "Досвітні вогні" А. Лебединського (1917), тощо. Останньо бібліотека придбала деякі нові видання з української белетристики, їх у каталозі ще немає.

Годиться відмітити, що єдиний часопис в українській мові, що знаходиться постійно на полицях відділу періодиків Публічної Бібліотеки в Чикаго є "Український Голос" з Вінніпегу. Подібне явище ствердили ми в університетській бібліотеці Єйлського універси-

тету в Нью Гейвен, Конн. Найбільший центр україніки в Чикаго — це Університетська Бібліотека ім. Гарпера. На увагу заслуговують тут передусім наукові видання Києва, Львова, Варшави, Берліну, Парижа й американських та канадійських українців. Є тут видання київської Академії Наук, Національного Музею у Львові, наукових інститутів у Варшаві і Берліні.

Ось декілька цікавіших наголовків: А. Я. Ефименко: "История Украины и ея народа" (Спб. 1907), В. О. Романовський: "Переписні книги 1666" (Київ 1933), "Архив Юго-Западной России" (Київ 1883 і д.) "Українська Книга" (Харків 1926 і д.), "Галичина, Буковина, Угорська Русь. Составлено сотрудниками журналу "Украинская Жизнь" (Москва 1915) і ін. Є тут рідке сьогодні видання проповідей А. Радивилівського (Київ 1894-5).

З еміграційних видань заслуговує на увагу "L' Ukraine" чч. 1 — 124 з р. 1915 — 1921, що виходила в Лозанні, в Швейцарії. "Україніше Рундшав" з Відня/ (поч. 1906 р), "Українische Kulturberichte" "УНІнститу-ту в Берліні та інше. Є тут українсько-канадійські видання, включно до найновіших публікацій.

Між бібліотеками міста Чикаго на окрему увагу заслуговує "Ньюберді Ляйббері" (Newberry Library) в центрі міста при Волтон вулиці.

Крім деяких загальних книжок про Україну, як напр. англ. перекладу Бопляна (3 р. 1704), історичних пісень М. Драгоманова (Женева 1883) і ін., є тут цікава збірка старих українських граматик із 19 ст. в т. зв. Колекції Бонапарте. Правда, немає в ній першої нашої граматики Павловського, але зате є такі праці: 1) граматика Йосифа Левицького "Grammatik der Ruthenischen Sprache", видана в Перемишлі 1834 р. (по-німецьки); 2) "Gramatyka jezuka ruskiego (maloruskiego) Йо-

сифа Лозинського там же в 1846 р. (по-польськи); 3) "Kurzgefasste russinische Grammatik" Карла В. Піхлера, видана у Львові в 1849 р. по-німецьки, 4) "Граматики руського язика" Михайла Осадци, надрукована у Львові в 1864 р. (друге видання) 5) "Grammatica Slavico-Ruthena" Лучкая видана в Буді 1830 (й опрацьована пізніше докладно В. Сімовичем). Всі ці граматики в Ньюберрі Лайбрері походять із колекції французького князя Людовика Л. Бонапарте, потомка Наполеона й у кожній із них є наліплений його еклібріс із короною й написом "Ex Bibliotheca Ludovici Luciani Bonaparte".

Сам князь, як відомо, великий аматор-лінгвіст збирав у своїй бібліотеці всі доступні тоді граматики й словники. Побіч російських, польських, чеських та ін. граматик він цікавився теж і граматиками української мови й придбав до своєї колекції все, що було тоді доступне в західній Європі. Кн. Людовик Бонапарте намагався зібрати передовсім граматики європейських мов. Цікаве для нас те, що він знав і про українську мову, як відмінну від інших слов'янських, зокрема від російської. Разом із іншими книгами ця збірка була закуплена в Парижі в 1892 р. після його смерті бібліотекою Ньюберрі з Чикаго й сьогодні вона є унікатною, систематично зібраною колекцією мовознавчої літератури XIX сторіччя, а в цьому й українських граматик того часу. Як збірка рідкісних книжок ціла колекція кн. Бонапарте доступна тільки для користування на місці, можна сказати "під ключем".

Для українського відвідувача це передусім бібліофільська несподіванка, що має одначе й історично-культурне значення, а саме з уваги на цікавий шлях кожної книжки — зі Львова чи Перемишля через Париж до далекого Чикаго.

Щоб поповнювати цю спеціальну колекцію українського й слов'янського мовознавства на американському континенті, УВАН із Канади, починаючи з 1954 р. постійно висилає тудиgratis примірники своїх серій, передусім “Славістики” й “Ономастики”. Варто на цьому місці згадати теж, що Українська Студентська Громада в Чикаго зібрала досі коло \$800.00 (з запланованих 2.000) для заupu українських книжок, які будуть розіслані по чиказьких бібліотеках для доповнення україніки.

Референт фонду є М. Мигаль. Діло справді гідне уваги й наслідування.

WHAT IS PAST — IS PROLOG

Одна з кращих думок, вичитана при вході до Нац. Архіву США наведене вгорі речення: “Минуле — це тільки пролог”, це тільки вступ і початок майбутнього.

Власне зворот до минулого, зацікавлення “тим, що було й минуло” і якийсь спонтанний гін зберігати його для майбутнього характеризує нашу еміграцію під теперішню пору. Можна сказати, що після епохи таборової “великої політики” і після дальшої епохи т. зв. “великої літератури” наступила епоха “звороту до минулого”. Вона виявляється напр. у передруковуванні минулих здобутків української науки й літератури (Грушевський, Шевченко, Франко, Л. Українка, Гоголь), а з другого боку ще виразніше в засновуванні музеїв, архівів, бібліотек, тощо.

Власне в Чикаго це останнє тепер дуже на часі: вся тутешня Україна без огляду на вік, статеві, політичні, економічні, конфесійні й інші різниці готується до офіційного відкриття українського музею в червні ц. р.

Після Нью Йорку, Стемфорду, Клівленду, Савт Бавнд - Бруку й Онтаріо (Каліфорнія), Чікаго переживає тепер "музейну гарячку". Пророблено вже чималу працю, придбано дім, призбирано багато цікавих експонатів, одне слово — зроблено надзвичайно гарний початок. Та хай про це дасть ближчі інформації сам директор Музею, проф. Ю. Каменецький, з яким ми перевели інтерв'ю дня 2 травня ц. р.

**

Питання: Як і чому засновано Музей?

Відповідь: Ініціатори Музею О. Ганкевич та О. Городиський зуміли заінтересувати цією справою ширше громадянство і з весною 1953 р. постала Кураторія Архіву-Музею. Ця Кураторія скликала нараду з представниками культурно-освітніх установ, а р. 1954 Перші загальні збори, що затвердили статут та вибрали Управу й Контрольну Комісію.

П.: Коли і як переїхав Музей до власного будинку?

В.: Управа довго шукала і не могла знайти відповідне для Музею помешкання. Тоді виникла думка купити власний будинок, і в осені 1955 нарешті знайдено й куплено дім за 22.500 дол. У значній мірі купівлю його уможливили щедрі пожертви Президента Музею д-ра М. Сіминовича. Його коштом відремонтовано будинок, де музеєві відведено цілий другий поверх, а два інші винаймаються, щоб сплатити борг.

П.: Які пляни праці Музею на майбутнє?

В.: Притягнути до співпраці в Музею якнайбільшу кількість членів, бо Управа ще не може оплачувати постійних працівників. При Музеї вже існують такі комісії та секції: Фінансово-господарська; Народнього мистецтва; Образотворчого мистецтва; Фотографічна; Філятелистична; Архівно-бібліотечна та Інформаційна. Після усередачі до Музею архівного матеріалу спортивного т-ва

“Леви” створено ще окремий “Спортовий відділ”. В помешканні Музею будуть створені окремі автономні архівно-музейні відділи: а) Головної Пластової Старшини та в) т. зв. “Рімінський” архів к. вояків І Д. УНА.

Крім того заплановано створити спеціальний куток присвячений проф. д-рові З. Кузелі, та улаштувати виставку пам’яті Покійного, для чого вже й зібрано відповідну кількість матеріалів та отримано частину його архіву.

П.: Чи приходить до Музею наша періодична Преса?

В.: Так, після висилки листів до поодиноких редакцій та видавництв, тепер вже зареєстровано понад 100 пресових органів, що регулярно приходять до Музею в Чикаго.

П.: Які матеріяли знаходяться в Музеї?

В.: Всіх матеріалів дотепер зареєстровано 10.500. У бібліотеці є коло 2.000 книжок, що їх одержано даром. Крім того вже згадано “Рімінський Архів” частину бібліотеки й архіву З. Кузелі, а також архів спорт. Т-ва “Леви”.

П.: Які є експонати у Музеї?

В.: 1) Банкноти У. Н. Р. 2) Пам’яткові значки державних та національних роковин. 3) Відзнаки й жетони, 4) Фотографії з минушини українців у Чикаго, 5) Фотографії визначних українців; 6) Фотографії і листівки з красвидами українських земель; 7) Фотографії з таборів Д. П., пластунів, українського війська; 8) Репродукції і оригінали образів українських малярів; 9) З народного мистецтва: кераміка, писанки, різьба в дереві, тощо.

**
*

Увечері 2-го травня ми з Дружиною мали приємність узяти участь у засіданні Управи Музею, познайомитись особисто з її членами, розповісти про українські музеї, архіви й бібліотеки в Канаді, тощо. Найцікавіша справа, над якою ми всі довго дискутували — це скликання першого з'їзду українських музейників Америки й Канади в Чикаго деє з кінцем грудня 1956. Згідно з добрим звичаєм: не приходити до музеїв “з порожніми руками”, ми передали того вечора чиказькому Музеєві: ленту з могили сл. п. Полк. Є. Коновальця й (з нагоди Великодня) писанки О. Лятуринської.

ДЕТРОИТ З ІНШОГО ПОГЛЯДУ

Мотто: “З якої сторони ни поглянь на наш Хорол
— як город ледаченький, а як сельбище
— то прехороше” (Основа 1861).

На Детройт звикли дивитися як на місто Форда й автомобільного промислу взагалі. Цей підхід виявляється не тільки в декораціях місцевої галерії мистецтва, і не тільки в захопленні славною Фордівською ротундою з “містом майбутнього” (до речі — “ледаченьким”), але теж і в репортажах моєї попередниці — в книжці “Багато неба” Докії Гуменної...

Тим то я рішив підійти до Детройту з іншого погляду й іншого боку... Хай хочби з тієї причини, що тут проживає С. Парфанович — авторка “Інших днів”, а теж і ЕКО — редактор-видавець “Лиса Микити” (єдиного — на думку моєї Дружини — загально - признаного “політичного” органу нашої еміграції!), живе тут автор “Вулиці” Е. Нижанківський, перебуває очевидець “в'язничних квадрів” М. Бажанський та інші робітники пера (хіба з винятком О. Стефановича, що не витри-

мав у цьому “сельбищі” й перенісся до Нью Йорку). Така будь-що-будь визначна літературно-мистецька традиція Детройту каже власне подивитися на нього з іншого боку, як автомобільний, а власне з погляду на українське друковане слово, що тут зберігається. Подібно як і інші осередки українського життя в Америці — українська громада міста Детройту — не створила якоїсь однієї української публічної загально-доступної бібліотеки. Українська книжка в цьому місці або на полицях організацій і їхніх бібліотечок, або в приватних книгозбірнях поодиноких свідоміших громадян, або врешті в загально-доступних міських чи університетських бібліотеках.

Тут на перше місце висувається збірка української белетристики в Публічній Бібліотеці “давн - тавну” (центру міста), що — згідно з інформаціями бібліотекарів — втішається що раз то більшою популярністю серед українських користувачів. Українська колекція приміщується серед чужомовної літератури, куди влічено всі не-англомовні книжки: італійські, французькі, німецькі, російські, польські, лотиські й інші.

На полицях цього чужинецького відділу зараз з правого боку при вході видніє естетично-виготовлений напис “Українські книжки”. Є їх дві повні шафи — 13 полиць, коло тисячі титулів. Переважають еміграційні видання новішої дати.

Всі книги гарно оправлені з написами на хребті, звичайно латинкою. Незважаючи на правила транслітерації прийняті Конгресовою Бібліотекою у Вашингтоні, Публічна Бібліотека в Детройті має в деяких випадках свою власну транслітерацію. Отак читаємо такі написи латинкою на книгах: “Велікій Гетьман” Хв. Дудка, “Змагання” А. Крушельницького, “Горі говорять” У. Самчука, “Голота” В. Вінніченка й б. ін. Новіші видан-

ня, напр. Докії Гуменної й інших транслітеровані коректно й згідно з правилами Конгресової Бібліотеки. А взагалі ця українська збірка — треба це об'єктивно признати — має велике піклування офіційних чинників, вона дбайливо скаталогізувала й постійно збільшувана новими появами (й то деякими книжками в більшій кількості примірників). Управа бібліотеки дбає й про систематичну інформацію українських читачів окремими бюлетенями п. н. "Ukrainian Titles recently added to the Foreign Language Collection". Одне слово колекція української белетристики в Публічній Бібліотеці в Детройті є надзвичайно позитивне культурне явище й може бути гордістю цієї установи. Але як і всюди, так і тут є маленькі "але".

До них належать, крім випадків неправильної транслітерації (пор. вище) занадто неопановані реакції детройтської читацької публіки, яка не тільки читає, але... пише на книжках. Отак напр. на книжці Н. С. Державина "Славяне в древности" (Москва 1945) є така дописка при прізвищі проф. М. Грушевського: "первий бандит прото-коммунист" (стор. 13) "Русь, а не Украину" (стор. 188) і інше. Безумовно, управа Бібліотеки не відповідає за гарячий темперамент політичних противників М. Грушевського, але все ж таки нам здається, що такі й тим подібні дописки на книжках повинні бути усунені (по можливості разом з некультурними читачами, що пишуть по книжках).

Публічна Бібліотека в Детройті має найкращу й найбільшу збірку україніки, доступну для широких кол читачів. Крім неї ще Публічна Бібліотека в Гемтремку, Бібліотека Вейн Університету й інші., мають деякі українські видання, на жаль, їх небагато.

Одначе в цілому, в Детройті видно добру волю йти зустріч культурним потребам українських читачів.

Зокрема треба підкреслити в цьому напрямку заслуги п. А. Бавманіса, й управителя цілого відділу Р. Малона, що з великою увагою ставляться до українських книжок і раді б придбати їх якнайбільше.

За одне з маркатних явищ в розвитку цілого “чужинецького”, а зокрема українського відділу треба визнати працю й прихильність у детройтській Публічній Бібліотеці нашого земляка Є. Перейми, що покінчив бібліотечні студії в Колюмбійському університеті в Нью Йорку й приблизно рік уже працює в Детройті. Перейма “живе” книжкою, розуміє її вагу як культурного репрезентанта даної групи й тому радіє кожним інтересом громади для рідної книжки. “Розбудова наших відділів у публічних бібліотеках залежить виключно від зацікавлення й постави громадянства до української книжки” — каже він у розмові.

— “Quod bonum, felix, frustum, beatumque sit! — Пане Прийма, і то не тільки в Детройті” — додаємо на закінчення наших відвідин у бібліотеці.

ВІДВІДИНИ В ЕКО И КО.

В Детройті цим разом я не був уперше, а навіть і не вдруге, а щось у п'яте, чи шосте. Та скільки б разів я не був там, ані разу не мав змоги зустріти “вужчих земляків” — родину Козаків-Еко, старих знайомих із Стрия... Цим разом настроєні наскрізь по-мистецько-гумористичному (як пристало на відвідувачів редакції “Лиса Микити”) ми з Дружиною добилися по деяких труднощах на північно-західній кінець міста й там уже зовсім легко потрапили до “козацької” хати.

Господар і господиня зустріли нас привітливо й полилась нев'язана розмова про це й те і властиво про все.

Час-до-часу переривав її (понуро-) ляконічною заввагою Б. Нижанківський, то знову брат Ека, Маркіян Козак. Ми з цікавістю оглянули новіші праці майстра. Особисто на мене найбільше враження зробили сторінки — ілюстрації до “Українського Букваря” д-ра Костя Вагилевича, що саме виходив із друку. Тут тільки Екові властивий дотеп і гумор, тільки йому питомі вирази обличчя з психологією людей і звірят у певних життєвих ситуаціях, тільки йому прикметна легкість пера й пензля... Оглянули ми ближче одну з сторінок, затитуловану: “Гляньте дітоньки довкола! Цілий світ — велика школа” (56). Такими сторінками могли б повеличатися всі педагоги, усі школи й усі народи. Ось перший малюночок — пташки вчать співати: сидять вони всі на гіллячці, на чорній таблиці нарисовані ноти й пташина - “вчителька” роззявила рота — вчить співати. Другий малюночок: вовчєнята вчать пізнавати стрільця. Третій: лисиця вчить малят з книжки розпізнавати півника, курочку, гуску, качечку. На дальшому зайчиха вчить зайченят стрибати понад жердину. А там наука йде і серед мишенят, і жабенят, риб та раків, жучків та комах. Після всіх цих сердешних сцен, дитина напевно “добита морально” й сама вже без дальшої принуки візьметься за книжку, бо (кінчається ця сторінка):

**Хто малим не хоче вчитись
Буде він колись журитись...
Вчитиме його тверда,
Чорна вчителька — Біда.**

Легкість і простота, естетичний вигляд і глибоко-ідеалістичний підхід, врешті тонке розуміння й відчування дитячої душі характеризують так ілюстрації, як і текст нового букваря. І автор і ілюстратор завдали собі великого труду, щоб нарешті покласти “наріжний ка-

мін” для модерних українських букварів. Від Ека по-відуємося ближче про генезу й саме переведення ілюстративного боку, що приблизно забрало 10 літ дискусій, нарад, проєктів, і т. д., почавши ще з Берхтесгаденського табору... Вже не згадуємо про автора (— до речі — старого знайомого з Праги), що фактично присвятив у с е н ь к е своє життя цій книжці в переконанні (може й слушному!), що “ми програли війну з росіянами, поляками, й іншими “воріженьками” через брак букварів, через нашу неграмотність...”

Майстер Еко видно вдоволений із своїх ілюстрацій, бо вони справді гарні, природні й відповідні для дитячого віку. Єдине, чим він невдоволений, це те, що книжка вийде чорно-білою барвою, тоді як таку річ треба б видати з різнобарвними малюнками. Нічого не вдієш: для книжки не було меценатів. Треба було видавати її на власну руку, чи краще на власну... кишеню. Бо ж тільки так можлива в нас культурна творчість...

Якось дивно було, коли ми виходили з редакції “Лиса Микити” — будь-що-будь журналу сатири й гумору — власне зовсім без гумору. Бо явище, яке ми ствердили в Детройті, загально поширене на всьому американському континенті: на справжню культуру, освіту, науку й мистецтво у нас грошей немає! На культ-освітні справи ми українська “політична” еміграція не даємо навіть найменшого відсотка з наших загальних фондів. А потім дивуємося, що молодь відходить від нас, що нас не цінять, не шанують у світі і т. д. А чи ми шануємо себе самі?

* * *

Невесело виїздилося нам із веселого Детройту. Стільки в нас потенцій, стільки здібних (і то справді здібних) людей, мистців, письменників, науковців,

стільки можливостей надолужити, а то й перевищити втрати рідної культури на Батьківщині, а тут — оте кляте “немає фондів”. Якесь дивно-маятникове чергування атмосфери й почувань: доки ви говорите з американцями чи канадійцями, доки маєте з ними до діла, доти у вас унутрі якщо не почуття рівновартости, то навіть “суперіоріти комплекс”, коли ж підете в рідне середовище, коли зустрінетеся віч-на-віч з нашою дійсністю, огортає вас комплекс меншевартости: часом вам соромно за себе, за громаду за весь світ...

З Детройту м. ін. є в нас “на файлі” таке ствердження д-ра К. Вагилевича:

“Коли сьогодні афганістанські дикуни-номади цілу четвертину своїх податків видають на освіту, то ми, українська “політична” еміграція, не даємо навіть 1% наших народніх фондів на наші освітні потреби...”

Отже, чи можна було бути веселим у місті Форда, який власне й створив “фондацію Форда” для поширення освіти й науки, чи можна було бути в Детройті вдоволенним, коли ані там, ані ніде інде ми не знайшли українського Форда, чи хоч би навіть Фордика?

СПОКУСА СТОЛИЦЬ . . .

Вашінгтон притягає увагу відвідувача “всякою всячиною” (коли можна тут вжити цього Гоголівського звороту). Американського патріота — традиціями минулого й розмахом сучасного, чужинця — посмаком столиці й нервом світової політики, мистця — галеріями, красою споруд, будинків та побудовою самого міста, військовика — Пентагоном, українського письменника тим, що тут “багато неба”, мене ж особисто — Конгре-

совою Бібліотекою — Library of Congress — взагалі й її українською зокрема.

Нікуди правди діти, зацікавлення цією скарбницею людського духа й резервуаром українського друкованого слова в нас мало цікавилися й мало цікавляться. Тим то хочемо присвятити цій справі дещо більше місця. Одначе заки перейдемо до опису україніки, подамо декілька загальних інформацій про саму бібліотеку.

Конгресова Бібліотека — це одна з найбільших бібліотек світу. Її заснував 1800 року американський конгрес для свого власного вжитку. Але тепер нею користується не тільки конгрес і інші державні уряди а також інші бібліотеки й широкий загал.

Два будинки, що в них міститься бібліотека, розташовані на 13-х акрах землі, а площа всіх поверхів складає разом 26 акрів. Полиці з книжками мають у сумі 250 миль довжини. У Бібліотеці є 21 загальних і спеціальних залів для читачів та наукових працівників. Головна будова в стилі псевдоренесансовому була закінчена з кінцем XIX ст., а новий будинок і тунель, що лучить його з головною бібліотекою, відчинено для вжитку в 1939 р. Книжки пересилають з будинку до будинку пневматичними рурами, а електричні витяги (ліфти) перевозять їх з одного поверха на другий.

Прямо необмежені можливості для студій відкриті у величезних книгозборах Конгресової Бібліотеки, число позицій якої доходить до 32,000,000 назв. Властиво там можете студіювати який завгодно предмет і то в багатьох різних мовах.

У бібліотеці є 144,000 оправлених томів газет і сотні тисяч поодиноких чисел газет і журналів з цілого світу; 13,000,000 рукописів, що відносяться до амери-

канської історії; 2,300,000 мап і плянів; 2,000,000 музичних видань починаючи від Баха і кінчаючи Гершвіном; 2,234,000 негативів, фотографій і діяпозитивів; 412,000 фонографічних записів; 107,000 фільмів, включно з найстаршими з р. 1894; 93,000 мікрофільмів і майже 800,000 таких речей, як мікродруки, фотостати і інше.

В колекції рукописів, що відносяться до історії Америки, знаходяться персональні документи більшості президентів США, починаючи Дж. Вашингтоном і кінчаючи К. Куліджем; а так само рукописи інших визначних державних мужів, письменників, науковців, військовиків тощо.

Далі слідує величезна колекція музики та музичної літератури; книжок писаних східними мовами, як китайські, японські та слов'янські, в тому й українка; Юридичні матеріали, що охоплюють головне американське та британське право, а також право латинської Америки й римське.

З рідкісних книжок є тут майже 5,300 перводруків (інкунабулів) — друкованих перед 1501 р.; половина приватної бібліотеки Томи Джеферсона, що її закупив Конгрес у 1815 році, щоб поповнити свій книгозбір, знищений пожежою.

Згадувати в короткій статті поіменено всі ділянки й прикмети, що ними визначається Конгресова Бібліотека не можливо.

Деякі унікати знаходяться на постійній виставі. Сюди належить Гуттенберзька Біблія; манускрипт Майнцької Біблії, що вже має 500 років; "Чорновик" Деклярації Незалежності, писаний рукою Т. Джеферсона; перші проєкти Геттисбурзької Адреси Абрагама Лінкольна і інші.

Тому що головне завдання бібліотеки — помагати в праці Конгресу, то один з її шістьох відділів займається спеціально постачанням інформацій для Конгресу і відповідями на запити (з найрізноманітніших ділянок) його членів. Інший відділ призначений для помочі ученим, професіоналістам та дослідникам й доставляє їм потрібні книжки та матеріяли.

Можна діставати книжки з Конгресової Бібліотеки з допомогою так зв. міжбібліотечної позичкової сітки. В 1953 р. майже 200,000 книжок позичено до інших бібліотек. Є тут і фотостудії, що на замовлення роблять фотографії, фотостати, факсиміле і мікрофільми з потрібних матеріалів.

Крім цього К. Б. позичає книжки для сліпих т. зв. “розмовляючі книжки”, виготовлені різними методами. Спеціальна канцелярія займається охороною “друків з застереженими правами” т. зв. “copyrights” та переводить таку реєстрацію. В 1953 році за 218,000 таких реєстрацій бібліотека дістала більш як 865,000 доларів.

Бібліотека друкує і продає книжкові та карткові каталоги, а так само рекордує і продає платівки з американського фолкльору в піснях та поезії. Можна тут набувати й копії з дуже старих фільмів, виготовлених між р. 1894 — 1912, що служать як матеріял для студій розвитку фільмового мистецтва.

В одній з найакустичніших заль цілого світу, що міститься в головному будинку Бібліотеки, відбуваються концерти визначних музик, читання літературних творів, театральні вистави, тощо.

Число службовців Бібліотеки нараховує 2,300 душ. Головного Бібліотекаря призначає Президент і затверджує Сенат. Фінансові засоби К. Б. в 1953 р становили 9,416,128 дол.

ПРО УКРАЇНКУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Серед усіх бібліотек американського континенту, як згадано, найбагатша в слов'янські, й у тому українські, видання — Конгресова Бібліотека у Вашингтоні. За офіційними даними слов'янських книг, брошур, журналів і т. д. є тут понад 300 тисяч. Основний фонд цієї бібліотеки — русіка (зокрема т. зв. “Юдинська колекція”, куплена в 1907 р.), одначе українка в слов'янській збірці буде, здається, на одному з перших місць після російської колекції. Пишемо “здається”, бо точних і докладних даних про українські книжки в Конгресовій Бібліотеці ніде не опубліковано й за винятком загальноінформативної брошури д-ра С. Якобсона і Ф. Вітфілда (1941) український користувач збіркою може спертися виключно на картковому каталозі й на офіційних звідомленнях, які — на жаль — не покривають собою всієї українки.

Тим то одне з перших завдань української спільноти на бібліотечному полі в Америці, повинно бути опрацювання й публікація конгресової українки. Це матиме велике значення так для наукових, як і для практичних потреб українства в діаспорі, а передусім в Америці й Канаді.

Підписаному довелось відвідати Конгресову Бібліотеку уже двічі: раз у вересні 1954 року й удруге в травні й червні 1956.

Те, що зробило на нас найбільше враження — це старі українські публікації, поза тим недоступні деінде, як напр. “Украинець” 1859, “Основа” 1860-1, комплект (94 томи) журналу “Киевская старина” вклучно з її наслідницею “Україною” за ред. М. Грушевського. Є тут “Історія Малоросії” М. Маркевича,

“Енеїда” І. Котляревського з 1808 р. й інші старші видання з 19 ст. Видання ВУАН — серійні й поодинокі, видання НТШ, українських наукових інституцій у Варшаві, Празі й Берліні, матеріяли до історії України, література, мовознавство, фолкльор і ін., в тому деякі речі, що їх і не думалось зустрінути в Америці. Годі їх перелічувати в короткій статті.

Дуже присмно вразив нас т. зв. кириличний зведений (унійний) каталог книг Слов'янського Відділу Конгресової Бібліотеки. У ньому вміщено інформації про видання (в тому й українські) що наявні в різних більших бібліотеках Америки включно з деякими бібліотеками Канади (Торонто).

Отже з цього (покищо карткового, отже доступного тільки на місці) каталога можна легко довідатись, де які книги зберігаються, зн. котра з більших американських бібліотек має таке, чи інше видання.

Отак напр. на основі цього зведеного каталога можна вже тепер устійнити, що деякі числа “Киевської Старини” знаходяться і в Гуверовій бібліотеці, і в Каліфорнійській університетській (Берклі) і в Нью Йоркській Публічній, але комплект цього важливого для українознавства журналу знаходиться у Вашингтоні.

Крім кириличного є ще загальний зведений каталог: National Union Catalog.

Для прикладу взяти хоч би М. Грушевського “Історію України-Руси” (в перекладах) чи якийсь український-чужомовний словник. Шукаючи під прізвищем автора, можна на різних карточках устійнити місце, де зберігається якщо не всі, то принайменше більшість примірників даної книжки чи її поодиноких томів.

Отак здавалося б рідке в Америці видання “Українсько-німецького словника” з 1943 р. знаходиться аж у

чотирьох бібліотеках США: крім Конгресової мають її ще бібліотеки Сйльського, Чиказького й Принсетонського університетів. Одне слово — зведений кириличний каталог у Вашингтоні це великий здобуток в евіденції й локалізації українських книжок на терені Америки й доводиться тільки жалкувати, що він доступний виключно тим, що живуть, чи хвилево перебувають у столиці США. Варто було б подбати про копію (чи копії) україніки цього каталога Конгресової Бібліотеки для бібліотек УВАН, НТШ, ОУКО й інш. установ чи бібліотек поза Вашингтоном, бо вони допомогли б встановити на місцях, у Нью Йорку чи Вінніпезі наявність книжок, які потрібні нам для наукової, літературної чи взагалі письменницької праці.

Як виходить із попередніх завваг — крім книжок із українознавства й брошур на україністичні теми, є тут багато української періодики. На жаль, немає індексів (“аналізи”) поодиноких збірників, журналів, чи серій. І тут знову було б надзвичайно важливе завдання для наших наукових установ — перевести в майбутньому показник праць, статей і більших причинків з українознавства, що розкинені по окремих періодичних виданнях. В останніх роках Конгресова Бібліотека почала цікавитися українікою поза Америкою. З її матеріальною допомогою в 1955 р. виготовлено в Сарселі під Парижем картотеку бібліотеки Європейського Наукового Т-ва ім. Шевченка (НТШ) й одну копію залишено в Сарселі, другу перевезено до Вашингтону. З 1956 роком отже можна в столиці США знайти довідку, чи така й така книжка з ділянки українознавства знаходиться в НТШ у Сарселі, чи ні. Дещо іншим способом (фотокопією) придбано картотеку унів. бібліотеки з Гельсінкі, Фінляндія. Є в пляні й інші книгозбори.

Можна б іще дещо написати на тему україніки в цій найбільшій американській бібліотеці. Хочемо закінчити цих кілька наших завваг побажанням під адресою українських видавців та авторів: при виданні ваших книжок чи брошур попри всі бібліотеки, що їм посилате т. зв. обов'язкові примірники (УВАН, НТШ, ОУКО і ін.), не забувайте про дві національні бібліотеки: в Оттаві й Вашингтоні! Ця остання зокрема важлива для доповнення наявної вже в ній україніки, що без сумніву стоїть на одному з перших місць в Америці.

“ВШАНОВУЄМО УКРАЇНСЬКУ КНИЖКУ...”

“Сьогодні вшановуємо українську книжку”... — Ті слова, що ними зачав свою промову з нагоди відкриття першої вистави українського друкованого слова в Конгресовій Бібліотеці д-р С. Якобсон в п'ятницю, 22-го червня, вимовно характеризують настанову керівних чинників бібліотеки в справах україніки. За час моєї праці в Вашингтоні я мав нагоду ствердити не тільки дбайливе й подекуди віддане піклування українським фондом бібліотеки, але й позитивну настанову до українського друкованого слова. Це дуже багато полегшувало мені працю й якби не далекойдуча допомога з боку згаданого керівника слов'янського відділу та інших урядовців, зокрема ж пані Т. Фесенко, я не зміг би був у короткому часі простудіювати конгресову україніку, але й не вспів би zorganizувати згадану виставу, що як перша того роду вистава виходила далеко поза рамки звичайних імпрез цього типу й мала свій глибший зміст.

Думка влаштувати перший показ найцінніших матеріалів із українознавства в Конгресовій Бібліотеці

иринула в часі моєї офіційної візити в діючого бібліотекаря д-ра В. Клаппа з початком червня. Маючи до диспозиції тільки два тижні, я мусів присвятити багато часу й енергії на те, щоб з одного боку повишукувати (нескаталогізовані здебільша) матеріяли, а з другого боку перевести селекцію найважливіших книжок і серійних видань для вистави. Подавати весь матеріял не вважав за потрібне; раз — це було майже неможливе з уваги на короткий час, а подруге, й недоцільне, бо розсівало б увагу глядача, мовляв, усе важливе й усе рідкісне.

Хай деякі приклади зілюструють труднощі, які були при праці. В бібліотеці загально панувало переконання, що найстарша книга друкована в Києві був "Мир чоловіку с Богом..." Інокентія Гізеля з 1669 р. Д-р Гзовський, керівник відділу, в якому ця книжка зберігалася, подав докладний опис цього видання в кварталнику бібліотеки. Воно зберігалосся з того часу в окремому відділі під ключем, доступне тільки для дослідників. Мої розшуки виявили наявність іще старших книг-видань Києво-Печерської Лаври. Дату 1646 — тобто рік появи "Требника" П. Могили треба — покищо — вважати за найстаршу дату для українського друкованого слова в бібліотеці.

Загально панувало теж переконання, що українські книжки прийшли до бібліотеки разом із т. зв. Юдинською колекцією в 1907 р. Точніший розгляд записок, печаток і поміток на окремих книгах показав, що вперше українську книжку акцесіоновано в бібліотеці в 1870 році. Таку дату з печаткою носить "Руска читанка" В. Ковальського видана в Відні 1852 р.

* * *

Сама вистава приміщувалася в репрезентативному Вітгол Павілоні в головному будинку бібліотеки. По-

чаток її назначено на 1 годину 22 червня. В 9 рано я дістав до диспозиції одного з (чорних) помічників із ручним возиком і ми їздили з поверха на поверх, складаючи на візок приготовані вже заздалегідь примірники. В 11-ій годині, на трьох довгих столах покритих білою скатертю були розкладені експонати з пояснювальними записками. Експонати поділялися на три групи:

1. церковна література,
2. світські книжки,
3. серійні й періодичні видання.

В першій групі крім згаданого вже “Требника” з 1646 р. були й інші стародруки видані в XVII й XVIII ст. у Києві або Почасві. Між світською літературою на увагу заслуговували ранні видання “Енеїди” І. Котляревського (1808, 1842), твори Т. Шевченка, Гр. Квітки, М. Вовчка, П. Куліша, М. Максимовича. Із серійних видань виставлено: “Правду” (Львів 1877—1879), “Українець” (1859), “Основу” (1860-61), та повний комплект (94 томи) “Киевської старини”. Всі ці книги визнано тоді ж такі рідкісними й цінними й вирішено перенести їх у відповідну колекцію під ключ.

Хоч вистава мала внутрішньо-бібліотечний характер і не була призначена “для мас”, оглянуло її в днях 22—25 червня досить багато українців із Вашингтону (напр. Ю. Старосольський), а теж і з-поза нього. В загальному всі висловлювалися позитивно про неї й більшість зв'язує її з початком “нової ери” в розвитку українки в Конг. Бібліотеці. Що такої “ери” треба, а зокрема треба співпраці з боку українських науковців, головно українців в Америці, справа ясна. Тому що за все (як звичайно в цій країні) треба заплатити, отже треба собі ясно й недвозначно сказати, що така “ера” зв'язана з видатками, які покривати одиницям з власної кишені не під силу. На нашу думку, справою повинні (нарешті)

поцікавитися “відповідні громадські чинники” й забезпечити деякі проєкти в бібліотеці зв’язані з українською відповідними фондами. От треба б хочби опрацювати й окремо видати “каталог україніки”, треба б “аналізувати” всі серійні й періодичні видання й т. ін. Покищо можна сказати тільки, що перші кроки пороблено з приватної ініціативи й що дальша доля й успіхи залежать від скапіталізування цієї ініціативи громадськими чинниками. Без того будемо далі “чекати” й “нарікати”, замість робити конкретне діло. Отже як у багатьох інших ділянках нашого збірного життя так і тут актуальне гасло й пересторога:

“Caveant consules!”

HABENT SUA FATA LIBELLI UKRAINIENSES...

Коли стихає вечірній гамір за вікнами столичної бібліотеки, ви можете спокійніше поговорити з нею... з українською книжкою. Вона неодне бачила й неодне чула на своєму довгому віку, поки дісталася туди, далеко за море.

* * *

Ось одна з них із часів Хмельниччини. На київському митрополичому престолі доживає віку меценат української культури славний митрополит Петро Могила (1596—1647). Напередодні всенародньої революції й у передріччя його смерті “тщанієм, благословенієм і повеленієм” цього “яснепревелебного, в Возі его Милости Господина” виходить у світ “Евхологіон, албо молитвослов или требник” розкішно виданий і надрукований заходами Києво-Печерської Лаври в 1646 р. Двісті п’ятдесят років пізніше він на полицях сибірського купця й бібліофіла Геннадія Юдина в Красноярську в Азії.

В 1907 р. закупає його разом із цілою Юдинською колекцією Конгресова Бібліотека у Вашингтоні й він остається забутий серед 80 тисяч книг до 1956 р. Дня 22-го червня ц. р. дирекція Конгресової Бібліотеки оглядає цей пам'ятник на першій виставі української книги у Вашингтоні й приймає з радістю до відома вістку, що це — як досі — найстарша датована українська книга в бібліотеці. Треба її, як рідкісну, перенести й зберігати в окремому відділі... “Далекий шлях, пани-брати” — сказав би наш геній — із Києва почерез Красноярськ на полиці Вашингтонської бібліотеки. Далекий шлях! Верстали його цей шлях, і інші книго-“києвляночки”, щоб у вільній країні Вашингтона свідчити про стару культуру українського народу й одночасно давати насолоду землякам, що теж верстали далекі шляхи, поки добилися туди...

Ось деякі інші з цих “києвляночок” за старістю, якою (в цьому єдиному випадку!) кожна з них тільки радіє й гордиться:

- 1669 — І. Гізель: Мир чоловіку с Богом;
- 1745 — Філософія Аристотелева, Михайла Архимандрита (1699—1746);
- 1788 — Біблія (в 5-ох томах);
- 1794 — Ірмологіон (Почаївське видання);
- 1808 — Молитвослов;
- 1815 — Октоїх сиріч осмогласник;
- 1837 — Акафісти;
- 1839 — Послідованіє на день Св. Пасхи і на всю Світлу Седмицю;
- 1846 — Служба і акафіст і ін.

* * *

1917—18 роки — нова всенародня революція. В огні й крові родиться українська держава. В 1919 р. виходить у Лозанні заходами графа М. Тишкевича цікава

й начасна книга: “Історичні документи про Україну та її відносини до Польщі, Росії та Швеції”. Книга багата на есенціональні документи, мапи й ін. матеріяли, що свідчать про давність української окремішности та змагання до повного незалежного життя. Виходить вона в французькій мові, бо ж у Парижі рішається наше “бути чи не бути”... З Лозанни мандрує один примірник цієї книги до Вашингтону. Не сам, а з “печаттю духа” свого автора й надіями, які жевріли тоді не тільки в його душі. Вони висловлені в титульній власноручній дедикації автора й видавця: “Au Défenseur de la liberté des peuples Monsieur Woodrow Wilson — hommage du Cte M. Tyszkiewicz” — “оборонцеві волі народів п. В. Вілсонові з пошаною”^{*)}. Сьогодні, коли тієї волі не здобуто й не захищено, ця книга про документи, сама стала документом — документом надій, сподівань (і напевно і розчарувань) не тільки автора-патріота, але й усіх, що з ним однаково вірили й сподівалися... Як близько стоїть ця дедикація до віденського журналу “Воля” з 1919-21 рр., що в комплекті теж зберігається в Конгресовій Бібліотеці (ч. AP58. U5V6) й носить на титульних сторінках печатку з тризубом посередині й написом “Книгозбірня Української Дипломатичної Місії у Вашингтоні”.

* * *

Минали дні, місяці, роки... І друга світова революція не дала сподіваної волі. Десь далеко за морем побіч багатьох чепурних книго-“києвлянок”, “львов’янок”, “пражанок” на полицях бібліотек почала появлятися нова посестра в пишному одязі в люксовому вивінуванні... Книга ця “Кобзар” Т. Шевченка, поволі здобувала собі місце в бібліотеках Канади, Америки, Євро-

^{*)} Цей унікальний примірник зберігається в Конгресовій Бібліотеці під ч. DK 508. T 8.

пи, Австралії й ін. Тільки чомусь у найбільшій книгозбірні світу її не було. Власне там, де найбільше “києвлянок” переодягнутих на північну моду, “львов’янок”, що не пізнають себе більше, бракувало цієї української “вінніпежанки”. І ось з кінцем травня ц. р. вінніпезька краля загостила в притвори Конгресової Бібліотеки. У відділі пожертв і обміну прийнято з признанням нову книгу і з подивом втягнуто в картотеку прізвище її жертводавця: В. Перепелюк, Линн Лейк, Манітоба, Канада...

* * *

Багато, багато цікавого розказують Вам “києвлянки”, “львов’янки”, “вінніпежанки” й ін. кралі, коли стихає вечірній гамір за вікнами столичної бібліотеки. Кожна з них має своє цікаве минуле, кожна з них пройшла далекий шлях, поки дісталася до цієї справжньої скарбниці людського духа. Годі розписуватися про них усіх і про кожна з них зокрема. Раз, не стало б часу й місця (й терпеливості серед читачів), подруге: треба дещо залишити для Тебе, дорогий Читачу, щоб і Ти втішався відкриттям цікавого й нового, коли при нагоді відвідаєш Вашінгтон і його Конгресову Бібліотеку.

СЛОВО ПРО НАШЕ “КУЛЬТУРНЕ АМБАСАДОРСТВО”

Відвідуючи рік тому Стратфорд над Ейвоном в Англії, я повертався з невеселими думками про наше “культурне амбасадорство”, про яке так багато пишеться, а ще більше говориться на еміграції. В своїй записній подорожній книжці я відмітив тоді таке:

“Не зважаючи на багатство й різноманітність української шекспіріяни, в місті, де родився, зростав і помер великий син англійського народу й де є багато ін-

ших слов'янських і неслов'янських творів про Шекспіра та його перекладів — покищо немає ані однієї української праці з цієї ділянки” (пор. “З подорожі навколо півсвіту 1955”, стор. 103).

Здавалося мені, що власне в Америці, де україніка значно багатша, знайду більше перекладів Шекспіра й праць про нього в українській мові. Тим то, після приїзду до Вашингтону один із моїх перших розшуків належав українській шекспіріані. В Конгресовій Бібліотеці я нічого не знайшов і тому звернувся за довідкою до “Національного Зведеного Каталог” (National Union Catalog), де під гаслом “Шекспір” подано не тільки видання його творів в англійській мові, але й переклади на різні мови світу. Рука швидко перегортала карточки каталогу: “German”, “French”, “Italian”, “Polish”, “Russian”... Під “у”, де б можна знайти реєстрацію українських перекладів, я нічого не знайшов. Припускаючи можливість поплутання українських перекладів із російськими, я почав шукати під “Russian”. І тут нічого не було. Щойно випадково після російської картотеки попав я на одну карточку з написом “Ruthenian”. Був це фотостат карточки з Бібліотеки Бритійського Музею з Лондону, і на ньому зазначено переклади П. Куліша, що там зберігаються. Іншими словами, в Америці немає ані в одній бібліотеці українських перекладів Шекспіра! Якось не хотілося в це повірити. Але нічого було робити: в загально-американському каталозі, що реєструє книжні фонди майна всіх бібліотек Америки, нічого не зазначено про наявність українських перекладів Шекспіра. Отже їх немає... Супроти такого “відкриття” мені залишалися дві можливості: або повірити в цей каталог, або — не вірячи — робити дальші розшуки на власну руку. Якось не хотілося прийняти за остаточне слово — повну від-

сутність української шекспіріяни в Америці — будь-що-будь англомовній країні, що Шекспіра вважає за свого “півбога”. Зараз таки другого дня (перша субота в червні) я відвідав Шекспірівську Бібліотеку Фолгера, що приміщується в розкішному будинку — фундації Г. К. Фолгера й його дружини побіч Конгресової Бібліотеки. Зареєструвавшись після довгих формальностей (в бібліотеку не впускають кожного, а тільки дослідників з певними науковими завданнями), я замовив на карточці українські переклади Шекспіра. За кілька хвилин панночка принесла мені 7 книжок — комплект Кулішевих перекладів за редакцією І. Франка, виданих у Львові з початком нашого століття. Приблизно 50 років лежали ці книги нерозтяті, неоправлені й — треба думати — мені першому припала честь ними користуватися. Я докладно оглянув усі томи, одначе не знайшов ніяких поміток, записок, печаток, які вказували б на походження цих книжок. З цього висновок, що вони належали до збірки Фолгера, зн. що він їх закупив, збираючи світову шекспіріяну для своєї бібліотеки.

Сама в собі Фолгерова Шекспірівська Бібліотека — цікава інституція. Не тільки тому, що в ній знаходиться найбільша колекція шекспіріяни на світі, але ще й тому, що вона — вислід праці й змагань одиниць: Фолгера й його дружини. Всеньке життя вони збирали фонди на побудову будинку й на колекцію Шекспірових рукописів, видань і творів про Шекспіра. В травні 1930 року покладено наріжний камінь під величну будову проєкту П. Ф. Крета, а два тижні після цього Фолгер помер, не бачивши здійснення своєї ідеї. Та ім'я його житиме вічно, як ім'я великого культурника, що не тільки мав високу ціль у житті, але й зумів її реалізувати.

Про Фолгерову бібліотеку писалося не раз у науковій літературі. Знають її всі шекспірологи й більшість із них працювала в її затишних притворах. Особисто я був у ній перший раз у житті, хоч чував про неї ще в Європі. Приємно було мати якусь ціль, переступаючи її пороги. Ще приємніше було “відкрити” українську шекспіріяну в ній. Таки зараз у понеділок я пішов до управи “Національного Зведеного Каталогю” в Конгресовій Бібліотеці й просив про дві речі: змінити “рутенську” карточку на “українську” й додати до неї місце зберігання українських перекладів в Америці. І на одне, і на друге радо погодилися й уже другого дня в каталозі появилися відсилачі з-під “Ruthenian” до “Ukrainian”, а на тій же карточці, що досі подавала тільки Бритійський Музей, додано значок D Fo — скорочення для The Folger Shakespeare Library.

Проходячи кожного дня попри Фолгерову бібліотеку, я споглядав уже на неї як на доброго знайомого, з яким лучить мене одне з кращих переживань у Вашингтоні. Дві справи — ніби зобов'язання з мого боку — не давали мені ще спокою: поперше — треба б користуватися перекладами Куліша — Франка не раз на 50 років, а скажемо хоч раз на 25 літ, коли не раз на рік, а подруге — треба б ці справжні бібліографічні рідкощі на американському континенті прилично оправити, щоб вони не стояли “без штанів” серед інших прилично одягнених джентлменів... І одне, і друге для мене було тяжко зреалізувати в часі мого короткого побуту в столиці; а з далекого Вінніпегу це ще тяжче. Тим то на зборах для відзначення 100-ліття І. Франка, я дозволив собі звернути увагу вашінгтонській громаді на ці справи, хоч це й не дуже в'язалося з роковинами, чи з мою доповіддю. Отже хай вибачають аранжери цих зборів за мою “дигресію”, але вона

була подиктована доброю волею допомогти справі. Тепер ще раз повторюю: а) вашінгтонці повинні хоч раз у рік піти до Фолгерової бібліотеки й подивитися на українську шекспіріяну в ній та б) поробити заходи перед дирекцією бібліотеки, щоб дістати весь комплект українських перекладів для твердої оправы. Хай хоч таким способом виявиться наше зацікавлення й вдячність одному з кращих синів Америки за те, що він придбав і зберіг для нас на чужині комплект Кулішевих перекладів Шекспіра.

“КОЖНИЙ МОЖЕ СТАТЬ БОГДАНОМ” . . . , А НЕ КОЖНИЙ СМІТСОНОМ

В нашій дійсності на еміграції є деякі (може підсвідомо) устійнені поняття, що сприймаються як самозрозумілі й згідні з традиціями українського життя. До таких устійнених понять належить м. ін. популярне переконання, що кожен з нас може бути політичним провідником і кожен може бути . . . мовознавцем. Вистачить тільки послухати “політичних” розмов серед знайомих, щоб переконатися скільки в нас (мало не геніяльних) “Богданів”, себто політичних теоретиків і практиків, і вистачить подивитись на сумний стан нашого зовнішньо - й внутрішньо-політичного життя, щоб переконатись, що “кожний може стать Богданом” й кожний ним стає, байдуже, чи має для того дані зумовлені хистом, розумом, характером, ну й в неمالій мірі — фаховою освітою. Не йнакше з “мовознавцями”. Кожен українець, що знає “як говорили в нашому селі”, є вже авторитетним нормалізатором рідної мови й правопису. Щоб недалеко сягати, пригляньмося мові й правописові українських видань, журналів і часописів

на американському терені, а побачимо справжню мозаїку різноголосся й самоволі . . .

Серед такої політично-мовознавчої отаманщини й гуляйпілля на еміграції прикро вражає відсутність меценатів української культури й науки. Тим прикріше це, коли взяти на увагу, що Україна впродовж своєї історії виплекала тип Ярослава Мудрого, Петра Могили, Івана Мазепи й ін., щоб не згадувати представників модерного українства: Семиренків, Чикаленків, Шептицького, які любили Україну “до глибини власної кишені” підтримували рідну культуру, науку, мистецтво . . . Коли йде про нашу еміграцію, то її можна б поділити на дві частини щодо охоти й фактичного служіння українській справі: ті що хочуть, а не можуть, і ті, що можуть, а не хочуть. До перших належатимуть напр. різні Повстенки, Чапленки, Орли, Пежанські, Григоровичі й т. п., що важко запрацьований гріш вкладають у друк своїх праць, чи колекціонування вічних скарбів української культури. До других ота безчислена маса багатіїв (між ними є дехто мільйонер), що поза своїм доляром і матеріяльними вигодами світа не бачить.

А тим часом ми всі живемо в доквіллі, що власне дуже повчальне з цього погляду. Це доквілля приватних гуманітарників, меценатів мистецтва, подвижників культури, науки... їм же “ність числа”: Карнегі, Рокфеллери, Форди, Гуггенгайми, Фулбрайти, Фолгери, Смітсони...

* * *

Власне “Смітсонівська Інституція” у Вашингтоні дала нам привід до цих невеселих міркувань. Коли пройти хоч побіжно по музеях, колекціях, бібліотеках, галеріях Смітсонівської фундації, то справді не можна вийти з дива й святкового респекту до того мільйонера,

що так далекоглядно й доцільно вмів перемінити матеріяльні добра на духові вартості й житиме так довго, як довго житиме людство.

Бо ж “Смітсонівська Інституція” — це один великий трест матеріяльної й духової культури в акції. В склад його входять такі відділи:

Музей природознавства, колекція мистецтва й індустрії, науково-дослідчий відділ Смітсонівської Інституції, музей авіації, галерія Фріра, національна галерія мистецтв, національний зоопарк, бюро американської етнології, астрофізична обсерваторія і ін.

Кожен із цих відділів — це не тільки статична колекція природничо-наукових, історично-культурних і мистецьких матеріялів, але й науково-дослідча робітня, що використовує ці матеріяли для поступу цивілізації й добра людства.

Коли підходити до Смітсонівської Інституції з чисто-українського становища, то вона не тільки добрий зразок і приклад до наслідування для всіх тих, що “можуть, а не хочуть”... На основі окремих розшуків у Конгресовій Бібліотеці ми ствердили, що перші українські книжки у Вашингтоні належали до т. зв. “Смітсонівської Інституції”. Крім відокремлених видань сонівської Інституції”. Крім відокремлених видань типу згаданої вже “Рускої читанки” з 1852 р. на увагу заслуговують публікації Наукового Т-ва ім. Шевченка з кінця 19 ст. (напр. “Етнографічний Збірник”), що в Конгресовій Бібліотеці акцесіовані як “Смітсонівський депозит”. Чи їхня наявність — вислід обміну, чи може купівлі самої інституції, сьогодні важко сказати. Тим не менш певне є одне, а саме те, що українські книжки в Конгресовій Бібліотеці початками сягають Смітсонівських депозитів та що вони старші від т. зв. Юдинської колекції, що її закуплено в 1907 р.

* * *

Історія нашого життя-буття на еміграції свідчить недвозначно про перевагу в нас “Богданів” над “Смітсонами”. У висліді наше життя занадто атомізоване, обмаль об’єднуючих чинників загально-українського характеру, перевага відосередніх тенденцій над доосередніми. Ці останні могли б розвинутися на тлі культурно-наукових ціннощів, бо ж українська культура — це найперший об’єднуючий чинник для цілої спільноти. Десятки, сотні й тисячі людей головно молоді, що кожного дня відвідують Смітсонівську Інституцію, вчать не тільки думати про вічність і про спільні культурні традиції американського народу, але й про те, що можна корисно й доцільно перетворити нагромаджені матеріяльні скарби в духові ціннощі, як це зробив великий культурник і меценат науки — Джеймс Смітсон, записавши ввесь свій масток згаданій інституції “для збільшення й поширення знання між людьми” — *for the increase and diffusion of knowledge among men*”, як це стоїть в його заповіті.

НАША ПЕРША ВИСОКА АКАДЕМІЧНА ШКОЛА В НЬЮ ЙОРКУ

Відвідуючи з 1950 р. щорічно Нью Йорк, кожного разу я помічав зміни й поступ в українському житті цієї метрополії. Т. зв. рідне “гетто” дає масу вражень, а ще більше матеріялу для студій: мови (пошухайте однієї, чи другої “екросстрітихи” з Нью Джойзі!), фолкльору (в роді: “Зверха Джан, в середині Іван”), ономастики (якто напр. “з Петра Мороза вийшов Піт Морріс”), і багато інших ділянок. Власне відвідуючи Нью Йорк, я власними очима бачив, як росло й розвивалося наше життя за останні роки. Пригадати б тіль-

ки початки УВАН у підземеллях 7-ої вул., переходовий стап на 14-ій і теперішні приміщення на 26-й. (Думаємо, що це не кінець і УВАН ітиме що раз вище аж до — скажім — 79-ої, чи дальших).

Одне з маркантних і примісних явищ у нашому житті — оснування першої української академічної школи в Америці — “Українського Технічного Інституту” в Нью Йорку. Заходи в цій справі пороблено вже в 1951 р., але офіційний штатовий дозвіл УТІ одержав аж в осені 1954 р. і від того часу веде навчання.

Так склалося, що я вже дзичі мав нагоду взяти участь у загальних річних зборах УТІ в червні 1955 й 1956 рр., отже наприкінці першого й другого року навчання та наочно міг слідкувати за підсумками кожної часної праці.

Що насамперед вражає кожного, це неспівмірність у дуже скромній технічній і фінансовій вивінуваності УТІ з високим академічним стажем професури й академічного персоналу. Приміщений на 14-ій вулиці в одній великій кімнаті Інститут веде в ній і навчання, і збори, і канцелярію, і бібліотеку й усе. Та не вважаючи на те, рівень навчання високий, можна б зарискувати твердження, дуже високий впорівень, до наявних можливостей УТІ. Мені довелося не тільки прослухати дискусій і звідомлень із річної праці поодиноких відділів, але розмовляти з деякими професорами про їхню працю й з деякими студентами-випускниками. Я відніс якнайкраще враження так із їхньої праці, як і з розуміння ваги своєї високої школи в цій світовій метрополії.

Український Технічний Інститут, продовжуючи свою подебрадську й регенсбурзьку традицію, веде не тільки курси таких наук, як економія, політичні науки, журналістика, але дає основні курси з українознавства, себто з української мови, історії й літератури. От-

же почасти він заступає такий потрібний під цю пору в Америці університет українознавства з систематичними викладами, семінарами, вправами.

Склад професури УТІ походить в більшості з членів професорського колективу Української Господарської Академії (УГА) і Українського Технічно-Господарського Інституту (УТГІ). Відрадне явище — поповнення складу деякими заслуженими американськими науковими діячами, а головно молодшим поколінням науковців. Це дає запоруку тяглості дії та живучості установи.

За статистичними даними, прізвищами, програмами й т. п. відсилаємо цікавих до публікацій УТІ, де все точно зібрано й тому немає оправданої причини й ще раз тут це все наводити. Нас цікавить інша сторінка медалі, а саме: доцільність, чи недоцільність існування української високої школи, чи кількох шкіл на американському континенті. На цю справу є різні погляди від скрайно позитивних до скрайно негативних. Нам здається, що основування й розбудова українського академічного шкільництва в Америці не тільки доцільна, але й неочікувана. Це насамперед справа, так би мовити, морального престижу української спільноти на американському континенті. Так як українські науково-дослідчі установи НТШ й УВАН виявилися кінцевими для завершення українського життя в Америці, так само науково-педагогічні установи УТІ (а там може й філія чи відділ УВУ) й ін. завершують його в аспекті фахової підготовки молодого покоління в різних ділянках життя, а передусім у ділянці українознавства. Як відомо, американські університети й каледжі вилишили з поля своєї уваги студії українознавства й сьогодні насправді немає в Америці ані одного університету, де б фактично існували українознавчі дисципліни на нижчому

(ундерграджюейт) і на вищому (постграджюейт) рівні. Спроби Колюмбії, Гарварду, Каліфорнії не дали вислідів і майже вся увага американської славістики покладена на русіку. Україністика — хоч би на такому рівні й ступні розвитку як у Канаді — в Америці в стані ефемеридного експериментування й упадку. Ті спроби, що їх пороблено після війни, не витримали “хресного вогню” і зникли з тих чи інших причин. Ніхто цією справою більше не журиться й українство в Америці йде шляхом творення своїх курсів українознавства по більших містах на середньошкільному рівні. УТІ вперше реалізує цю ідею на університетському рівні. Отже в цьому й питома вага відділу українознавства в Інституті. Коли б власне розбудувати цю ділянку студій (побіч інших чисто-технічних наук, як напр. бібліотекознавство), УТІ виповнив би велику прогалину в нашому академічному житті в Америці й дав би приклад для інших установ.

Найосновніша проблема УТІ — проблема фондів, справа матеріальної бази для праці. Теоретично вона вже вирішена в формі окремої асоціації УТІ, яка має дбати про фінансове забезпечення Інституту.

Членом цієї асоціації може бути кожен, вистачить заплатити річну вкладку. Власне треба розбудувати цю асоціаліцію й поширити її на інші міста поза Нью Йорком. Але є ще й інші засоби й можливості. Як відомо, переважна кількість університетів чи наукових інституцій в Америці утримується з приватних дотацій великих багатіїв, що тисячі й мільйони доларів жертвують річно на їхню розбудову. Таких меценатів потребує й УТІ, потребують УВАН, НТШ й узагалі все наше культурно-наукове життя на американському континенті. Що скоріше наша спільнота зрозуміє цю правду, то скоріше вив'яжеться зо своїх зобов'язань так супроти май-

бутніх генерацій українства в діяспорі, як і супроти себе самої. Конкретно говорячи: Український Технічний Інститут у Нью Йорку, як смілива реалізація ідеї української високої школи на американському континенті, мусить знайти належну матеріальну підтримку українського громадянства за морем. Не тому тільки, що він її потребує, але передусім тому, що він її варт!

НЬЮ ЙОРК У ПОКЛОНІ ФРАНКОВІ

Як у всіх інших містах на американському континенті, так і в надгудсонській метрополії відзначають цього року сторіччя з дня народин великого Каменяра. Можна сміливо заризикувати твердженням, що власне Нью Йорк виказав найбільше, як досі, ініціативи, що до гідного відсвяткування цих роковин. Маємо тут на думці не тільки окрему наукову сесію Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці, що тривала два дні (12-го і 13-го травня цього року) в розкішних приміщеннях Колюмбійського університету, з доповідями на високому фаховому рівні, які — до речі — мають незабаром вийти друком як окреме видання (крім одностомника гібраних творів Франка). В Нью Йорку плянують і реалізують ще й інші імпрези, так в науковому як й мистецькому аспекті і на них хочемо спинити увагу.

Насамперед скажемо кілька слів про нью-йоркську франкіяну. Вона — ясна річ — найкраще заступлена в відділах Публічної Бібліотеки в Нью Йорку. Ось деякі цікавіші дані з головного книгозбору при 5-й авеню:

Ця бібліотека має насамперед основну книгу з франкознавства, працю Вол. Дорошенка "Спис творів Івана Франка" з додатком статей про нього і рецензій

на його писання за рр. 1874 — 1914 (НТШ, Матеріяли до української Бібліографії, т. 4, Львів 1918-30). Є це незаступний показник франкіяни до 1914 р. Друга цінність у цій бібліотеці — це точний каталог творів Франка й про нього включно з відміченням статей у наукових журналах, серіях, тощо. Вже на основі каталога можна собі виробити приблизне уявлення про франкіяну в бібліотеці. Крім наукових і публіцистичних творів (напр. “Апокріфи і легенди...” там 1 - 5, “Нарис історії укр. - р. літератури”, “Публіцистика; вибрані статті” Київ 1953 і ін.), є тут теж у малій кількості його белетристика, поезії й драматичні твори (напр. “Майстер Чирняк” Львів 1902, “Учитель”, Київ 1911, цікава перерібка “Захара Беркута” в 5-актову драму п. н. “Беркуты” А. Макаренка й Л. Дубовика та ін.), але головну вартість мають розвідки й статті про його творчість: С. Сфремова, Ол. Колесси, Р. Заклинського і ін.

Франкова белетристика зосереджена у відділі Публічної Бібліотеки при Томпкінс Сквері, якого чужинецьким (отже й українським) відділом відає пані П. Вибрановська. З рідкісних видань треба тут відмітити “Пригоди Дон Кіхота” (Львів 1913) Франкову перерібку еспанської повісти. Всіх українських книжок коло 500, франкіяни — 25.*)

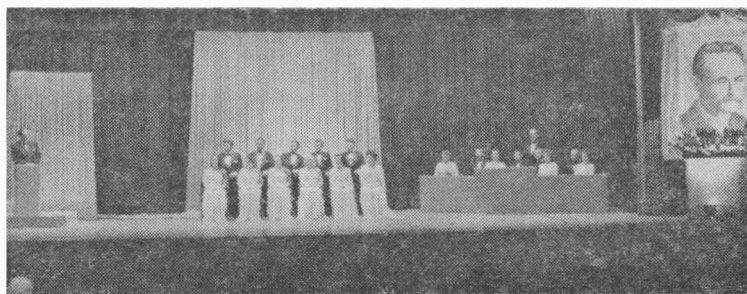
Коли ми при книжках, то треба відмітити окремо одну з найбільш серйозних справ, що ними еміграція, передусім Нью Йорк, відзначає Франкове століття. Маємо на думці передрук повного видання творів І. Франка в 20 томах, що за нього взялося й поволі реалізує рухливе видавництво “Книго-Спілка” при 7-ій вулиці. Після “Історії України-Руси” Мих. Грушевського, після творів Л. Українки, М. Гоголя, М. Коцюбинського й ін-

*) Цікаво тут відмітити, що найбільшу збірку Франкової белетристики в ЗДА має Публічна Бібліотека в Клівленді.

ших перевидань, комплект творів І. Франка буде гідним відзначенням його роковин на еміграції. Вже появився перший том цілоти і на його основі можна сказати, що це справді люксове й одне з найцінніших видань еміграції. Треба тільки побажати, щоб “Книго-Спілка” повністю здійснила свій плян у найближчому майбутньому.

**

Крім наукових, виставових, та видавничих “підприємств” на пошану Франка, Нью Йорк може записати на своєм конто імпрези мистецького характеру. Маємо тут на думці сміливу ініціативу славного театру Й. Гірняка — інсценізувати “Мойсея” І. Франка. Її зреалізовано й уперше показано ширшій громаді 20 травня в Нью Йорку в залі Фашен Інституту. На ділі була це збірна рецитація поеми “Мойсей” у високомистецькій сценічній формі. Вступне слово виголосив дир. Йосип Гірняк про значення поеми “Мойсей” і її безсмертну вартість однаково з погляду поетичної творчости І. Франка, як української національно-визвольної ідеї. Артист закінчив

На світлині прем'єра цієї вистави в Нью-Йорку. З-ліва на трибуні Й. Гірняк. З-права образ І. Франка роботи мистця М. Радиша.

своє вступне слово прегарним віддеклямуванням Прологу до “Мойсея”. Виконавці були поділені на сцені на три групи: середню частину зайняли в двох рядах 6 пань і 5 панів, що рецитували всі частини “Мойсея”, за вийнят ком партій самого Мойсея, Азазеля і Єгови. Цими виконавцями, що їх зазначено на програмці, як “Голос поета”, були пані Г. Дерлиця, В. Калин, О. Кириченко, Л. Крушельницька, І. Куліш і Л. Малинович та панове Я. Галайда, М. Дячишин, В. Змій, І. Шуган і М. Яблонський. Ліворуч сцени Йосип Гірняк відтворював з поеми слова самого Мийсея, а О. Добровольська Азазеля. З-поза сцени виступав В. Змій, як Єгова. Праворуч сцени зайняв невеличкий 10-особовий хор у складі пань: О. Бучовська, О. Колодій, Н. Пашківська і Г. Придаткевич та панове І. Замятий, О. Марак, В. Реннер, І. Рибальченко, І. Соневецький, С. Шпех. Мистецьке оформлення слова — О. Добровольської. Вокальну ілюстрацію скомпонував Микола Фоменко. Музичним керівником був Л. Крушельницький, а озвученням і світлом керував В. Змій. Публіка, яка майже вщерть виповнила велику залю Фешен Інституту в Нью Йорку, захоплена і зворушена стежила за мистецькою рецитацією поеми та нагородила довгими оплесками всіх артистів, співаків і виконавців, які вклали в це діло величезну працю та захоплення, зокрема Й. Гірняка, О. Добровольську й композитора М. Фоменка.

ФРАНКІВСЬКА ВИСТАВА В НЬЮ-ЙОРКСЬКІЙ ПУБЛІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Нікуди правди діти, окремих вистав українських книжок, чи творів українських авторів, досі не було в головніших американських бібліотеках. Рік 1956 безперечно ввійде в історію як переломовий під цим огля-

дом. Дві найбільші й найбагатші на слов'янознавство бібліотеки: Конгресова у Вашингтоні й Публічна в Нью Йорку започаткували добре діло; перша виставою українських рідкісних книжок і періодики (у червні ц. р.), а друга Франківською виставою (в серпні й вересні). І в одному й у другому випадку маємо до діла з першими виставами того роду й у цьому їхня "історичність".

Помилявся б, хто думав би, що Франківська вистава в Нью Йорку, це накопичення Франкових творів, чи праць про його життя й творчість. Підхід аранжерів до справи був яскраво селективний: вміщено тут твори тільки як ілюстрацію головних виявів творчости І. Франка й основних праць, про найважливіші аспекти його творчости. Естетично виготовлені (скромно) написи подають найсутніші відомості про життєвий і творчий шлях поета. Портрети (до речі — канадійські видання), світлини й фотостати важливіших документів побіч книжок допомагають глядачеві зблизитися до духового "я" поета.

Ціла вистава складається з 4-ох осклених габльот уставлених по середині головної галерії на другому поверсі при вході до слов'янського відділу бібліотеки. Над габльотами висять портрети й поясняльні афішки — оголошення про виставу.

Тому що в українській пресі були тільки загальні згадки про цю виставу й на їх основі всякий, хто був поза Нью Йорком, міг набрати тільки найзагальнішого уявлення про цю виставу, дозволимо собі на цьому місці подати дещо більше подробиць.

Перша габльота: Крім поясняльних записок, біографії, мапи України (роботи Г. Колодія), фотостатів метрики народин і хрищення, першої сторінки Франкового соціалістичного катехізису, рукопису однієї народної пісні з 1874 р., та фотокопії світлини поета

The New York Public Library

FIFTH AVENUE AND 42ND STREET

IVAN FRANKO

Distinguished Ukrainian Author

1856-1916

A centennial exhibition

Second Floor Gallery

Aug. 13-Sept. 21

з 1875 р. вміщено такі книжки: Ivan Franko, Selected poems (розгорнута на стор. 114-115); Ivan Franko, poems and stories, Toronto 1956 (стор. 54-55 з поемою "Вічний революціонер"); "З вершин і низин", Київ 1920 (розгорнуто на стор. 354-55); "Борислав сміється" (Харків 1934); 4-ий том збірного видання "Творів" (Харків 1936; розгорнуто на стор. 170-171); "Захар Беркут" (англ. переклад Т. Бореської, 1944).

Друга габльота: Крім поясняльних записок і фотокопій скульптури С. Литвиненка (1933) вміщено тут такі твори: "Вибрані твори" (Київ 1951, розгорнуто на стор. 142-3); "Твори" (Кни-Спілка, Нью Йорк 1956); титульна сторінка "Зів'ялого листа" (Львів 1923); "Лис Микита" (Монтреал 1953); "Мойсей" в англ. перекладі В. Семенини (1938); "Як Юра Шикманюк брив Черемош" (Львів 1923); "Приборкана гоструха" в перекладі П. А. Куліша за ред. І. Франка (1900); "Украдене цастя" (амер. видання); "Вибір із творів" (НТШ 1956).

Третя габльота: Крім поясняльних записок, фотографії могили І. Франка на Личаківському цвинтарі у Львові, обгорток Літ.-Наук. Вісника (1899) та фотостату титульної сторінки А. Міцкевича "До галицьких приятелів" у Франковому перекладі (1903) вміщено такі книжки: "Галицько-руські приповідки" (1901), "Нарис історії українсько-руської літератури" (1910); "Квартальнік гісторични" з статтею Франка (1892); "Публіцистика" (Київ 1953); "Апокріфи і легенди" т. VI (Львів 1910); "Записки НТШ", т. за 1907 із статтею І. Франка про народні пісні та "Архів фюр слявіше філологі" т. 35/1913 із статтею Франка в нім. мові.

Четверта габльота: знову крім пояснень і фотокопії некрологу з першої сторінки "Українського Слова" (ч. 133, Львів 1916, з дня 29 травня) подано деякі праці про Франка, а саме: М. Возняк: "Нариси про світогляд

Івана Франка” (Львів 1955); О. Дей: “І. Франко і народна творчість” (Київ 1955); “І. Франко. Статті і матеріали” (т. 4, Львів 1955); В. Дорошенко: “Спис творів І. Франка” (Львів НТШ 1918); А. Крушельницький: “Іван Франко” й врешті переклади на естонську, російську й їддіш (жидівську) мови.

**
*

Як бачимо, вистава дає багатющий матеріал із франкіяни. Її здійснено завдяки прихильності до справи нового директора Слов'янського Відділу д-ра Дж. Міша та праці співробітника відділу д-ра А. Берльштайна. Матеріали в основі походять із фондів самої бібліотеки а частково від таких установ як УВАН (США), Їддіш Інститут (Нью Йорк), Г. Колодія.

Виставу проголошено окремими афішами, а теж і в місячнику “Бюлетені” Бібліотеки. Її оглядає кожного дня багато людей, відвідувачів бібліотеки, в тому й деякі земляки. Відчинена вона була від 9 години ранку до 10 год. вечора, в неділі тільки від 1-ої до 10-ої і тривала до 21 вересня ц. р.

ГОЛОС П'ЯТОЇ АВЕНЮ

Для людини, що звикла до Нью Йорку й його точно зльокалізованих середовищ, П'ята авеню — вершок досягнень у ділянці модерного життя, технології, моди, й духових здобутків. Це остатнє торкається передусім герехрестя п'ятої й 42-ої вулиці, Публічної Бібліотеки.

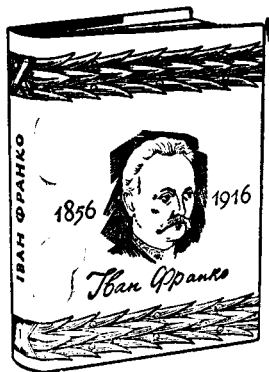
Тільки тричі (покищо) П'ята авеню зробила на мене враження незвичністю для неї, а чимось близьким, рідним мені. Перший раз — у часі перед Різдом 1954, коли я в соняшне полудне почув побіч Св. Патрика мелодію нашої колядки “Щедрик - щедрівочка”, в

англо - американському “джінглбел.” Вдруге — в 1956 р., коли побачив на одному з палаців при 79-ій вулиці скромний напис: Ukrainian Institute of America, Inc., а втретє у вересні 1956, коли перед Публічною Бібліотекою помітив великий портрет Івана Франка з написом: Ivan Franko — Distinguished Ukrainian Author 1856-1956. A Centennial Exhibition. Second Floor. Gallery.

Тому що це останнє — голос п'ятої (а не сьомої чи першої) авеню, варто присвятити йому більше уваги. Власне варто його занотувати для історії франкяни в Америці. Тимто подаю тут декілька виписок із пояснень, що їх розміщено при різних експонатах цього-річної Франківської вистави в Нью Йорку.

**

Один з експонатів на виставі

Видання Книго-Спілки

Син селянина - коваля. Освіту здобував у сільській школі, у німецькій василіянській школі й у польській гімназії в Дрогобичі. Втратив батька 8-річним хлопцем; вітчим допомагав у дальшій освіті.

Загальна інформація:

“Ця вистава відзначає століття народин Івана Франка, найвизначнішої української літературної особистости на прикінці 19-го й на початку 20-го сторіччя. Поет, повістяр, літературний критик, учений і політична фігура, він був вогнищем духового й культурного відродження свого народу...”

Крихти біографії:

“Народився 27 серпня, 1856, на Карпатському Підгір'ї, в австрійській провінції Галичина.

В 1875 почав студії в Львівському університеті. Цікавився й брав участь у дебатах і політиці. Великий вплив на нього мав Драгоманів, політичний діяч і вчений. Зв'язки з ними і суспільно-громадська діяльність спричинили конфлікт із австрійським урядом. Ув'язнений у 1877, 1880 й 1889. З цих причин не міг стати гімназійним, а потім університетським професором. — Одружився в 1886 р. — В 1894 р. одержав ступінь доктора філософії у віденському університеті. Співробітничав у багатьох українських, польських і інших журналах і часописах. Після декількох невдачних спроб кинув політичну діяльність у 1898 й присвятився літературній і науковій праці. В 1908 р. підупав на здоров'ї, але працював далі без відпочинку. Вся Україна святкувала в 1898 р. 25-річчя, а в 1913 40-річчя його літературної діяльності.

Після кількох літ зростаючої недуги помер у Львові 28 травня 1916, два роки перед упадком Австрії. Понад 10 тисяч народу взяло участь у похороні.

“Цікавіші моменти з життя й творчості І. Франка подані на окремих карточках (цієї вистави).”

Під цією біографією подано фотокопію: “Метрики народження й хрищення в латинській мові. Франко народився і був охрищений 27 серпня, 1856.”

По середині подано “мапу околиць де жив Франко, виготовлену для вистави Г. Колодієм.” На окремі карточці при малі подано такі пояснення: “Нагуєвичі — де він народився 27 серпня 1856. Дрогобич — де ходив до шкіл. Львів — де жив з перервами понад 35 літ. Відень — де отримав докторський ступінь у 1894 р. Київ — куди їздив кілька разів і повернувся в 1886 з молодою дружиною, Ольгою Хоружинською.”

Франко — поет.

“Франко — батько модерної української поезії. Він заступив наслідування народніх ритмів і переробок Шевченка (найбільшого поета України) введенням найрізніших європейських метричних мотивів.... Боротьба між ідеалізмом і раціоналізмом — найбільш характерична прикмета Франкової поезії.”

До поезій: “Моя любов”, “Ми гайдамаки” й “Вічний революціонер” (виставлених в англ. перекладі) додано таке пояснення: “Ці поеми... вказують на Франкові ідеї й патріотизм.”

Франко — науковець:

“Хтось назвав Франка “живучою академією”. Його науковість була подиву гідна й універсальна. Його вклад у різні ділянки гуманістичних наук перевищує либонь його продукцію як письменника. Він був трудолюбний, важко працюючий учений”.

“Як автор, видавець і компілятор у ділянці слов'янської філології й літератури, української історії, соціології, літератури, мовознавства й фолкльору, Франко досягнув унікальне становище. Він писав головню по-українському, польському й німецькому.”

Франко — перекладач і літературний критик.

“Франко збагатив українську літературу багатьма перекладами Байрона, Гете, Гайне, Міцкевича й інших. Він давав теж багато коментарів про європейську літературу.”

Франко й політика.

“Франко в основі не був ані політик, ані партієць. А проте він грав значну ролю в українському політичному житті, тому що він уважав це за свій громадський обов'язок...”

Як усе на світі Франківська вистава в нью-йоркській Публічній Бібліотеці пройде й усі ці змістовні пояснення й характеристика поета залишаться тільки в пам'яті людей, що її бачили. Хай цих кілька ексцерптів будуть утривалені на письмі, як "голос П'ятої авеню" про Франка в 1956".

СЛОВО ПРО ПУБЛІЧНУ БІБЛІОТЕКУ В НЬЮ ЙОРКУ

Писати про Публічну Бібліотеку в Нью Йорку найтяжче. Складається на це багато причин. Поперше я не мав ані змоги, ані часу простудіювати точно й вичерпно всіх її україністичних ресурсів. Подруге, сам опис їх не вистачає для з'ясування цілоти атмосфери й значення цієї установи для українського культурного й наукового життя, зокрема після другої світової війни. Власне є щось у цій бібліотеці, що каже її ставити окремо від усіх інших американських бібліотек. Що? — нелегко з'ясувати. Чи це положення її в найсильнішому й найбільш динамічному осередку української спільноти в діаспорі, чи вигідне положення й можливості не тільки наукової праці, але й "кулюарної", сказати б товариської, зустрічі зо знайомими, чи врешті позитивне ставлення управи бібліотеки до культурних потреб нашої еміграції, чи одне, друге й третє разом — не мені рішати. Як би не було, Публічна Бібліотека в Нью Йорку, а передусім її Слов'янський Відділ, відіграла й відіграє немалу роллю в культурній і науковій праці української еміграції й з цього погляду заслуговує на велике признание й увагу всієї української громади в Америці. Коли б ми мали статистичні дані про українських відвідувачів різних американських бібліотек, то немає сумніву, що нью-

Йоркська Публічна Бібліотека стояла б на першому місці. Я сам не лічив, скільки разів я її вже відвідав і скільки провів у ній годин. Одначе мушу признатися, що не було такого дня, чи вечора, що я не стрінув би тут когось із земляків: Чижевського, Міяковського, Ковальова, Кисілевського, Лева, Чапленка, Чикаленка, Колодія і багатьох багатьох інших. Все це тільки підтверджує мій погляд, що між американськими бібліотеками Публічну Бібліотеку в Нью Йорку найбільш відвідують українці з усіх інших бібліотек.

А відвідувати її є причина. В метрополітальній окрузі Америки вона має найбагатшу україніку й найлегше доступну для користувачів. Добре вправлений колектив урядовців і помічників у дуже скорому часі полагоджує ваше замовлення. Тому що книжок не позичають додому, звичайно кожную книжку зазначену в каталозі можна бачити за кілька хвилин. На жаль, публіка не має доступу до бібліотечних фондів.

Дуже догідне й надзвичайно важливе в цій бібліотеці т. зв. індексування серійної й періодичної літератури в каталозі. Не тільки такі видання, як напр. "Збірники НТШ", "Праці УНІ", чи "Славістика УВАН" і тд. посписувані по наголовках томів, але й важливіші статті таких журналів, як "Киевская Старина", "Записки НТШ" й ін. втягнені в картковий каталог бібліотеки і під авторами і під речевими відділами (напр. "Україна", "Фолкльор" і тд.). Ця індексація (або як дехто каже; аналіза) серійної й періодичної літератури дуже помічна в науковій праці й незвичайно важлива в бібліографічних довідках. Небагато бібліотек на американському континенті мають у своїх славістичних відділах переведену цього роду каталогізацію матеріалу й Публічна Бібліотека в Нью Йорку перевищує під цим оглядом навіть Конгресову у Вашингтоні.

Та попри всі плюси, є тут деякі мінуси. Найбільший мінус цієї бібліотеки: слов'янських книжок не позичається іншим бібліотекам, навіть у т. зв. міжбібліотечній системі позичання, яку ввели всі інші більші бібліотеки в Америці.

Коли йде про кількість і якість матеріалів Публічної Бібліотеки з українознавства, то в загальному можна сказати, що вони коли не дорівнюють то приблизно на другому місці після Конгресової Бібліотеки. Найприкметніше для цієї колекції те, що вона зуміла поєднати гармонійно белетристику й теоретично-наукові праці під одним дахом. Найбільш маркантні в ній три основні відділи: історія, література й мовознавство. Для прикладу літератури можна взяти франкіяну, про яку ми докладніш згадували в одному з попередніх розділів. В ділянці мовознавства є унікальний примірник “Лексикону” Памви Беринди (Єв'є 1653). Є тут багато цікавих і цінних праць з ділянки української історії, етнографії, мистецтва, релігії, тощо. Є тут теж деякі рідкі журнали, газети, одноднівки, циклостилєві брошури й т. п. Всього не перелічити в короткій інформативній статті. Варто було б подбати про окреме видання — каталог українки Публічної Бібліотеки, або хоч про такий загальний її огляд, який зроблено цього літа в Конгресовій Бібліотеці. Але хто за це візьметься?

**
*

Публічна Бібліотека в серці Нью Йорку — це приватна фундація кількох багатіїв — філантропів, головно ж Астора, Ленокса й Тілдена, що вибудували для неї приміщення й забезпечили фондами її існування. При вході до бібліотеки видніє напис: “The New York Public Library. Astor, Lenox and Tilden Foundations”.

Ще один доказ людської туги за вічним, невдоволення самими матеріальними вартостями й уміння пе-

ремінити й поставити їх на службу духові. Отже Публічна Бібліотека в Нью Йорку цікава для кожного з нас не тільки наявними в ній скарбами з україніки, але й повчальна з погляду на свою історію. Повчальна тим більше, що 5-ий Всеканадійський Конгрес Українців Канади в 1956 р. схвалив між резолюціями в культурно-освітній ділянці:

“Зреалізувати ідею Української Центральної Бібліотеки — Музею ім. І. Франка в Канаді”.

Для майбутніх фундаторів цієї бібліотеки фундація Астор — Ленокс — Тілден найкращий і найбільш інструктивний приклад.

UKRAINIAN INSTITUTE OF AMERICA, Inc.

Український Інститут в Америці — одна з наймолодших культурних установ в Нью Йорку. Своє повстання завдячує одиниці — п. Володимирові Джусові, відомому українсько - американському винахідникові в галузі літакової технології. Від 1934 ,себто року винаходу й опатентування спеціальної шруби, до сьогодні п. Джус доробився значного майна й зумів використати й обернути дещо з цього на українську культурну справу в Америці. Іншими словами п. Джус належить до тих рідких українських індустріялістів, що не тільки зміють придбати капітал, але теж і обернути його в культурне діло.

Як сказано, Інститут — установа молода. Заснований він і заінкорпорований у 1948 і з того часу датується його діяльність. Як досі, придбано люксусовий будинок при 79-ій вулиці й 5-ій авеню в безпосередньому сусідстві з Метрополітальним Музеєм Мистецтва, розроблено пляни праці й організації відділів у більших

осередках скупчення українців в Америці, роздано кілька стипендій і позичок на студійну й мистецьку працю, налагоджено співпрацю з українськими науковими й культурно-громадськими установами й організаціями й покладено основи для майбутньої діяльності.

В чому мала б проявитися ця діяльність, на те найкраще дасть відповідь читачеві сам президент Інституту п. Джус в інтерв'ю, яке підписаний перевів із ним у приміщеннях Інституту дня 12 вересня ц. р.

**

Питання: Скажіть, Пане Президенте, які пляни має Інститут щодо самої організації установи?

Відповідь: Інститут має за завдання поширити свою діяльність у більших скупченнях українського поселення в Америці в формі відділів і спонукувати їх до аналогічної праці на місцях.

П.: Які пляни має Інститут на майбутнє щодо наукової праці?

В.: Наше завдання шукати й вибирати найздібніші галани з-поміж українсько-американської молоді, давати їм потрібні вказівки й, як треба, давати фінансову допомогу в формі безпроцентових позичок на довершення студій.

П.: Чи крім студентів Ви зацікавлені в праці науковців, мистців і культурних робітників?

В.: Так; В цьому напрямку в нашій програмі є допомагати їм у видаванні потрібних наукових творів.

П.: Яке відношення Інституту до існуючих наукових установ, зокрема УВАН і НТШ?

В.: Згадані наукові установи є членами нашого Інституту й їхні представники входять у склад селекційного комітету для розгляду й оцінки запропонованих Інститутіві проєктів.

П.: Що досі Інститут зробив?

В.: Насамперед Інститут набув будинок - оселю

в Бабілоні, Н. Й. для зборів, з'їздів науковців (напр. з'їзд УВАН-НТШ в 1954), для культурних і товариських імпрез; в дальшому Інститут набув завдяки моїм заходам ліжко у відомому Пресвітеріянському шпиталі міста Нью Йорку для безплатного вжитку потребуючих шпитальної обслуги (завідує цим д-р Вол. Купчинський); врешті треба відмітити набуття будинку в Нью Йорку для реалізації наших плянів. Сам будинок гепер у стадії ремонту для організаційних потреб. В недалекому часі відбудеться його офіційне відкриття, а першим виявом діяльності Інституту буде мистецька вистава (приблизно в листопаді ц. р.)

**

В дальшій розмові з п. Джусом я поділився своїми думками про можливості праці й діяльності Інституту. Вони безперечно — великі. Інститут може стати репрезентативним центром для української наукової й мистецької еліти, маючи для цього якнайкращі вивінування. Можна нав'язати зносини з американськими співгромадянами, головно з ученим і мистецько-творчим світом. Та найважливіша й — на нашу думку — найбільш підходяща для характеру Інституту можливість — зорганізування й втримування зведеної бібліотеки українських книжок і періодики у Америці, якщо не в цілому світі поза ССРСР. Український Інститут в Америці має всі дані для того, щоб стати центром української документації, а насамперед осередком для центральної картотеки українських друків у різних бібліотеках Америки й Канади, в тому й приватних збірок. Іншими словами Інститут може стати “найбільшою українською бібліотекою” на західній півкулі, не маючи ані однієї книжки, а зате маючи дані про локалізацію й якість усієї української літератури у вільному світі. Цю ідею дуже легко перевести в чин, треба тільки дещо зрозу-

міння для справи, кількох фахівців і забезпечення їм можливостей праці принайменше на рік. Геній американського народу — говорив я в розмові — після десятих років здобувся на ідею й створення національного зведеного каталогу у Вашингтоні. Чи не використати б нам готової ідеї й готової техніки для того, щоб поставити нашу українську документацію на тому самому рівні, що американці у своїй столиці?

Виявилося, що п. Джус має повне зрозуміння для цієї справи. Він навіть почав уже акцію збирання довідкових матеріалів про українських мистців, науковців і взагалі культурних працівників. Зорганізування центрального зведеного каталогу українських друків в Америці було б тільки дальшим кроком для завершення цієї акції. Тоді й Український Інститут в Америці виповнився б змістом, став би органічним зеном між українською спільнотою та її культурними надбаннями й поза-українським світом та був би нашою найвищою установою в такій важливій ділянці нашого культурного життя як локалізація й інвентаризація українських друків поцейбіч залізної заслони.

КОЛЮМБІЙСЬКИЙ ОСЕРЕДОК

Колюмбійський університет, його бібліотека й узагалі вся частина від 113 до 125 вулиці Нью Йорку стала відома ширшій громаді властиво аж після другої світової війни. Спричинилися до цього статті д-ра Скегара про славістику в Колюмбійському університеті, діяльність проф. Маннінга, Колмана, Мозлі й ін., а врешті й участь наших земляків у праці університету: проф. Шевельова (Шереха) проф. Ветухова, В. Карпової, Я. Гончарова й ін. Крім цього в Колюмбійському універ-

ситеті відбувся перший український науковий з'їзд у 1954 р., вшанування роковин Грушевського УВАН-ом у 1955, а Франкових роковин сесією НТШ в 1956 р. та вручення ювілейної грамоти УВУ з нагоди 200-ліття Колюмбійського університету окремою делегацією з проф. Р. Смаль-Стоцьким на чолі. Все це, як і щораз більше число українських студентів у Колюмбійському університеті з їхніми імпрезами, спопуляризувало колюмбійський осередок серед української громади Нью Йорку й цілої Америки. З початком вересня ц. р. мені судилося навіть мешкати тут цілий тиждень.

**

На окрему увагу заслуговує бібліотека цього університету — Butler Library. Не тільки тому, що в 1955 р. почав тут працювати перший українець і число українців у місцевій бібліотечній школі більшає з року на рік, але теж і з уваги на наявність деяких цінних книжок і періодики з ділянки українознавства. Не так давно, з кінцем 1955 р., я виписував звідсіля через Манітобський університет “Збірник заходознавства” з 1930 р. для віднови цієї академічної серії в УВАН у Канаді. Кілька разів я відвідував цю бібліотеку, шукаючи за матеріалами до різних праць. Колюмбійська україніка не може рівнятися з конгресовою, чи нью-йоркською публічною. Її окремих треба б було дослідів, щоб точно вирішити, котра з трьох університетських бібліотек: Гарварду, Каліфорнії, чи Колюмбії займає третє місце в Америці щодо наявної в ній україники. Я тут не беруся вирішувати цієї справи. Одначе хотів би звернути увагу, кому це цікаве, на деякі титули, що їх я побачив вперше в Америці тільки в цій бібліотеці. Ось вони:

П. Тутківський: “Юго-западный край”, Київ 1893;

І. Бороздна: “Поэтические очерки Украины, Одессы и Крыма”, Москва 1837;

П. Стебницький: "Украина и Русия; икономически основи на украинския сепаратизм". Софія 1919

І. Аксаков: "Исследование о торговле на украинских ярмарках", Спб. 1858;

О. Бодяньський (видавець): "Реестра всего войска Запорожскаго после Зборовскаго договора" (1649)." Москва 1874.

А. Ригельман: "Летописное повествование о Малой России..." Москва 1847-8;

О. Левицький: "Историческое описание Владимиро-Вольинского Успенского храма...", Київ 1892;

В. Пархоменко: "Очерк истории Переяславско-Бориспольской епархии 1733-1785..." Полтава 1908;

І. Лінниченко: "Малорусская культура", Одеса 1919;

П. Симоновський: "Краткое описание о козацком малороссийском народе...", Москва 1847

В. Шухевич: "Гуцульщина" (3 і 4 том);

Є. Ю. Пеленський: "Бібліографія української бібліографії", Львів 1934 та інше.

В цій бібліотеці є поважна кількість літератури з української історії, мови, політики, культури, письменства, періодиків і серій, видань українських наукових установ у краю й закордоном. Як у ніякій іншій бібліотеці в Америці вражас розмірно велика кількість помилок у каталогах; тут напр. Лепкий перероблений на "Лепського", (891.79 L 319); Сидорук на "Сидорчука", Кравців на "Кравцев", а Грушевський на "Грушевського"; так само в наголовках: замість "наймолодшої паляталізації" Пушкаря маємо "найлигодшу ааляталізацію", замість "українців у вільному світі", маємо "українці..." Франко: "Борисла смеется" замість "Борислав..." і т. д. Якесь дивне занедбання на цьому полі й брак однієї системи транслітерації прикро вражають,

у будь-що-будь одному з найповажніших осередків славістики в Америці.

**

В Бутлерівській бібліотеці завжди можна застати якусь нову виставу. Пригадую недавно, виставу про-скрибованих творів, з приємністю оглянув я цьогорічну виставу найновіших видань в ділянці белетристики, музики й транспорту.

Та найприємніше враження робить на мене завжди напис при виході з цієї бібліотеки. Він звучить дослівно так:

"This building is the gift of Edward S. Harkness to Columbia University A. D. MDCCCCXXXIV."

Найприємніше це враження тому, що десь там глибоко в душі жевріє надія колись прочитати аналогічний український напис: "Цей будинок для української центральної бібліотеки в Америці (чи Канаді) збудував своїм власним коштом Іван Такий-то. Р. Б. 1999."

НА СЛУЖБІ ДРУКОВАНОГО СЛОВА

"Скільки в заяця стежок, стільки в Сурмача книжок"
(З нью-йоркського фолкльору)

Загально відома справа, що крім автора, видавця й друкаря кожна книжка потребує ще продавця - книгаря, головного посередника між нею й читацькою громадою. У нас багато пишеться про авторів, менше про видавців, ще менше про друкарів, а вже зовсім не пишеться про книгарів, хіба що вони самі про себе напишуть... А тим часом справа поширення українського друкованого слова немаловажна справа й без її належного налашдування годі думати про збут книжок, а в даль-

шому про розвиток і підвищення нашої книжкової продукції.

На американському континенті ми маємо вже певні досягнення на полі українського книгарства. Хоч не завжди воно було самовистачальне й не завжди поплачувало, то проте воно має вже за собою (покищо неписану) історію й разом з цим свої заслуги супроти української громади й української культури на еміграції. Тим то варто було б комусь зайнятися зібранням матеріялів до історії цього відтинка нашого життя, щоб колись можна було опрацювати відповідну студію.

Здається, це все мав на увазі п. Мирон Сурмач, коли недавно виступив у Нью Йорку з доповіддю про свою книгарню “Сурма” на Секції Книгознавства УВАН. Хто як хто, а п. Сурмач має не тільки право, але й обов’язок зберегти для майбутнього дослідника матеріяли про свою піонерську працю на полі українського книгарства в Америці. Бо ж він не тільки почав його з нічого й то серед найбільш невідрадних умовин, але розвинув і утримав свій “бизнес” аж до сьогоднішнього дня. З подиву гідною витривалістю й самовідданістю від початкового 5-центового денного заробітку до великих сьогоднішніх оборотів — М. Сурмач ішов до цілі й осягнув її.

**

Цікаво було провести один “вікенд” з п. Сурмачем на його фармі в Седл Рівер під Нью Йорком. Тепла родинна атмосфера (пані Сурмачева — відома господиня й огородниця — квітярка), гостинна щирість, тонкість і привітність, усе це настроювало до спогадів, рефлексій, філософування... Виявилось, що в Сурмача поза бизнесом є багато громадського зацікавлення, критичного підходу до людей і подій, толерантності й виrozumіння до людських слабостей, а наді все — любови, прив’язання й пошани до всього рідного, передусім

української пісні. Мені особисто надзвичайно подобався його оптимізм і реалістичний підхід до життя: “Ніколи чоловік не впаде, як лежить”; “як початки трудні, то далі буде краще” “не ім’я робить бізнес, а бізнес робить ім’я” і тд. і тд., сентенції, що його навчило саме життя.

Заки п. Сурмач дійшов до теперішньої своєї книгарні у власному приміщенні, мав багато труднощів, перешкод і часом невдач. Але вони були й на те, щоб їх перебороти. З похатнього продавця книжок, через спільництво в “Січовому Базарі”, до власної книгарні “Сурма” (1927), був далекий і тяжкий шлях. Не місце тут переповідати всі ті пригоди й досвіди, що їх мав власник цієї книгарні в своїй праці. Ще живе багато людей, що пам’ятають і перші українські радіопередачі “Сурми”, і прогульки родин з нагоди “дня матері”, і балі “Сурми”, що мали устійнену марку в метрополії. Все це прогуло й тільки добрим спогадом лишилося. Сьогодні “Сурма” — місце зустрічі людей із різних кінців Америки, салон дискусій, безплатної музики українських мелодій, а — коли хочете — навіть безплатного еживання телефону...

“Сурма” — справжній український клуб, де зустрічаються мистці, артисти, письменники, книголюби й узагалі всяка культурна публіка. Дехто, користуючись традицією, іде до “Сурми” як до читальні переглянути газету, журнал, побачити якесь нове видання, почути нову мелодію... Не говоримо вже про тих, що в літі приходять купити австрійську косу, чи меду, перед Різдвом — кутю й маку, а перед Великоднем писанок. Усе тут є, й усе дістанете, а коли чого немає, то є на це порада й спрямування господаря, де, що, як, куди й з ким.

Згадану вгорі доповідь в УВАН про історію своєї книгарні п. Сурмач закінчив такими словами:

“Щасливим чоловіком я чуюся, вже нема куди більше. Я дякую Богові за всі ці благодаті й буду старатися доки далше буду міг, добре, чесно обслуговувати й рівночасно помагати, чим можу. А на закінчення ще й свій доробок обернути на народні цілі.”

Ось слова, що можуть служити за приклад неодному з нас і за дороговказ доброї волі в громадських справах. Не залишається нам нічого більше, як побажати п. Сурмачеві доброго здоров'я, довгого віку й дожити часу, коли він матиме нагоду оглядати здійсненими свої високоідейні заміри.

ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

До всіх позитивів, зв'язаних із ростом українського життя в Нью Йорку за останні роки, належить іще один, про який мало пишеться й мало говориться, а який — на нашу думку — має велике значення для української документації в діаспорі, передусім для Америки. Масмо тут на думці сміливе підприємства на полі бібліографії й книгознавства — щомісячну публікацію списків нових українських видань “Біблос”, що її здійснює д-р М. Сидор-Чарториський, власник книгарні “Говерля” в Нью Йорку.

Як відомо, систематичну працю над документацією українських друків на еміграції почала Канада, точніш Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у Вінніпегу, видаючи щорічний список нових українських видань у Канаді під наголовком “Україніка Канадіяна”. Комітет Українців Канади (КУК) підтримує це видання фінансово. В 1954 р. в Філадельфії підписаний вів переговори з дир. Вол. Дорошенком і ред. Б. Романенчуком у справі видавання аналогічної річної

публікації — списку українсько-американських видань під наголовком “Україніка амерікана”. Ми думали, що аналогічно до Комітету Укарінців Канади таку публікацію субсидіюватиме Український Конгресовий Комітет Америки. Так ці заходи, як і пізніше листування з проф. Р. Смаль-Стоцьким у цій справі не дали успіхів і покищо тільки “Україніка Канадіяна” своїм щорічним списком рекордує українське друковане слово в Канаді, почавши від 1953 р.

І ось у 1955 році почав виходити із приватної ініціативи “Біблос” у Нью Йорку як “журнал бібліографії, критики і рецензій”. Маючи досвід із минулого й знаючи скільки починів виявилися ефемеридними іскорками, українська громадськість віднеслася з деяким вижиданням до нової ініціативи. А журнал виходив, ріс і розвивався, приєднував нових співробітників і подавав щораз цінніші відомості про українські видання не тільки на еміграції, але взагалі.

Показалося, що “Біблос” не тільки протривав перших три місяці (як кажуть досвідчені видавці: найтяжчі), але точно й систематично появляється вже другий рік, маючи за собою 16 цінних випусків. Годі на цьому місці перелічувати всі наголовки й матеріяли, що їх опубліковано на сторінках цього журналу. Назвемо хоч би цінний список українських термінологічних словників, що появилися в 1920-их і 30-их роках у Києві, список видань ОУКО, УВАН і ін. установ. Крім цього “Біблос” приносить рецензії на нові появи з української літератури, огляди, світлини, біжучі інформації, тощо. Одне слово “Біблос” — це справді цінна й потрібна поява й вартісне джерело українсько-американської документації.

Я відвідував “Говерлю” кілька разів, але видавця й редактора “Біблосу” ніколи не заставав “удома”. Що ж: Нью Йорк великий і рухливий, отже як можна

всидіти на одному місці... Довелося тільки обмінюватися з ним листами з Вашингтону, а потім з Вінніпегу.

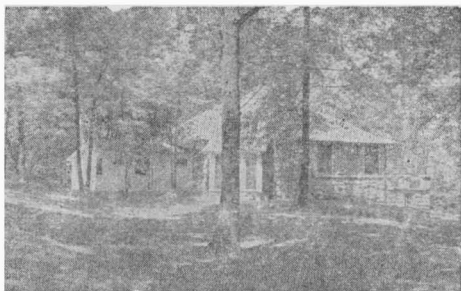
Моя думка, що "Біблос" не тільки потрібний, але конечний для рекордування українського видавничого руху на еміграції. Одначе варто було б розбудувати його в напрямку більш систематичної річної документації. Отак напр., можна б кожні два перші числа присвятити річному оглядові — спискові всіх друків за попередній рік. Бо хоч журнал точно реєструє всі нові появи на книжковому ринку, то на його основі ніяк не можна точно сказати, скільки напр. книжкових видань і серій-періодики появилось в даному році. Отже статистичних даних не можна ніяк з'ясувати на основі "Біблосу" так як ми це робимо в Канаді, подаючи раз на рік титули й число друків.

В дальшому відчувається велика потреба містити з кінцем кожного року реєстр-індекс усіх імен і титулів книжок, що про них була згадка на сторінках "Біблосу". Це влегшить користування ним і допоможе устійнити повність матеріялу.

Варто було б присвятити в дальших випусках більше уваги книгосховищам — бібліотекам, так українським, як і американським з українікою, як ось Публічна Бібліотека в Нью Йорку, Конгресова Бібліотека у Вашингтоні, бібліотека УВАН і НТШ, й т. д.

Не зважаючи на ці й інші недоліки, треба щиро привітати ініціативу д-ра Сидора-Чарториського на полі українсько-американської документації. Річники "Біблосу" стануть колись цінним джерелом реєстрації українського друкованого слова на американському континенті й матимуть не тільки архівне значення. На їх основі можна буде слідкувати за культурним процесом української спільноти в діяспорі так як він виявлявся в формі друкованого слова й як його зареєстровано на сторінках "Біблосу" в Нью Йорку.

НА "СОЮЗІВЦІ"

Природа, ліс і гори,
Повітря, вода
і простори,
Десять будинків —
[кожний вілля,
Відпочинок, спорт,
дозвілля,
Наче пишна українка
Ця чудова СОЮЗІВКА!

"Полтава" на "Союзівці"

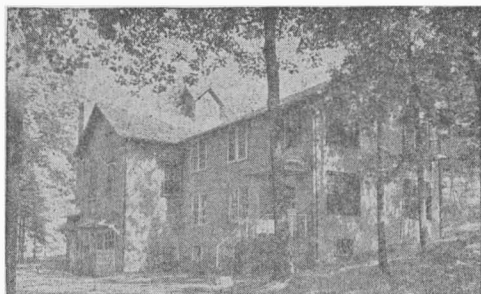
Насамперед мушу застерегтися, що ця поезія-мotto не з-під мого пера, а переписана з офіційного проспекту "Союзівки", отже це — як би мовити — "офіційна поезія", чого доброго затверджена Головним "Урядом" УНС із апробатою Контрольної Комісії . . . Інакше її не надрукували б великими буквами на титульній сторінці згаданого проспекту. Є навіть деякі оправдані сторінки думати, що не написав її В. Барка, бо цей мій добрий знайомий у навечір'я моєї (першої!) поїздки на "Союзівку" наголошував цю назву правильно на "ю". І треба теж думати, що він робив це не під впливом атмосфери "Клюбу Лиса Микити", де ми випадково зустрілися, але з вродженої акцентологічної пристойності. Власне це й було за головну причину, що наступного дня їдучи автобусом на відкриття сезону в "Союзівці", я всеньку дорогу поясняв моїм сусідкам пп. Олі й Марті, що правильний наголос на назвах того типу*) лежить на основному слові: Богданівка, Іванів-

*) Власне в назвах того типу, себто від слів, що з родовому мають наголос на корені слова, отже Богдан - Богдана, Іван - Івана...

ка, Гаврилівка, і т. д. отже й Союзівка. Не тому — доказував я — що так наголошують у “національній барі” наші визначні поети й письменники, а тому що такого наголосу вимагають правила ономастики... У висліді мого викладу про “Союзівку” з наголосом на “ю” п. Оля ввічливо попросила мене перестати “торочити”, а п. Марта пересілася на інше місце, залишаючи мене безжально з приглухуватим добродієм, що весь час перебував мій виклад розпівіддю про те, як то він “інкогніто” їде на “Союзівку” всупереч виразній забороні своїй жінки, мовляв, сьогодні “фадерсдей”, отже він має повне моральне право не слухатися дружини... Тому що й цей добродій наголошував “Союзівку” офіційним наголосом на “і”, я знову почав свій виклад на тему правил назовництва на -івка. Чи це був спеціальний випадок “збагаченої” глуховатости, чи може автобус заголосно їхав, досить що при кінці моєї лекції про правильний наголос “Союзівки”, мій сусід даліше говорив про свій героїчний крок — нелегальну поїздку на “Союзівку” (з наголосом на “і”). Коли я врешті кілька разів повторив свою думку про правила ономастики, він нарешті таки розчовпав, у чому справа й заявив, що сьогодні “фадерсдей” і він має повне право не слухатися не тільки жінки, але й ономастики. Супроти такого діктум я зрозумів нарешті повну безвиглядність моїх зусиль прищепити правильний наголос назви “Союзівка” й почав узагалі сумніватися в доцільність ономастики як науки: адже ж проти її правил усі, хіба з винятком поетів і драматургів із національної барі Лиса Микити... Але хто сьогодні шанує поетів, а ще в Америці? Хіба д-р Демидчук, що їде з нами...

Серед таких невідрадних дум, ми добилися після тригодинної (підплачуваної “для шкороности”) їзди автобусом на славну “Союзівку” (з наголосом на “ю”).

**
*

**Вілля "Ясіне"
на
"Союзівці"**

Про цю симпатичну перлину наших відпочинкових осель говорили й писали вже багато. На думку шан. І. Керницького, що теж приїхав сюди з нами, про "Союзівку" не тільки скучно читати, але й скучно писати. Тому й рішився я написати про неї з ономастичного боку: власне не про наголос, а про прекрасну мозаїку українських назв, що їх з такою любов'ю й помисловістю розкинуто на зеленому килимі цього "кляптика України на вільній землі Вашингтона".

В анналах "Союзівки" записано таке: Дня 4-го липня 1953-го року, під звуки гімну американських українців "Далека ти, а близька нам, кохана Вітчино" піднесено на Союзівці вперше зоряний американський і синьо-жовтий український прапори, а д-р Д. Галичин, голова Українського Народного Союзу, власника цієї чудової оселі при вступі в гори Кетскіл, біля містечка Кергонксон, назвав її "Союзівкою" й "шматком України на американській землі".

Все, що є і що діється на Союзівці (а діється багато!), виправдує цю назву. Там коло 3000 акрів лісистих гір, що нагадують наші Карпати, там гірський струмок, що нагадує наш Черемош, там десять чудових будинків,

між ними вілли: “Київ”, “Полтава”, “Ворохта”, “Ясіне”, і “Чернівці”, що нагадують Україну, там “Чумацький шлях”, там гори “Маківка” і “Лисоня”, там купальний басейн, тенісовий корт, спортові майданчики, там клюб “Веселка”, а над усім — голубе небо і золоте сонце, каче над нашими Карпатами. Прекрасні природні дані оселі доповнює люксове внутрішнє устаткування: просторі спальні, з лазничками та постійно холодною і гарячою водою, великі вестибюлі, всі можливості для відпочинку, розваг і дозвілля в приміщеннях на випадок непогоди, здоровий і обильний харч української й американської кухні, взірцева чистота, культурні і мистецькі імпрези, коротко, — рідне оточення та рідна атмосфера — справжній шматок України на американській землі, придбаний за працьовані українськими руками гроші для здоров'я, вигоди і культурної розваги американських українців.

Походжаючи по “Союзівці”, я стрічав деяких знайомих із похнюпленим видом. Це ті, що походили зі Стрия або з Коломиї, а деякі навіть зо Львова. Всі вони, як патріоти свої “вужчої” батьківщини, хотіли знайти на “Союзівці” й свої рідні оселі: Стрий, Коломик, Львів. Бачите, пояснював я засумованим “вужчим” землякам, народ каже, що “всі дороги ведуть до Києва”, отже наперед треба мати “Київ”, а потім прийде черга і на Львів і Коломию. Це політика УНС і кожного свідомого українця, що заплатив вкладку... — “Ну так, але коли вже є Чернівці й Ясіне, то треба б мати й Львів!” “А навіть Галич, адже ж Президентом УНС є Галичнин!” — продовжували патріоти західньо-українських столиць. На це вже я не мав відповіді й відсилав нарікайлів до ред. А. Драгана, що виглядав на “спірітус мовенс” не тільки відкриття сезону, але й ономастичних закуліс “Союзівки”. Не знаю, чи вони зловили редак-

тора “Свободи” й представили йому свої жалі, але я певен, що при дальшій розбудові цієї американської України і Львів (і Коломия) знайдуть своє місце на мапі. Так само, як і українські книжки на полицях прекрасної бібліотеки Союзівського салону. На все є свій час, а живемо в ювілейному Франковому році, отже гребя пам’ятати його віщі слова, що все таки “прийде час!”

ЄЙЛСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ І ЙОГО БІБЛІОТЕКА

Бібліотеку Єйльського університету (Yale University) я мав змогу відвідати вже тричі, переїжджаючи через Нью Гейвен у Коннетікат. Перший раз іще в 1952 р. ішло мені про матеріяли до статті “Україніка в Канаді й ЗДА” для англійського видання “Енциклопедії українознавства”; другий раз я полагоджував справу обміну видань Єйльського університету з УВАН у Канаді, а втретє я відвідав цю бібліотеку, щоб поробити деякі виписки з книжок, що їх можна було тільки в цій бібліотеці знайти. Сама бібліотека — це величавий, під готику підроблений комплекс будинків у центрі Єйльського університету.

В головному голі виставлені рідкі видання й стародруки, наліво від входу приміщені каталоги (карткові), при кінці голу випозичальня й адміністрація бібліотеки, на ліво велика читальня й підручна бібліотека, і ґрешті в глибині на право — читальня періодики. Зовнішнє враження з бібліотеки якнайкраще. Вона пляново розміщена, доцільно й практично зорганізована, включно до швидкого постачання замовлених книжок та автоматичних вішаків на гардеробу. Найцікавіші для мене були — ясна річ — книжки з України й про Укра-

іну, що знаходяться в збірках цієї бібліотеки, а теж і періодичні видання, журнали тощо.

Увесь матеріал єйльської україніки можна поділити на загальні публікації про Україну й українців, українські політичні видання, праці й джерела з історії України та публікації з українського мово- й літературознавства.

З загальних праць напр. маємо опис України Бо-пьяна у виданні французькому з 1861 р. і англійському перекладі з 1744 р. М. Г. Фредеріксена (німецький) з року 1915, С. Я. Гільдебранда з 1937. Є тут “Малоросійський родословник” В. Л. Модзалевського, “Исторические песни” В. Антоновича й М. Драгоманова, є “Акти” та “Архив Южной и Западной России”, першого 15 томів, другого 25.

“История Малой России” Д. Бантиш-Каменського, “Літопис Самовидця”, праці Костомарова, Еварницького, Драгоманова, Грушевського, Дорошенка, Марголіна, Терлецького й ін.

Із мовознавства є словники Піскунова, Левченка, Желехівського, Кузеля-Рудницького, граматики Осадци, граматики Огоновського, Ст. Смаль-Стоцького мовознавчі праці Огієнка, Панькевича, Р. Смаль-Стоцького й ін.

Із літератури є “Очерки” Петрова, історія української літератури Возняка й ін. Із серійних видань подибуємо видання Гол. Руської Матиці, НТШ (“Джерела до історії України-Руси”), Академії Наук УРСР, усі видання УВАН та ін.

Є тут теж публікації УКК, зокрема “Український Квартальник”.

З Канади приходять постійно видання УВАН, річник Макровча, а з часописів тільки “Український Голос” із Вінніпегу.

В цілому українознавча збірка Єйлського університету цікава й розмірно багата. Разом із іншими славістичними виданнями вона творить добру основу для студій у цих ділянках гуманістики, зокрема ж у ділянці історії.

В Єйлському університеті працював і працює проф. Ю. Вернадський, автор монографії про гетьмана Б. Хмельницького: "Bohdan, hetman of Ukraine" виданого з допомогою Українського Народного Союзу Америки в 1941 році. Тепер Вернадський працює над великою 10-томовою історією східної Європи п. н. "History of Russia" (досі вийшли 3 томи: про старовинну "Росію", про Київську "Росію" й про "Росію" під монголами).

В цьому ж університеті працює визначний американський лінгвіст проф. Б. Блох, видавець і редактор журналу "Language", що пильно реєструє українські мовознавчі видання й досить часто містить рецензії й відгуки на новіші праці українських лінгвістів.

В АМЕРИКАНСЬКОМУ КЕМБРІДЖІ

Для наукового (і взагалі культурного) світу Кембрідж і Оксфорд — устійнені поняття, зокрема на західній півкулі. Нічого дивного, що в кожному більшому місті в Америці знайдете вулиці "Кембрідж" або "Оксфорд", не говорячи про місцевості. Яка атрактивна сила цих "магічних" назв, бачимо хоч би з того, що один із наших новоприбулих перед одержанням американського громадянства жив у Кембріджі, Масс., при вулиці "Оксфорд", щоб така "рекомендаційна" адреса залишилася на завжди в його натуралізаційних паперах. Бо, мовляв, "Кембрідж — Оксфордська вул." — це не "Ме-

каду” в Пенсилванії, чи (за його словами) “Какабека” в Онтаріо...

Американський Кембрідж коло Бостону має зовсім оправдану назву. Це осідок найстаршого американського університету — славного Гарварду, заснованого приватником Джаном Гарвардом у 1636 р. З-поміж багатьох цікавих, цікавіших і найцікавіших подробиць зв’язаних із цією високою школою, мені завжди нагадується її початок: президент і весь факультет складався тоді з... однієї особи (славного Генрі Дунстера), а студентський колектив із... чотирьох молодих адептів науки. Сьогодні Гарвард — один із найбільших і найвизначніших університетів світу.

Крім Гарварду в американському науковому Кембріджі є ще інші академічні школи, між ними Радкліф Каледж і політехніка МІТ, побіч науково-дослідчих інститутів, музеїв, бібліотек, що заслуговують окремої уваги відвідувача.

В Гарвардському університеті працювали такі українці: проф. Ю. Шерех - Шевельов (тепер у Колюмбії), проф. Д. Чижевський (тепер в Європі на науковому відраженні), д-р І. Шевченко й ін. Невважаючи на це, а теж і на наявність таких визначних славістів - неукраїнців як Р. Якобсон, Г. Лант, В. Лорд і ін., слов’янський департамент Гарвардського університету не зумів розвинути належно студій українознавства. За словами довголітнього голови департаменту проф. Карповича, немає зацікавлення для україністики серед студентів і відповідно до того на першому місці поставлено тут студії росієзнавства, полоністики й славістики взагалі. Правда, в Гарвардському університеті є добрі можливості створити науково-дослідчий центр українознавства в формі катедри, відділу, музею, чи інституту, але на це треба мецената (чи меценатів), що забезпечили б такий

осередок відповідними фондами. Українські меценати цієї справи досі ще не знайшлися, якщо вже народилися...

**
**

Особисто я був у Кембріджі кілька разів, в останнє 7 вересня ц. р. На кемпусі нічого не змінилося, ті самі будинки, високі дерева, травники, статуї... Університет пригтовляється до нового шкільного року, замість літніх відвідувачів переважають молоді студенти, кандидати на майбутніх професіоналістів, учених, винахідників і... фундаторів - меценатів. Власне це останнє нагадалося мені в зв'язку з Музеєм Пібоді на Гарвардському кемпусі, який я відвідав цим разом у перше. Його назва зв'язана з Джорджем Пібоді, що дав 150 тисяч доларів на його устаткування.

Від довшого часу УВАН Вінніпегу вдержує зв'язки з цим музеєм через обмін виданнями, листуванням, тощо. Годилося нарешті відвідати цей осередок особисто коли була нагода. Як відомо, Пібоді — один із кращих етно- й антропологічних музеїв Америки, а одночасно науково — дослідчий центр із поважними досягненнями й розмірно великою спеціалізованою бібліотекою. Є тут і україніка, головно етнографія й фолкльор, в тому й видання УВАН.

ГАРВАРДСЬКА УКРАЇНКА

Високий науковий рівень і розмірно велика кількість книжок у Гарвардському університетському осередку (близько 6 мільйонів) наперед вказує на те, що україніка тут, а передусім у т. зв. Вайденер Меморіал Лайбрері, що приміщується в могутньому будинку посеред Гарвардського кемпусу, цікава й багата. І справді в цій бібліотеці, що тепер намічує понад 2 мільйони то-

мів, можна знайти багато цінного матеріялу з українознавства, передусім публікації українських наукових установ, як ВУАН (пізніш і тепер: АН УРСР), НТШ, УВАН, українських наукових інститутів з Варшави й Берліну, Українського Істор.-Філол. Товариства з Праги й ін.

Насамперед вражає додатньо добра воля поправної класифікації й каталогізації матеріялу. Отак напр. на початку гасла “Україна” поставлено навіть окрему поясняльну карточку, що це “Украинская Социалистическая Советская Республика” (чомусь назва по-російськочу!), проклямована 27 грудня 1917 і остаточно 11 грудня 1919.” В дальшому подано: “столиця — Харків.” Отже бачимо, що в аранжерів є добра воля, але менше доброго знання обставин — і фактів. Та часом і тут є випадки кращої поінформованости. Отак напр. про Наукове Т-во ім. Шевченка читаємо таке пояснення:

“Основане в 1873 у Львові (Австрія в тому часі). — До 1918 в Австрії, по тім у Польщі. — 1940: Росія зайняла Львів, товариство перестало існувати, замінене у відділ Київської Академії Наук. — 1941-1944: під німецькою окупацією недіяльне. — 1945: більшість найактивніших членів на вигнанні через нову російську окупацію. — В березні 1947 відновлене в Мюнхені...” —

Ми навмисне подаємо виписки цих інформацій (в українському перекладі), щоб читачі здавали собі ясно справу з того, як наукові установи, а зокрема бібліотеки, слідкують за розвитком подій і фактів і подають дуже подрібно всі деталі, розуміється у своєму власному наświetленні й інтерпретації.*)

*) Для прикладу дуже недостаєтих інформацій подамо такі помічення: у Вашингтоні у відділі філателії Смітсонівської Інституції про Україну подано пояснення, що це “Russian Republic”; у Пібоді Музеї в Кембріджі: “Ukraine”, See: Poland (for the part in Poland); Russia (for the part in Russia).

В загальному матеріалі про Україну в Гарвардській бібліотеці впорядковані за такими групами: загальні праці, історія й політика (цей відділ найбільший), мова, література, праці про українців у світі й інше.

Як сказано, в бібліотеці найбільше матеріалів із поля української історії й політики. Цей відділ (може єдиний у цілій Америці) має такі підгрупи: 1) від народження Христа (= 0) до 1709 (полтавська битва); 2) від 1709 до 1917 р. і врешті 3) від 1917 до сьогодні. Більшість книжок, це новіші публікації. Найстарша книжка в цій ділянці: "История русов или Малой России" видана в Москві в 1836 О. Бодянським. З описів України найзамітніший опис Ле Вассера де Бопляна (видання: Париж 1861), а далі: "Поездка в Южную Россию" А. С. Чужбинського (Спб, 1863), "Очерки Малороссии" (Спб, 1865); "Очерки из истории..." Д. И. Багалія (Москва 1887); третє видання історії Бантиш — Каменського (Спб 1903); з новіших праці М. Грушевського, М. Дорошенка, Ст. Рудницького, твори В. Б. Антоновича у виданні ВУАН, т. 1, Київ 1932; його ж "Исследования" поросійському, тощо.

Є тут теж відома енциклопедія українознавства в російській мові: "Украинский народ в его прошлом и настоящем" (Спб. 1916) побіч модерної "Енциклопедії українознавства" видання НТШ.

З українського мовознавства зберігається тут вартісна і рідка граматики М. Лучкая: "Grammatica Slavico-Ruthena..." Будапешт 1830 р. Поза цим є тут стандартні праці Р. і Ст. Смаль-Стоцьких, І. Огієнка, В. Сімовича, Ю. Шереха, Яр. Рудницького й ін. Найцікавіша книжка: "Грамматика" І. Федоровича з 1574 р. (перевидана Р. Якобсоном у 1955).

Історія української літератури репрезентована не зле. Крім праць О. Огоновського (деякі томи його історії літератури й хрестоматія), І. Франка ("Карпаторуське

письменство XVII - XVIII вв." Львів, НТШ 1900), Н. И. Петрова, В. Н. Перетца й ін. є тут новіші стандартні підручники С. Єфремова, В. Радзиковича, Б. Лепкого, тощо.

Найцінніші рідкісні видання: "Основа" (Спб. 1861, 11 томів), "Украинец" М. Максимовича (Київ 1864), деякі числа "України", за ред. М. Грушевського й ін.

В відділі періодики у загальній слов'янській секції є досить багато сучасних українських (еміграційних) видань: напр. "Київ", "Українська Літературна Газета", "Український Квартальник" і "Бюлетень" "Українське Рев'ю" (Лондон), "Український Збірник" (Мюнхен), "Аннали УВАН" і т. п. З Вінніпегу є серії УВАН: "Славістика", "Ономастика", "Українські Вчені".

Дуже приємно вражає кожного внутрішній зведений каталог усіх бібліотек Гарвардського центру, що охоплює понад 3 мільйони назв. На окрему увагу заслуговує рукописний відділ бібліотеки, а теж стародруки. Цей відділ вимагає окремого обговорення й досліду. Коли йде про американське "най —", то в загальному можна ствердити, що Гарвардська бібліотека це "найбільша" й "найстарша" університетська бібліотека в Америці. Що до україніки, то її можна поставити на одному з дальших місць після Конгресової Бібліотеки й Нью Йоркської Публічної.

МІСТО, ЩО "ОПЛИВАЄ КУЛЬТУРОЮ"

Так якось врізалоя в пам'ять це речення ще з 1952 р., коли я вперше відвідав Бостон і студіював місцевий путівник. І справді, Бостонові, одному з більших міст у США, треба признати "вищий" культурний рівень на цілому північному сході Америки. У бостонському Му-

зсю Мистецтва знайдете прекрасні колекції мистецтва Далекого Сходу, Єгипту, Америки й Європи. Малярство репрезентоване Веляскезом, Ель Греком, Рембрандтом, Гогеном, Рубенсом, Ренуаром, щоб назвати тільки кілька імен. Бостонський Природничо - Науковий Музей один із кращих в Америці. Бостонський університет із бібліотекою, опера, симфонічна оркестра й т. п. надають окремого значення місту так, що згадане путівником "опливання культурою" підтверджується в дійсності. Не мало важить під цим оглядом бостонська Публічна Бібліотека, що тепер налічує вже понад 2 мільйони томів і має приблизну річну циркуляцію понад три мільйони книжок.

Що надає цій бібліотеці окремого чару, це прекрасно положений і естетично вивінуваний город-портик у середині будинку, де на свіжому повітрі при водограю й серед зелені можна "посидіти й подумати" а теж і... почитати книжку. Бувши кілька разів у цій бібліотеці в зимі, чи ранньою весною, я й не завважив давніш усіх благ, що їх дає ця бібліотека літом, коли в гарячий день (а такий був тут 17-го вересня ц. р.) можна спочити на свіжому повітрі серед прохолоди мурів, дерев; водограю. Як би не великі розміри й простір цього унікального подвір'я, можна б думати, що ви не в Бостоні, а десь у Барселоні в провінційній бібліотеці, чи в бібліотеці якогось італійського палаццо. З цього погляду, а теж і з уваги на вузькі вулички й малі домики старого центру Бостон дуже "європейське" місто.

**
*

Відмінно від інших більших бібліотек, бостонська Публічна Бібліотека у своєму "чужинецькому" відділі має тільки французькі, німецькі й італійські книжки. Не тільки українських, але й узгалі слов'янських немає

в цьому відділі. Це не значить, що в цій книгозбірні немає взагалі українських книжок. Вони є й між ними знайдете побіч старих видань, нові, а то найновіші публікації з ділянки української літератури (белетристика), історії, мови, тощо. Насамперед треба відмітити поважну кількість книжок про Україну в англійській та інших мовах. Одна з найстарших буде Ле Вассер де Боплянів "Опис України" у французькому оригіналі (Париж 1861) й у перекладі на англійську мову (Лондон 1732-46). Дуже рідка на американському континенті дисертація Вол. Дібольда п. н. "Ein Beitrag zur Anthropologie der Kleinrussen". (Дорпат 1886). Серед цих книжок зберігаються теж відомі англomовні праці про Україну проф. Маннінга, Колмана, переклади Дорошенка, Грушевського й ін.

На полі мовознавства на увагу заслуговує українсько-німецький словник Е. Желехівського й С. Недільського, побіч праць Ст. Смаль-Стоцького, Сімовича й ін. Варто відмітити, що деякі невживані роками книжки перенесено до штатової депозитової бібліотеки (напр. цінну працю О. Брока про українсько-словацьке пограниччя), а деякі унікальні до спеціального відділу бібліотеки (напр. рідку мапу України Янсона, Амстердам 1680).

З українських авторів є тут повне видання творів Т. Шевченка в 5 томах (Київ — Ляйпціг 1920), є "Гайдамаки" ілюстровані А. Г. Сластьоном, є деякі ранні видання І. Франка (напр. "Маніпулянтка", Львів 1904), О. Кобилянської (напр. "В неділю рано зіле копала", Вінніпег 1917), П. Куліша (твори, Львів 1908-10), В. Винниченка (твори, Київ 1919), включно до найновіших видань Т. Осьмачки "Із-під світу" (Нью Йорк 1954), В. Підмогильного "Місто" (1954) тощо. Вражає відсутність деяких класиків української літератури: Котля-

ревського, Квітки, Щоголева, Кропивницького, а головно Лесі Українки. Варто відмітити одне з рідких сьогодні видань Є. Гребінки п. н. “Богдан” (Спб. 1862)

У загальному можна ствердити, що бостонська україніка не надзвичайна, вона не дорівнює містам як Детройт, Клівленд, Чикаго, не згадуючи вже Нью Йорку чи Вашингтону. Одначе разом з сусіднім Кембріджем і Гарвардським осередком вона себе взаємно доповнює й представляє цінність, якої поминути в ніякому разі не можна.

“ДУМИ Й ДУМКИ З ОГАНО”

Клівленд належить до типових “переїздових” міст, принайменше для мене. Бував у ньому кілька разів, але завжди якось у переїзді, від поїзду до поїзду, від автобуса до автобуса. І цим разом було не йнакше. Приїхавши під неділю до Клівленду й не піймавши телефоном знайомих, я мав усього 4 години часу. Були різні спокуси: піти в університет, відвідати на сліпо знайомих, в цьому й Музей-Архів УВАН, поїхати в славний “Парк Культури” з погруддями Шевченка й Франка, або врешті “гарно розірватися”... Перемогла тяга до україніки й за якихось 10 хвилин я вже був у головному будинку міської Публічної Бібліотеки, оглянув докладно всі її відділи, простудіював каталог і опинився в секції “чужинецьких книг”. Український відділ тут найменший. Це тому — пояснила мені симпатична керівниця — що вся україніка зберігається в одному з філіялів бібліотеки в слов’янській частині Клівленду. На основі розпитувань (а теж і на основі розшуків у згаданому “Зведеному Кириличному Каталозі” у Вашингтоні), я мав змогу ствердити, що Клівленд чи не найбагатша місце-

вість в українську белетристику. Є багато українських книг, брошур і періодики, що зберігаються в Америці тільки в Публічній Бібліотеці цього міста. Це відноситься передусім до українських видань з-перед першої світової війни, а теж і з часу між двома війнами.

Надзвичайно мило вразила мене в Клівленді фолкльорна секція книгозбору Публічної Бібліотеки. Це одна з найбагатших колекцій етнографічної й етнологічної літератури в Америці. Розуміється є тут і фолкльорна україніка, здебільшого старі видання НТШ.

Дуже присмно мені було довідатися про те, що місцеві українські інтелігенти цікавляться українськими книжками в бібліотеці. Це зацікавлення виявляється не тільки в позичанні книг, але й у пляні видати друком опис українських книжних скарбів у бібліотеках цілого Клівленду. З уваги на специфіку цього міста й його Публічної Бібліотеки варто б підтримати цю ідею й зреалізувати її якнайскоріш.

* * *

В Клівленді не обійшлося без несподіванок. Не маю тут на думці збірок на національні цілі, ані навіть якогось ювілею... Попростому я шукав однієї книжки, написаної власне в Клівленді, авторкою, що живе в цьому місті й — здавалося б — книжки, що повинна бути в місцевій Публічній Бібліотеці. Я пам'ятав тільки її титул: "Пісні і думи з Огайо"; авторчине прізвище вилетіло було мені тоді з голови. І як це не дивно — не знайшов. Не бачив її теж і в Вашингтоні.

Книжка п. Олени Марії Степаник "Пісні і думи з Огайо" належить до рідкісних книжок, рідкісних принайменше в американських бібліотеках. Вийшла вона з портретом авторки в 1950 р., з англійською передмовою й англійським титулом у Едмонтоні, Алберта, з поясненнями українсько-канадійського письменника-піо-

вера Олександра Лугового. Ось що писав він про цю збірку в своєму вступі:

“...Не знайде читач у цій книжці ні “нових шляхів”, ні нових форм віршування. Вірш безпретензійний, колумбійковий, що ним складені народні думи й пісні, якого не цуралися і найбільші наші поети. Так само і в оповіданнях нема героїчних учинків, замотаних ситуацій чи з ніг збиваючої акції, нема незрозумілих психологічних моментів. Є зате оригінальність, сенс, безпосередня простота й щирість, вияв глибокого патріотизму авторки, любови до дітей, бездоленого народу і України... Що більше, — любов до всякого живого створіння і рослини... І власне в цих прикметах полягає вартість праць авторки...”

До цих слів вступу не доводиться багато додати. Треба в загальному ще додати й те що авторка дає вперше в українській літературі американську тематику з Огайо не тільки в титулі, але й у деяких віршах. Ось що вона пише напр. про саме місто, в якому живе:

Мій тихий садочок, де що дня раненько
По росі я боса ступаю легенько...
Нема в мене, в Клівленд, ні поля ні статку,
Та не відчуваю зовсім недостатку... (стор. 73)

Є й інші вірші, що заторкують українсько-американське життя й в їхньому реалізмі їхня вартість. Коли ще зважити, що авторка видала цю книжку найправдоподібніш за свої власні фонди, то треба зовсім позитивно поставитися до цих початків “українсько-американсько-огаївської літератури”.

* * *

Коли ми вже при Клівленді й гарному штаті, в якому він знаходиться, то треба б зарекордувати й одну назовничу справу: українське простолюддя називає Огайо по-своєму: “у гаю”. Ця народня етимологія хоч і рід-

ка й має гумористичне забарвлення, як і їй подібні: “Мізерота” замість “Міннесота”, “на Мазурах” замість “на Міссурі”, “на Белайні” замість “на Бел Айленд”, тим не менш вона зустрічається “у гаю” і поза ним. Шкода тільки, що ці й тим подібні українсько-американські народні етимології досі ще не зібрані й не знайшли свого дослідника.

В ПЕРЕЇЗДІ ЧЕРЕЗ ТОЛДО

В Толідо, Огайо, я був найкоротше з усіх місцевостей, які лежали на моєму шляху. Всього тільки дві години. Та цей короткий час вистачив на те, щоб оглянути центр міста, перекусити в одному з чистих і апетитних ресторанів та ...переглянути україніку в місцевій Публічній Бібліотеці. Не знаю, що мені більш заімпонувало в цьому місті: чи прекрасний новий будинок цієї бібліотеки, чи напис (до речі єдиний, що його зустрічав у часі подорожі по станціях): “Коли у вас є хвилина часу, зайдіть до Публічної Бібліотеки”. Під ним написом було подано докладно, як іти до неї й скільки хвилин на це треба.

Україніка в цій бібліотеці, як і в інших, приміщується в чужинецькому відділі. Я докладно переглянув книжку за книжкою на полицях. Їх не більше сотні. Вперше в американській бібліотеці побачив тут “Соняшну машину” В. Винниченка. За те ані одного видання Шевченка, чи Лесі Українки. Я запитав про це джурну. Вона досить заклопотано відповіла, що досі вони були слабо поінформовані про нові українські видання, але саме збираються поповнити українську збірку на основі списку книжок, що тепер появился в місячнику “THE BOOKLIST” (ч. 16 за 1956 р.). Я

признався, що досі не бачив цього списка й вона принесла мені за кілька хвилин це число журналу. З великою приємністю я оглянув його. Під наголовком UKRAINIAN Books. Compiled by Mrs. Lydia Sienitsky, New York Public Library, as one in the series of book lists sponsored by The Foreign Books Selection Committee, American Library Association... подано коло 25 титулів нових публікацій в українській мові, в тому чотиротомове видання Шевченкового "Кобзаря" за редакцією пок. проф. Л. Білецького. Я незвичайно зрадів цим списком. Це вперше в історії американського бібліотекарства подано селекцію найвартісніших українських видань для чужомовних відділів публічних бібліотек у США. Пані Л. Сєніцка (як я довідався в Нью Йорку: полька з походження, але добре обзнайомена з українською літературою через працю у відділі Нью Йоркської Публічної Бібліотеки на Томпкінс сквері) подала в своєму списку наймаркантніші появи з української літератури, твори українських класиків, а теж і модерних авторів, вказуючи на зміст кожного, місце, рік видання й ціну. Цим вона влегшила в немалій мірі працю бібліотекарів в улаштуванні, чи поповнюванні україніки й признання належить їй за працю, а Американській Бібліотечній Асоціації за надрукування цього списка. Це перший важливий крок до санації і відносин в американських бібліотеках.

Бібліотекарка в Толідо була вдоволена не тільки тим, що мала в руках основу для доповнення українського відділу. З уваги на обмеженість фондів (ах ті фонди!) вона попросила мене зачеркнути 5-6 найважливіших видань із цього списка, мовляв, "на добрий початок". Я радо це зробив: згадане видання Шевченка, твори Л. Українки, "Багато неба" Д. Гуменної й ще декілька. По десятихвилинній конверсації ми розста-

валися як добрі друзі. Я навіть обіцяв повернутися при нагоді ще раз і допомогти, коли буде треба, в дальшому поповнюванні матеріалів. Сам собі обіцяв послати туди деякі видання УВАН після приїзду до Вінніпегу.

Отак збагачений іще одним досвідом виїздив я з американського Толідо. Та перед самим від'їздом пригадалася історія з-перед року, моє перебування в справжньому “Толідо” — в еспанському “живому музеї” — Толедо під Мадридом.

**

Немає сумніву, що назва американської місцевості з Огайо зв'язана своїм походженням з Еспанією й осередком еспанської хатньої індустрії, місцем, де жив і творив великий Ель Греко й осідком толедського замку — “незламного” (за словами Антонича) Альказару. Цього року відійшов у вічність герой еспанської громадянської війни — “князь Альказару”, старенький генерал Москардо, що — як відомо — пожертвував двох синів для Батьківщини. Рік тому ми читали йому поему Антонича про Толедо й Альказар в еспанському перекладі й бачили, як батьківська гаряча сльоза покотилася по смаглому обличчі генерала на спогад жорстких днів боротьби відтворених українським поетом. Рік тому дрижачою рукою виписав він на своїй візитівці подяку для УВАН за наш жест — передачу Антоничевої поезії для толедського музею. Рік тому всміхалося нам гаряче південне сонце над Тахом при оглядинах еспанського Толедо. Яке різне американське Толідо над озером Ірі від свого “матірнього” міста там далеко за горами, за морями...

Може справді “назва — це тільки порожній звук”. Може тому еспанське Толедо перемінилося в американське Толідо...

ВПЕРШЕ В БОФФАЛО

В Боффало я був уперше цього року й узагалі перший раз у житті. Коли маю бути щирий, то я ані не жалю того (що був уперше) й не вважаю, що я багато втратив. Правда, два тижні тому в Боффало гомоніли українські співи, промови й відходив гопак (на сцені!) з нагоди конвенції української молоді Америки й Канади. Я не міг — на жаль — взяти участь у цій небувалій на боффалівські відносини імпрезі, бо поперше я вже не молодь, подруге — не дістав запрошення, а потретьє — в той сам час відбувався з'їзд українських педагогів у Торонті, де я мусів узяти участь.

Поза цією, як кажуть очевидці, дуже успішною конвенцією нашої молоді, в Боффало процвітає українське життя оформлене організаціями, церковними й світськими, старо- й новоприбулими, молодечими й загальними... Тимто треба дивом дивуватися, що в місцевому університеті немає ще катедри українознавства при слов'янському відділі, немає українського (загального) музею, бібліотеки, тощо. Можливо, що ці всі справи вирішаться позитивно в “недалекій майбутності” (вживаючи слів одного елоквентного політика “товчи - воду - вступ”-енка), покищо на офіційному загально-американському культурному овиді українську справу й українську культуру репрезентує скромний (і то дуже скромний) відділ україніки в місцевій Публічній Бібліотеці. Він приміщується в окремії чужинецькій секції бібліотеки на другому поверсі під гаслом “Ukrainian”. Власне тому зовсім незрозумілою була для мене нотатка в загальному каталозі під “Ukrainian...” такого змісту: “For works in Russian see Russian section of the Foreign language catalog”. Це так якби під німецькою секцією був відсилач: “див. англійські книжки”, пояснив я одній із

бібліотекарок. Вона зовсім чемно занотувала моє побажання для внесення поправки й на цьому закінчилася наша конверзація. Єдине питання, яке ще для мене залишилося відкритим, було: чому хтось має їхати аж з далекого Вінніпегу, щоб звертати увагу на неточності в українських справах у... Боффало? А де голос боффалівських податковців українського походження, що платять гроші за цього роду "інформації"?

* * *

Як сказано, боффалівська публічна україніка більше як скромна. Переважають твори Винниченка й Франка. З уваги на ювілейний Франковий рік винотовуємо: "Для домашнього огнища" (Вінніпег 1920); "Франків Мойсей" С. Гаєвського (1948); "Коли ще звірі говорили" (Мюнхен 1947); "Лис Микита" (Львів 1925, Дж. С. 1920); "Оповідання" (Авгсбург 1946); "Панські жарти" (перекладено: "Men's jokes") (Н. Й. 1919); "Вибір поезій" (Джерсі Сіті, 1916). З Шевченкових творів є видання Лепкого (5 томів) і "Кобзар" (видання Руської Книгарні) в Вінніпезі). Немає зовсім новіших видань Шевченка. За це є дванадцятитомник Лесі Українки. З іншої цікавішої україніки відмітимо: "Історію Лемківщини" Ю. Тарновича (Львів 1936); "Князь Ярослав Осмомисл" О. Назарука (Львів 1918); "Історію української громади в Раштаті" О. Терлецького (1919); та врешті: "Aus Halb - Asien: Kulturbilder aus Galizien, der Bukowina, Suedrussland und Rumaenien", К. Е. Францоza (Штутгарт 1889). Нерівномірно заступлені новіші українські письменники. Є Самчук, Чаплєнко, Барка, Осьмачка, а з ними Гуменна, Парфанович, Звичайна, Ярославська, Остромира, Марська й ін. Перевагу дано — як бачимо — письменницям і взагалі в цілій бібліотеці жінки упривілейовані: це вперше в американській книгозбірні я побачив на деяких столах написи: "Цей стіл зарезервований для жінок". Хто

зна, чи це не ідеальний засіб притягнути читачок до бібліотеки. Так і тиснулася до голови нова ідея: напис “цей стіл зарезервований для американців українського походження”. Можливо, що це спонукало б земляків (не тільки в Боффало) поцікавитися ближче справою україніки в публічних бібліотеках і вона не була б така занедбана.

* * *

Вінніпег близький Боффало не тільки тим, що має тура в своєму міському гербі. Близький і тим, що в українській мові має багато різновидів і по-різному вживається в нашому правописі: підсоветському “Буффало” відповідають еміграційні: “Боффало” — “Бофало”, “Баффало” — “Бафало”, “Беффало” — “Бефало”, ексклюзивно з “Бофальо” — “Буфальо” й т. д. Точно так як “Виннипег”, “Вінніпег”, “Винніпег”, “Виніпег”, “Вінніпег” і т. д. (16 форм!). Отже нікуди правди діти — Боффало одне з цікавих міст в Америці.

І Я БАЧИВ НІЯГАРУ

Ніягарський водопад — ідеальне місце для пошлюбної подорожі, або самогубства. Тим то я його обминав щось сім (добрих) літ мого перебування на американському континенті, не маючи можливостей щодо першого, ані інтенцій щодо другого. Але тому що Америка — країна несподіванок і як я це ствердив у Боффало, жіночої літературної творчости, така несподіванка трапилася й мені й у гарний соняшний день ми з милими друзями Б. з Вінніпегу поїхали подивитися й на це чудо природи. До речі, я погодився на це тільки тому, що ті самі приятелі возили туди пів року тому мою Дружину й це можна було визнати з нашого боку за “пошлюбну подорож” на рати, наперед жінка (“ladies

first”), а потім уже я. Іншими словами, я теж був на пошлюбній подорожі над Ніягарою.

Мушу признатися (як хто собі того бажає: з соромом!), що я досі не рішив, що зробило на мене більше враження над Ніягарою: чи сама природа й водопад, чи культивовані й естетично влаштовані споруди, парки, алеї, набережна, а далше комфортаві готелі, їдальні, крамниці (включно з комфортавими цінами). На всякий випадок не маса авт і туристів, що в неділю заливає всю набережну й не дозволяє ні на хвилинку зосередити увагу на чомусь одному.

Сам ніягарський водопад описували не раз і мені не здається доцільним подавати тут його розміри, висоту спаду води, чи писати про вічну мжичку, що залежно від вітру хмарою заслонює вид. Думаю, що краще це залишити для другого тому “Багато неба” Д. Гуменної...

**

Ніягара — основна домена дозвілля великого Торонта. Між земляками, признаюся, я не зустрічав нікого, хто б, живучи в Торонті, не був над Ніягарою. Деякі були по кілька, чи кільканадцять разів і їм треба співчувати, бо здебільшого вони їздили, скажемо, десятий раз туди тільки через відвідувачів із Заходу. Іншими словами, Ніягара, це властиво торонтонська атракція, якою треба доконче імпонувати “чужинцям”, головно з західно-канадійських фарм. “Як то, ви ще не бачили досі Ніягари?” — впаде на вас допитливо-докірливий запит і ви хоч-не-хоч мусите “підтягнути себе морально” в очах торонтонця, поїхавши разом з ним над водопад (обов’язково в неділю). Ви могли бачити вежу Айфеля в Парижі, це нічого. Ви могли бути на верху Монбляну — це не числиться. Ви могли бачити Ель Прадо в Мадриді — немає значення. Ви могли навіть оглядати піраміду Хеопса — теж нічого, коли ви не

бачили Ніягари! Бо щойно після поїздки на Ніягару, як повноцінна людина (принайменше в очах мешканців “другої столиці” Канади).

Отже й я, побувавши над Ніягарою (і маючи на це свідків!), став свого роду “повноцінним гостем” у Торонті й міг після повороту до Канади навіть переїхати з готелю на приватне помешкання, запрошений туди вже як гідний того, бо . . . бачив Ніягару.

**
*

Ніягарський півострів — терен найновішої української експансії в Канаді. Весь покритий зеленню садів він здавна притягає увагу українських поселенців, головню з Онтарію, можливостями розвитку садівництва. З малих початків воно розвинулося в поважний економічний фактор і сьогодні є тут багато українських садівників, що своєю працею й підприємчивістю доробилися гарного майна. Осередок продукції й осередок українського життя — Ст. Кетеринс, широко відомий із українсько - канадійської преси. Побіч садівництва українські поселенці займаються готелярством, ресторанами, торгівлею. Власне вересень, місяць, в якому я відвідував ці околиці — один із найкращих під цим оглядом.

“О ИКОНОПИСЦАХ, СИРІЧ О МАЛЯРАХ И О ЧЕСТНОМ РУКОДІЛЛІ ОНИХ”... В УКРАИНАХ ЗАМОРСЬКИХ.

Читач вибачить підписаному оцей придорвгуватий наголовок: перша його частина належить перу славного часів гетьмана Мазепи віршописця Климентія. В тому часі й термін “україна” (як доказав С. Шелухин)

мав значення “країна, край, земля” й тому цілість титулу відповідає, так би мовити, “духові епохи”. Шкода тільки, що Климентій не їздив по Америці: ми мали б напевно цікавіші репортажі з його “путешествія” й іще цікавіші спостереження про наших “іконописців”. Тим не менше хочемо згадати хоч кількома словами й про “рукоділля” наших мистців в Америці, може й не так цікаво, як зробив би це Климентій.

Та заки приступимо до самої речі, вступу ради зачитуємо йще раз цього віршописця старого времени, на основі “Основи” ч. 1/1861 стор. 213-14 (що її — к речі — унікатний примірник знаходиться в Конгресовій Бібліотеці у Вашингтоні під числом AP 50. 08); ось що пише Климентій про мистців:

“Розниє мудрості сам Бог на світ дал першого віку,
когда сей світ і мир создал;

Всяких бо рукоділій през Дух Свят научил, и ма-
лярскую мудрость тогда ж людем открил,

Жсеб на чем-колвек его твар изображали, такожде
и всіх святих твари маліовали...

И котрий маляр чисто вік свой провоздаєт, то чу-
довна от него икона биваєт...”

Ми бачили багато “чудовних ікон” і в Чикаго, і в Детройті, і в Нью Йорку й у столиці — Вашингтоні, де напр. Св. Гординський “чудовно” розмалював два іконостаси в українсько-католицькій духовній семинарії. В загальному створюється враження, що українські церковні верхи щораз більше доцінюють справжнє мистецтво й віддають роботу над прикрашенням церков у руки покликаних до цього фахівців. Цей вияв розуміння ваги мистецької прикраси Божих домів треба тільки привітати й побажати, щоб він якнайбільш поши-

рився в “американських українцях” на хвалу Божу й вірянам на пожиток.

* * *

Мистецьке життя в Америці організоване в окремих клубах. Найбільш відомий між ними Літературно-Мистецький Клуб у Нью Йорку під керуванням заслуженого голови проф. С. Литвиненка. Я застав його зовсім випадково на розмальовуванні афішів — оголошень про виставу образів Танасевича, що мала відбутися в днях від 13 до 20 травня в приміщеннях ЛМКлубу. Мене ця “мистецька” праця маестра зовсім не здивувала, а навпаки йще котрийсь там раз підтвердила спостереження й практику громадської дії, мовляв: “що сам зробиш, те й буде зроблене!” Тому власне й “розгортається” праця ЛМКлубу в Нью Йорку, що є такий його голова, який менше говорить, а більше робить... Дорогий Маестро! Вибачте, що не доказав Вам усього, що хотів тоді 5 травня в Нью Йорку; не хотів забирати часу й перешкоджати Вам у праці. Але тоді я Вас дуже й дуже добре розумів... власне як голову ЛМК.

* * *

Віршописець часу Гетьманщини — славний Климентій у дечому обмежив діяльність малярів, доручаючи їм тільки “твари святих, малювати”. Сьогоднішні мистці не тільки малюють святих і грішних, різьблять, випалюють кераміку й т. п., але й намагаються передати свій “куншт” другим, себто відкривають школи, класи, дають лекції, показові вистави, “демонстрації”, тощо. Власне на цьому полі відзначився неабияк один із земляків Климентія в країні й місті Вашингтона — проф. М. Шрамченко. Через наполегливу працю він дістався на керівника однієї з найбільших клас у Національній Мистецькій Школі Вашингтону й здобув собі

велику популярність. Доказом цього була його показова лекція портретування в п'ятницю 25 травня в приміщеннях цієї школи. Вона стягнула добірну й численну публіку й якимось приємно було бачити успіхи цього земляка серед чужого моря. "А котрий маляр умітно вік свій провоздає, то велелюдна в нього кляса биваст" — написав би козацький поет Климентій...

* * *

Вашінгтон близький Вінніпегові не тільки тому, що "спелується" (якби сказав Ждан) на "В", і не тільки тому, що обидва міста мають посмак столиці... Він близький і тому, що у Вашінгтоні проживає проф. Ол. Повстенко, автор проєкту гр.-прав. катедри пресв. Тройці на Мейн-вулиці. Власне проф. Повстенко висловив підписаному свою непереможну охоту й добру волю відвідати столицю українців Канади й подивитися на реалізацію свого проєкту. Я пояснив, що є тут дві речі на перешкоді: поперше кафедра йще не зовсім викінчена, отже не можна було б йому оглянути цілоти в такому виді, в якому він хотів би вже бачити, а подруге виринає питання, яке дуже часто чули "українські люди" на еміграції в Чехії: "Кдо то буде платіт?" — Адже ж не УВАН (у Канаді!), що її бюджет менший як "жіночої організації на фармах" (згідно з висловом Вш. П. Зварича у Вегревіл, Алберта). Доведеться нам у Вінніпезі дещо подождати з приїздом Шановного Гостя. А там, дасть Біг, усі перешкоди зникнуть "як роса на сонці" і Вінніпег спроможеться хочби й на таку гостину проф. Повстенка, на яку здобулася вже "друга (на думку А. Курдидика) столиця українців Канади" — Торонто. Тільки треба бути оптимістом сиріч добродумцем — якби напевно сказав сл. п. Климентій, віршописець козацького барокка.

ПРО УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В АМЕРИЦІ

Кожен кмітливий читач моїх цьогорічних репортажів завважить без труду факт, що, описуючи україніку в поодиноких містах, звертав я увагу передусім на українські відділи в публічних, університетських чи спеціальних бібліотеках. Склалися на це різні причини. Я хотів цим звернути увагу української спільноти на якість і кількість нашої книжкової й серійної-періодичної літератури в загально-американських книгозборах. У дальшому йшло мені й про те, щоб вказати шляхи й можливості для вдосконалення й поповнення наявних матеріалів. Не без ваги був теж і такий чинник, як більша чи менша впорядкованість, себто інвентаризація, каталогізація й класифікація цих матеріалів. Не на останньому місці під цим оглядом був такий важливий момент, як доступність і легкість користування ними.

Тим не менш хочемо подати деякі інформації й про українські книгозбори в Америці. Назвемо тут такі, які ми бачили власними очима, а теж і ті (нечисленні), про які ми тільки чули, не маючи змоги ближче з ними познайомитися особисто.

На самому початку мусимо з прикрістю ствердити брак хоч би найпримітивнішої праці, скажемо, хоч би звичайного списку українсько-американських бібліотек, коли вже не характеристики їх фондів, історії, статистики, тощо. Щодо цього треба знову як приклад навести українсько-канадійську дійсність, де в 1954 році вида-но перший огляд українських бібліотек під наголовком: "Українські бібліотеки в Канаді" (Літопис УВАН, ч. 12, Вінніпег, 1954).

Як у цій праці, так і в огляді українсько-американських бібліотек можна відрізнити три основні категорії:

а) церковні бібліотеки,

- б) світські книгозбори,
- в) приватні колекції.

Між першими вибивається на чільне місце бібліотека Колегії св. Василя Великого, української католицької академії в Стемфорді, Кон. Подібний характер мають книгозбірня Української Католицької Семінарії ім. св. Йосафата у Вашингтоні, бібліотека оо. Василіян у Гленков, бібліотека при школі св. Миколая в Чікаго й ін. колекції при церквах, церковних галях, тощо. Між українськими бібліотеками на одне з перших місць православними бібліотека Осередку зв'язаного з православною Церквою УАПЦ в Савт Бавндбрук (що — до речі — єдина між церковними колекціями дає про себе систематичні відомості в пресі); інші, менші, існують при поодиноких парафіях, парафіяльних домах, тощо.

Перед між світськими книгозборами ведуть наші дві наукові установи в Нью Йорку: Українська Вільна Академія Наук (УВАН) із унікатною колекцією таборових видань із Європи й комплектом сучасних американських і канадійських публікацій та Наукове Товариство ім. Шевченка з деякими рідкісними книжками, брошурами, тощо. Обидві установи мають у бібліотечному проводі заслужених бібліотекарів із освіти, замишування й народження: проф. Вол. Міяковського (УВАН) і дир. Вол. Дорошенка (НТШ) Серед інших бібліотек “метрополітальної округи” в Америці треба назвати: започатковану недавно колекцію Українського Технічного Інститут (УТІ) в Нью Йорку, книгозбірню УНС і Редакції “Свободи” в Джерсі Сіті бібліотеку на “Союзівці” й ін. менші збірки.

Три головні центри поза Нью Йорком відзначилися в останньому часі на бібліотечному полі: Клівленд із бібліотекою відділу УВАН під енергійним проводом д-ра Л. Бачинського, Чікаго із новооснованою бібліотекою

Українського Музею під кермою проф. Ю. Каменецького та місцевість Онтаріо в Каліфорнії, де завдяки заходам нашого музейного мецената Каленика Лисюка створено Український Національний Музей і Бібліотеку, що спромоглися навіть на окрему публікацію “На слідах” з пильною реєстрацією нових бібліотечних надбань.

Наприкінці відмітимо приватні колекції українсько-американських громадян. Загально можна сказати, що їх найбільше. Майже кожний свідомий українець має в своєму домі кілька, кільканадцять, чи кількасот книжок, відповідно до своїх уподобань. Ми бачили колекцію професорів О. Грановського й М. Гайдака в Ст. Павлі, полк. А. Кедровського в Метучені, Н. Дж. (1954), Ю. Шереха, В. Чапленка, О. Сурмача, М. Сидора - Чарториського, й ін. у Нью Йорку. Ю. Старосольського, П. Ковальова, О. Одарченка, О. Повстенка й ін. у Вашингтоні проф. Д. Горняткевича в Ньюарку (1954) В. Романенчука в Філадельфії (1954) тощо. Найбільша між ними й найбільш “унікальна” — бібліотека д-ра О. Сушка в Чикаго й про неї напишемо ще окремо.

НА СЛІДАХ КУПЕР'ЯНОВОЇ ФІЛОСОФІЇ

Мотто: А Купер'ян каже: “Якось то буде!”

При наявності поважної кількості українських бібліотек і приватних колекцій в Америці сама з себе насувається потреба якоїсь координації, порозуміння, взаємодопомоги, чи хочби простої інформації про наявні фонди кожної з них. З великою (й то: справжньою) прикрістю доводилося ствердити підписаному, що — як досі — ні одна з українських бібліотек у США не ввійшла в склад центральної картотеки — Кириличного Зведеного Каталогу в Конгресовій Бібліотеці у Вашин-

гтоні. Коли взяти на увагу, що в цій центральній картотеці американської україніки вже зібрано поважну й єдину в своєму роді інвентаризацію українського друкованого слова й що це незамінний центр інформації про українські рідкісні й нерідкісні книжки на американському континенті то треба дуже жалкувати, що наші бібліотеки в Америці не поцікавилися справою й не приступили були свого часу до співпраці з ініціаторами каталогу. Та так як у всіх справах є “якийсь вихід” згідно з Купер'яновим традиційним “якось то буде”. Треба б надолужити втрату, почати пацю над Зведеним Каталогом Україніки в українських бібліотеках неохоплених ваш. кириличним каталогом. Така праця мала б далекойдуче значення. Насамперед ми мали б упорядковані, зн. покладифіковані й скаталоговані українські книгозбори. Їхній матеріал доповнив би дані Вашингтону. А для української спільноти в Америці й у світі взагалі була б це незвичайно важлива евіденція наших духових скарбів у наших руках. Одне слово, опрацювання українського зведеного каталогу в Америці мало б велику вагу так для нашого внутрішнього вжитку, як і для репрезентації назверх. Отже ця справа є однією з “пекучих” на культурному полі. Є ще інші.

В останньому часі багато говориться в Америці про скликання з'їзду українських бібліотекарів, музейників і архівістів. Проф. Р. Смаль Стоцький подав (перший, як мені відомо) конкретні пропозиції в цьому напрямку на сторінках преси (пор. “На Слідах” за 1956). Ідея велика, що скоріш її зреалізуємо, то скоріш вона принесе бажані наслідки. Одначе думаємо, що такий з'їзд повинен обхопити США й Канаду, отже цілу Пів. Америку. Якби не було, українська бібліотечна справа в Канаді поступила дещо даліше наперед як у США.

Тому досвід канадійських українців на цьому полі міг би придатися американцям і разом можна б досягнути поважних успіхів.

Дуже велике значення українських книгозборів для шкільної дітвори, студентів “рідних шкіл”, “курсів українознавства” й т. п. На жаль, цього типу молодечі бібліотеки в нашій дійсності ще тільки в сповитку. Ми бачили тільки дві такі спеціалізовані книгозбірні: одну в Чикаго в школі св. Миколая, другу на “Союзівці” під Нью Йорком. Думаємо, що й в інших школах існують такі підручні бібліотечки для вжитку учнів. Варто б скласти хоч приблизний список таких книгозборів і дати загальну характеристику кожної з них.

У деяких наших бібліотеках зустрічаємо два, а то й три примірники тієї чи іншої книжки. А в той сам час інші бібліотеки не мають ані одного примірника. Ось таким чином виринає сама з себе потреба якогось зорганізованого книгообміну дуплікатами. Це зокрема важливе для передвоєнних видань, яких немає вже більше на книгарському ринку. Думаємо, що такий обмін міг би заіснувати ще й перед з’їздом бібліотекарів, бо вистачить виготовити списки дуплікатів, чи триплікатів і розіслати їх на адреси поодиноких бібліотек.

* * *

Багато цікавих і важливих проблем насувається при відвідинах українських музеїв, бібліотек, архівів... А разом із цим насуваються й сумніви, чи українська спільнота розв’яже їх позитивно у власному інтересі. І тут знову виринають сумніви: чи дійсно знайдуться в сьогоднішній розполітикованій і розспортованій добі люди, що зрозуміють ці справи й їхнє значення для цілості українського духового життя в діяспорі. Може знайдуться колись... Може філософія безсмертного Купер’яна поступиться перед клясичним “Кавеант консулес”.

КНИГОЛЮБИ — “ПРИВАТНИКИ”

Як громадські публічні установи бібліотеки й спеціальні книгозбірні мають те до себе, що ви можете їх кожночасно відвідати й зразу ж таки маєте змогу ознайомитися зо справами, які вас цікавлять. Америка — не Європа, де вичислюють вам години й мінuti, коли “бібліотека відчинена” і тому в американських бібліотеках можете проводити час звичайно від 9-ої ранку до 10-ої вечора.

Інакше виглядає справа з приватними бібліотеками. Тут насамперед ви мусите довго поклопотатися, щоб мати доступ до даної збірки книжок, мусите мати запрошення для відвідин, ви обмежені часом і конверзацією з господарем, отже на саму працю в бібліотеці остається мало часу.

Не вважаючи на всі ці невігоди, приватні бібліотеки завжди криють у собі найбільш цікавого матеріялу й дуже часто оплачується зарискувати всіми т. зв. товарицькими формами, щоб оглянути одну, чи другу збірку.

Отак зовсім випадково ми натрапили в часі нашої подорожі на багато цікавих речей, можна сказати унікатів, відвідуючи деяких книжкових “приватників”.

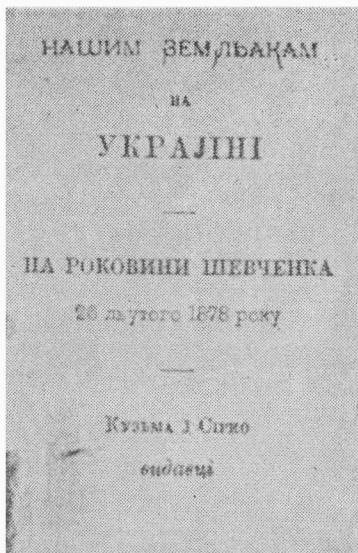
Мало з нас знає, що перше видання “Кобзаря” з 1840 р. зберігається як єдине в Америці в руках родини пок. проф. Є. Храпливого в Нью Йорку. Ще менше людей знає, що третє видання цієї книжки з 1860 р. є “на руках” у п. Кедровського в Метучені, Н. Дж. Небагато людей бачило “найменшого Кобзаря” — **женивське видання М. Драгоманова з 1878 р.** В Америці є один його примірник у руках родини Фесенків у Вашингтоні. Це тільки для прикладу “приватницькі” унікати із шевченкіяни. А скільки інших книжок зберігається “на руках” у різних книголюбів, аматорів друко-

ваного слова, чи попросту людей, що цінять українську книжку.

* * *

Найсильніше враження під цим оглядом зробила на нас бібліотека д-ра Ол. Сушка в Чикаго. Здається, що це найбільш унікатна приватна колекція українки в Америці. Я провів тільки один вечір в домі при вул. Маркет на півдні міста, але мушу одверто признатися, що це був один із рідких вечорів повного розкошування книгою.

Д-р Сушко збирав свою бібліотеку ціле життя; це його "дитина", він каже. Серед його книжок на першому місці треба поставити "галиціану" (як він сам її називає), себто старі галицькі видання, головню з половини 19 стол. Тут на чоло висувається оригінальний примірник "Русалки Дністрової" з 1837 р. Найбільше галицьких видань із 1848 року й пізніших. Є напр. примірник "Возванія" Головної Руської Ради у Львові з 1850 р. в мовах українсько - язичній, німецькій та польській. Є комплект "Вечерниць" із 1862 й дальших рр. Були (на жаль "позичені" тепер — як твердить власник) всі числа "Зорі Галицької" з 1848 й дальших рр. Для історії церкви в Галичині дуже важливий комплект шематизмів, починаючи з 1842 р. (разом понад

Найменший "Кобзар" (в оригінальному форматі) із збірки родини Фесенків у Вашингтоні

20 томів). Є тут видання НТШ, зокрема ж комплект його "Записок" до 1914 р. Крім української літератури, є в цій колекції багато унікальних німецьких видань, що відносяться до Галичини. Всіх їх і не перелічити в короткій статті.

"Галиціяна" д-ра Сушка не вичерпують скарбів його колекції. Він має багато інших цінних книжок, як от напр. перше видання Гоголевого "Ревізора" з 1832 р., Шевченків "Кобзар" із 1860 р., оригінал першого видання "Опису України" Ле Вассера де Бопляна й ін. Із рукописів важливі метрикальні записи з Галичини — "Лібер наторум" із 1727 - 1745.

Коли до цієї збірки книжок додати ще деякі рідкісні музейні речі, образи, скульптуру, меблі, тощо, то в цілому маємо в д-ра Сушка дуже цінну колекцію, малий приватний музей-архів. Єдине, що вразило нас негативно в ньому, це непевна його майбутність. Насправді власник його не забезпечив собі своєї збірки й не виявив якогось пляну віддати її до котрогось із наших музеїв. Він носить з думкою перевезти все це до Європи, але після сумного досвіду з європейськими музеями в часі останньої світової війни, ледве чи ця ідея найцасливіша. Для добра справи й для збереження цих усіх цінностей треба б доконче поцікавитися котромусь із наших музеїв колекцією д-ра Сушка й забезпечити її даліше існування.

НА З'ІЗДІ АМЕРИКАНСЬКИХ І КАНАДІЙСЬКИХ СЛАВІСТІВ

Що-року відбуваються з'їзди американських славістів у різних американських університетських центрах. Були вони вже в Нью Йорку, в Чикаго, в Бостоні, в Детройті, а цього року в грудні має відбутися з'їзд у

Вашінгтоні. У цих з'їздах беруть участь не тільки американські, але й канадійські славісти, хоч офіційно в США ніколи не підкреслюється, що це спільні американсько-канадійські конвенції. Багато значить тут і термін "американський", що може раз відноситися до США, раз до цілої північної Америки, а врешті і до обох Америк — південної й північної. Отак з'їзд "американських" славістів не мусить доконче відноситися до славістів у США, він може охоплювати й канадійських і мексиканських (якщо такі є!) й ін., принайменше в інтерпретації наших південних сусідів.

Тому що осідком цього річного з'їзду, який відбувся в днях 9—11 червня, був Монреал, вперше в історії цих з'їздів підкреслено в назві, що це з'їзд американських і канадійських славістів, зокрема на сесії 11-го червня, улаштованій рухливим головою Славистичного Департаменту Монреальського (французького) Університету, проф. Т. Ф. Домарадським.

Найзамітніші американські гості на цьому з'їзді були панство А. П. й Маріон Колмани та д-р Дж. Міш.

Імення д-ра А. П. Колмана добре відоме в українських академічних колах в Америці. Хоч він спеціалізувався в польській філології й викладав її (перед своєю теперішньою президентурою в Еласнс Каледжі) в Колюмбійському університеті в Нью Йорку, то проте загальна славістика, в тому й українська, не були йому ніколи чужі. Він є навіть автор стислого огляду історії української літератури в англійській мові, що вийшов у Нью Йорку в 30-их роках і був одним із перших американських голосів, прихильних українській культурі. Тепер проф. Колман на становищі президента Еласнс Каледжу в Кембрідж Спрінгс у Пенсилванії виказує багато доброї волі йти назустріч потребам українських студентів. Деякі з них покінчили вже студії в цьому

каледжі, маючи стипендії, чи іншу допомогу. Думаємо, що в цьому каледжі могла б розвинутися й україністика, а принаймні студії української мови й літератури, коли б було більше зацікавлення цими предметами серед студентів каледжу, чи радше більший інтерес до каледжу д-ра Колмана серед українсько-американської студіюючої молоді. Знаючи обоїх Колманів від самих початків їхньої президентури в цій школі й зустрічаючися майже кожного року з ними на з'їздах, мушу з приємністю підкреслити їхню повсякчасну прихильність до української справи й українських учених. Зокрема ж пані Колман, що з давнього часу займається бібліографією й фолклором, не раз і не двічі виявляла своє признание й прихильність до праці УВАН у Канаді в цих ділянках. Нічого дивного, що обмін УВАН із виданнями Елленс Каледжу, а передусім із редагованим панею Колман "Журналом", був завжди живий точний і гладкий.

З д-ром Дж. Мішом я познайомився в червні м. р. в Публічній Бібліотеці в Нью Йорку. Він наступник д-ра Ярмолинського на становищі голови Слов'янського Відділу цієї бібліотеки. Д-р Міш виявився не тільки добрим знавцем української культури, але й прихильником українців і української справи. Не минув і рік його головування в Слов'янському Відділі, а вже було приступлено до організації першої в ньюйоркській Публічній Бібліотеці української вистави. Зреалізовано її — як ми вже бачили — в формі вистави франкіяни з нагоди століття народин великого Каменяра.

* * *

Хоч заходи в справі скликання спільного американсько-канадського з'їзду славистів роблено вже від грудня 1955 р., то вражала в Монтреалі слаба участь американців. Не було напр. нікого з американсько-

українських славістів. Єдина промова українця в часі спільного бенкету й дві доповіді: д-ра К. Біди з Оттави й підписаного належали українським славістам Канади. А на спільній американсько-канадській сесії в понеділок, 11 червня не доповідав ніхто з українських учених. Треба думати, що на цьогорічному грудневому з'їзді у Вашингтоні, де проживають проф. П. Ковалів, П. Одарченко, Ол. Повстенко й ін., українська участь буде краща, ніж у канадській метрополії.

В поїзді до Монреалу я збагатився трьома новими досвідами. Поперше тим, що на таких з'їздах можна досягнути “перфектного білінгвізму”: половина доповідей та дискусій була англійсько-французька. Подруге тим, що не завжди можна довіряти панночкам із літунських компаній; одна з них обіщувала весь час, що наша “зупинка” в повітрі буде тривати тільки 30 мінут, а ми по-ночі кружляли над Нью Йорком як божевільні більше 2 годин! Потретьє тим, що французи прекрасні господарі не тільки в Парижі, але у Монреалі: організація, обслуга й гостина на цьому з'їзді були non plus ultra.

СЛОВО НА ЗАКІНЧЕННЯ

Цьогорічну свою подорож по Америці вважаю за успішну під багатьма оглядами. На закінчення хочу подати деякі підсумки, що найкраще виявляються — на мою думку — в конкретних ствердженнях того, що зроблено й того, що треба зробити. Хай про це свідчать автентичні письма, залишені в архівах американських, чи американсько-українських установ.

Ось деякі з них:

1. Огляд україніки в Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні (зміст рукопису):

J. B. Rudnycky: UKRAINICA IN THE LIBRARY OF CONGRESS
A preliminary survey. Washington, 1956.

- I. Introductory Remarks;
- II. History of Ukrainian Holdings in the Library of Congress;
- III. Plan of the Survey;
- IV. Report on the Present State of Ukrainica in the Library:
 1. General Reference Works and Bibliography;
 2. Humanities;
 3. Social Sciences;
 4. Sciences;
 5. Serials and Periodicals;
 6. Rare and Old Books;
- V. General Evaluation and Final Comments;
- VI. Recommendations;
- VII. Want lists;
- VIII. Appendixes.

2. Меморандум у справі українки в Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні (копія):

18 вересня, 1956.

Український Конгресовий Комітет,

Нью Йорк, Н. Й.

Високодостойні Панове,

В місяцях травні й червні ц. р. я працював у Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні як консультант у справах українки й поробив перші заходи в справі організації українського відділу подавши: історію українських поступлень до Бібліотеки, огляд і оцінку теперішнього стану українки в ній та рекомендації для майбутнього розвитку цього відділу...

Тому що Конгресова Бібліотека не тільки найбільша на американському континенті й має либонь найціннішу збірку українки, але головню тому що вона найважливіше сьогодні в Америці джерело довідок інформацій про всі країни, включно з Україною. Я вважаю, що працю започатковану в 1956 році треба доконче продовжувати, хоч би спеціальною сезонною допомогою персоналові Конгресової Бібліотеки в каталогізації, аналізі, класифікації й оцінці українських матеріалів, коли вже не в доповнюванні т. зв. кнриличного зведеного каталогу, виготовленні бібліографії українки, наладнанні обміну й поповнюванні наявних матеріалів, тощо.

Як відомо, Конгресова Бібліотека має свій бюджет, але велике число проектів і праці фінансується з окремих дотацій — “Грентів”, що їх дають інституції, організації й узагалі всі, хто зацікавлений у розвитку однієї чи другої справи. Так як тепер виглядає діло, немає ніяких виглядів, щоб у найближчому часі змінилися фінансові ресурси щодо піддержання праці, започаткованої в ділянці українки. Йому було б надзвичайно побажане, а то й конечно, щоб піддержати цю працю дотацією від Українського Конгресового Комітету, безперечно зацікавленого справами українки на терені Вашингтону. Думаю, що “Грент” \$3000 переданий Конгресовій Бібліотеці “в апрєціяції дотеперішньої праці в ділянці українки й для продовження її в найближчому часі” був би не тільки гідним жестом з боку організованого українства в Америці, але й конкретним виявом доброї волі й зацікавлення найбільшим скарбом, що його маємо в цій країні — виявами українського духа й української культури в формі друкованого слова.

З глибокою до Вас пошаную Я. Р.

3. З письма до Українського Інституту Америки в Нью Йорку (ексцерпт):

Високоповажаний Пан
Володимир Джус, Президент, Основник
Українського Інституту в Америці,
Нью Йорк.

18. 10. 1956.

Високодостойний Пане Президенте,

Нав'язуючи до нашої розмови дня 12 вересня ц. р. в Українському Інституті й уважаючи, що Інститут найбільш підходяча установа для такої справи, пропоную Вам організацію й започаткування: ЗВЕДЕНОГО КАТАЛОГУ УКРАЇНКИ = UNION CATALOG OF UKRAINICA, тобто центрального довідкового каталогу всіх українських друків в Америці, що зберігаються а) в американських університетських, публічних і спеціальних бібліотеках, б) в українських книгозбірнях в Америці й у в) приватних колекціях українських громадян.

Працю треба зачати в Вашингтоні в Конгресовій Бібліотеці й на це треба витратити принайменше два місяці... Вашингтонські ексерпти були б основою й початком Каталогу.

Доцінюючи вагу й загально-громадський характер цього проєкту, я погоджуюся дати Інституту свою працю й досвід безкоштовно...

З глибокою до Вас пошаною: Я. Р.

4. З листа до Публічної Бібліотеки в Нью Йорку (ексцерпт):

The New York Public Library,
New York, N. Y.

22 Sept., 1956.

Gentlemen,

On behalf of the Ukrainian Free Academy of Sciences in Canada I wish to express my sincere appreciation of the recent I. Franko — exhibit in the Library...

If there is no other disposal of explanatory materials (labels, photostats, map, posters, etc.) we should be very happy, if you would send us them for our Archives. Since it was the first Ukrainian exhibit in your Library, the materials should be preserved in one of Ukrainian cultural or scientific institutions...

Yours sincerely, J. B. R.

У відповіді на цього листа Бібліотека переслала всі матеріали до Вінніпегу й на їх основі відтворено Франківську виставу в столиці українців Канади дня 11 листопада 1956 в рамках Франківських святкувань УВАН.

З М І С Т

Стор. 5

Замість передмови	5
Місто Оксан і зелених садів	10
Українська книжка в Міннеаполісі	12
Зустріч із проф. Грановським	15
На слідах земляків у Мадісоні	19
У серці "мідвесту"	22
What is past — is prolog	26
Дістройт з іншого погляду	29
Бідвіднини в ЕКО й Ко	32
Сьокуса столиці	35
Про україніку в американській національній бібліотеці	39
Вшановуємо українську книжку	42
Iscent sua fata libelli ukrainienses	46
Слово про наше культурне амбасадорство	49
Кожний може стать Богданом, а не кожний Смітсоном	53
Наша перша висока академічна школа в Нью Йорку	56
Нью Йорк у поклоні Франкові	60
Франківська вистава в Нью Йорку	63
Голос П'ятої авеню	67
Слово про Публічну Бібліотеку в Нью Йорку	71
Ukrainian Institute of America, Inc.	74
Келюмбійський осередок	77
На службі друкованого слова	80
Осередок американсько-української документації	83
На "Союзівці"	86
Єйлський університет і його україніка	90
В американському Кембріджі	92
Гарвардська україніка	94
Місто, що "опливає культурою"	97
Думи й думки з Огайо	100
В переїзді через Толідо	103
Вперше в Боффало	106
І я бачив Ніягару	108
С иконописцах сиріч малярах... ..	110
Про українські бібліотеки в Америці	114
На слідах Купер'янової філософії	116
Книголюби — приватники	119
На з'їзді американських і канадійських славістів	121
Слово на закінчення	124

ВИДАННЯ

КЛУБУ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

I СЕРІЯ

- 1—2) **О. Гай-Головко:** „ПОЄДИНОК З ДИЯВОЛОМ” — два томи. Ціна за два томи \$2.75.
- 3—4) **В. Чапленко:** „ЛЮДИ В ТЕНЕТАХ” — сатирична повість у двох томах. Ціна за 2 томи \$2.50.
- 5) **Іван Смолій:** „КОРДОНИ ПАДУТЬ” — повість, один том. Ціна \$1.50.
- 6) **Юрій Тис:** „ШЛЯХАМИ ВІКІВ” — історичні оповідання, один том. Ціна \$1.25.
- 7) **Л. Мосендз:** „ЛЮДИНА ПОКІРНА” — оповідання, один том. Ціна \$1.25.
- 8—9) **Рекс Біч:** „ЗАЛІЗНИЙ ШЛЯХ” — 2 томи, повість з піонерського життя на Алясці. Ціна за 2 томи \$2.50.
- 10—11) **Василь Радич:** „МАКСИМ ЗАЛІЗНЯК” — 2 томи, історичний роман. Ціна за 2 томи \$2.50.
- 12) **Микола Гоголь:** „СТРАШНА ПОМСТА” та інші оповідання. Ювілейне видання. Ціна \$1.50.

II СЕРІЯ

- 13—14) **С. Черкасенко:** „ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ”, (випродано)
- 16) **І. Лобода:** „ВОНИ ПРИЙШЛИ ЗНОВУ”, роман з фінляндсько-большевицької війни, 1 том. Ціна \$1.25.
- 17) **С. Васильченко:** „НОВЕЛЛІ”, один том. Ціна \$1.25.
- 18) **В. Бірчак:** „ПРОТИ ЗАКОНУ”, історична повість з княжих часів. Ціна \$1.25.
- 19) **Юрій Тис:** „МАРКІЗА”, істор. опов. Ціна \$1.25.
- 20—21) **В. Лопушанський:** „ПЕРЕМОГА”, повість з визвольної війни. 2 томи. Ціна \$2.50.
- 22—24) **Сава Криlach:** „САМОСТІЙНИК”, повість, 3 томи. Ціна \$3.75.

III СЕРІЯ

- 25) **Я. Рудницький:** З ПОДОРОЖІ НАВКОЛО ПІВСВІТУ. Ціна \$1.25.
- 26—28) **М. Шарик:** ДІТИ ВІЙНИ, 3 томи. Ціна \$3.75.
- 29) **Я. Рудницький:** З ПОДОРОЖІ ПО АМЕРИЦІ. Ціна \$1.25.

ПЕРЕДПЛАТА НА III-ТЮ СЕРІЮ ЗА 12 КНИЖОК ВИНОСИТЬ \$9.00.

Наша адреса:

UKRAINIAN BOOK CLUB LTD.

P. O. Box 3597 Sta. B.

Winnipeg, Canada.

